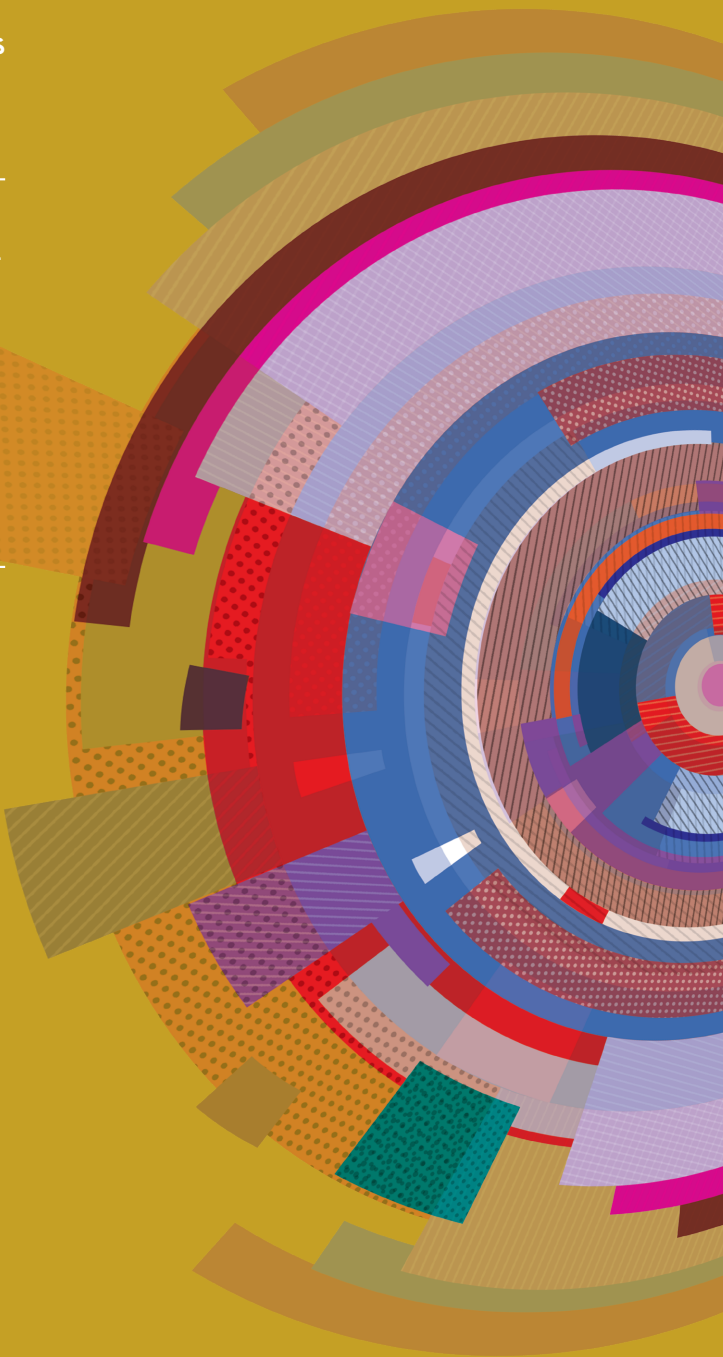


2 0 2 2
INFORMES TERRITORIALS

INFORME SOBRE EXCLUSIÓ I DESENVOLUPAMENT SOCIAL A CATALUNYA

RESULTATS DE L'ENQUESTA
SOBRE INTEGRACIÓ I
NECESSITATS SOCIALS 2021



FUNDACIÓN FOESSA
FOMENTO DE ESTUDIOS SOCIALES
Y DE SOCIOLOGÍA APLICADA

Informe sobre exclusió i desenvolupament social a Catalunya

Resultats de l'enquesta sobre integració i necessitats socials 2021



FUNDACIÓN FOESSA

FOMENTO DE ESTUDIOS SOCIALES

Y DE SOCIOLOGÍA APLICADA

– Index –

Coordinació

Daniel Rodríguez de Blas

Membre del Comitè Tècnic de la Fundació FOESSA

Anàlisi i redacció

Raúl Flores Martos

Pedro Fuentes Rey

Idoia García Goikoetxea

Marina Sánchez-Sierra Ramos

Raquel Sanz Álvarez

Pilar Pallero Soto

Thomas Frederic Ubrich

Joseba Zalakain Hernández

Imanol Ilárraz Rodríguez

Secretaria tècnica de la Fundació FOESSA

Col·laborador de la Fundació FOESSA

SIIS Centro de Documentación y Estudios

Equip tècnic de la Fundació FOESSA

SIIS Centro de Documentación y Estudios

Col·laboradora de la Fundació FOESSA

Membre del Comitè Tècnic de la Fundació FOESSA

SIIS Centro de Documentación y Estudios

SIIS Centro de Documentación y Estudios

Disseny de la mostra

Manuel Trujillo Carmona

Instituto de Estudios Sociales Avanzados

Treball de camp

Anàlisi i investigació

FRESNO *the right link*

Madrid, 2022

© FUNDACIÓN FOESSA
Embajadores, 162
28045 Madrid
informacion@foessa.org
www.foessa.es

© Cáritas Española Editores
Embajadores, 162
28045 Madrid
Teléf.: 91 444 10 00
publicaciones@caritas.es
www.caritas.es

ISBN: 978-84-8440-868-0
Dipòsit legal: M-2866-2022

Preimpresió i impressió:
Gráficas Arias Montano. S. A.
www.ariasmontano.com

Impressió a Espanya/Printed in Spain

Índex

Introducció	7
Resum executiu	11
Bloc 1. La integració social i les característiques de les llars afectades pels processos d'exclusió social a Catalunya	27
Capítol 1. La integració i l'exclusió social a Catalunya	29
1.1. La reducció de la integració plena en la societat catalana	29
1.2. Els eixos i les dimensions de l'exclusió social a Catalunya	35
1.2.1. L'exclusió en l'eix polític i de ciutadania és la que afecta més persones, però les situacions que creixen més són les relacionades amb l'eix econòmic	35
1.2.2. Augmenta el percentatge de persones amb problemes en quatre dimensions o més de la vida quotidiana	39
1.2.3. Deteriorament especialment acusat en la dimensió de l'ocupació i de l'habitatge	41
1.2.4. Les traves a la participació política, les dificultats d'accés als medicaments i la pobresa són els problemes més freqüents i afecten més d'un 15 % de la població	44
Capítol 2. L'impacte desigual de l'exclusió social a Catalunya	53
2.1. Introducció	53
2.2. Els col·lectius més afectats per l'exclusió social: llars pobres o sense ingressos, llars amb la persona sustentadora principal buscant feina i persones amb nacionalitat estrangera	55

2.3.	L'exclusió creix entre la població resident en àrees urbanes, en llars encapçalades per menors de 45 anys i entre la població estrangera	58
2.4.	Els col·lectius més nombrosos dins l'exclusió social	58
Bloc 2. Els principals factors d'exclusió de la crisi actual i la resposta a les necessitats generades o visibilitzades per la COVID-19		67
Capítol 3. L'impacte de la COVID-19 en el mercat laboral i en la relació entre la feina i la integració social		69
3.1.	Introducció	69
3.2.	Un mercat laboral sacsejat per la COVID-19	70
3.3.	Les dificultats de la població en situació d'exclusió en l'àmbit laboral	77
Capítol 4. Un accés cada cop més difícil a l'habitatge i un increment de les situacions d'exclusió residencial		83
4.1.	Introducció	83
4.2.	Creixen els problemes vinculats a l'habitatge i, especialment, el percentatge de llars amb despeses d'habitatge excessives	84
4.3.	Les situacions d'habitatge insegur i inadequat s'incrementen i afecten més del 10% de les persones en situació d'exclusió social	86
Capítol 5. Problemes de salut, exclusió social i la COVID-19		89
5.1.	Introducció	89
5.2.	L'impacte de la COVID-19 a Catalunya	90
5.3.	Augmenten les llars i la població amb problemes d'exclusió social en la dimensió de la salut	95
5.4.	La relació entre els diagnòstics de salut mental i les situacions d'exclusió	98
Capítol 6. La pandèmia i la crisi associada tensen i erosionen les xarxes de suport familiar		101
6.1.	Introducció	101
6.2.	Creixen clarament els problemes associats a la convivència, sobretot entre la població en situació d'exclusió	101
6.3.	La pandèmia modifica les relacions socials	106
Capítol 7. La bretxa digital, un nou element d'exclusió		109
7.1.	Introducció	109

7.2. La bretxa digital afecta a Catalunya només un terç de les llars en situació d'exclusió	109
7.3. Una de cada deu llars en situació d'exclusió ha perdut oportunitats a causa de la bretxa digital	112
Capítol 8. Pobresa i garantia d'ingressos: l'impacte de l'IMV sobre les situacions de pobresa i exclusió	115
8.1. Introducció	115
8.2. Es redueix la despesa de les llars, mentre creix la privació material i les taxes de pobresa es mantenen estables	116
8.3. El difícil desplegament de l'IMV i el creixement de la renda garantida de ciutadania	118
8.4. Dificultats d'accés a l'IMV de la població en situació de pobresa i exclusió	123
Metodologia	129
Glossari	133

Introducció

El mes de març del 2020 passarà a la història com el mes en què va esclatar la crisi de la COVID-19 al nostre país. Una crisi que, si bé va començar a l'Àsia, aviat es va convertir en una pandèmia mundial i va fer evident una de les grans característiques del món actual: la globalització. Bona part de les persones que habitem el planeta escoltem les mateixes cançons, consumim els mateixos productes audiovisuals, portem la mateixa roba... En un món tan interconnectat, el coronavirus només va necessitar unes setmanes per sortir de Wuhan i convertir-se en una crisi sanitària a escala mundial, malgrat els intents fermes de contenir-lo per part de la majoria de països.

Tot i que la crisi de la COVID-19 s'ha convertit probablement en la primera pandèmia mundial d'escala realment planetària, els seus efectes estan resultant molt diferents en funció del país o la regió. Els costums de més o menys contacte social que hi ha arrelats a cada territori, la severitat i l'encert de les mesures de contenció i prevenció implementades pels governs, la sensibilització davant la problemàtica per part de la ciutadania o la capacitat d'atenció dels serveis sanitaris han estat elements clau a l'hora de minimitzar l'impacte sanitari de la crisi.

Pel que fa a la crisi social i econòmica derivada de la sanitària, també són molts els factors que poden haver incidit, amb més o menys impacte, en la ciutadania. Entre aquests elements, hi ha el mateix nivell d'afectació de la crisi sanitària, la severitat de les mesures de contenció, que han paralytitzat o alentit l'economia, la fortalesa del model productiu i la seva dependència dels sectors més afectats (turisme, oci, etc.) i les respostes de protecció social que els diferents governs han posat al servei de la ciutadania.

Tot i que en aquests moments la intensitat de la crisi sanitària és inferior al que hem viscut en mesos anteriors, encara és d'hora per avaluar les mesures i els fac-

tors que han resultat més rellevants a l'hora de contenir tant la situació sanitària com la social que se'n desprèn.

A la Fundació FOESSA, en canvi, sí que hem considerat pertinent i oportú en aquests moments actualitzar la fotografia de l'exclusió a la nostra societat després (o durant) del pas del tsunami que està suposant aquesta pandèmia. Pocs dies després de començar el confinament del mes de març, ens vam començar a plantejar algunes preguntes que sentíem el deure de respondre: com està afectant aquesta crisi als nivells d'exclusió i integració al nostre país? La pandèmia ha castigat de la mateixa manera totes les capes de la societat o, un cop més, les llars més desfavorides són les més afectades? Podem identificar nous elements que configuren l'exclusió en aquest nou context?

Per donar resposta a aquests interrogants, i a d'altres, s'ha tornat a activar l'Enquesta sobre Integració i Necessitats Socials de FOESSA (EINSFOESSA 2021), que va portar a terme el treball de camp entre els mesos de març i maig del 2021. Els resultats d'aquest sondeig nodreixen una part d'aquest informe, que, a més, es complementa amb la informació més rellevant de fonts estadístiques oficials. El document que en resulta té un caràcter eminentment descriptiu sobre la situació de l'exclusió i sobre l'impacte que la crisi de la COVID-19 ha tingut de manera específica en les condicions de vida i l'estructura social a Catalunya. Aquesta mirada territorial hauria de ser completada amb la lectura de l'informe global *Evolució de la cohesió social i conseqüències de la COVID-19 a Espanya*, el disseny del qual constitueix un document més ampli i que afegeix matisos més interpretatius i prospectius de la realitat.

Des de l'any 2007, la Fundació FOESSA ha optat per observar i investigar de manera sistemàtica l'evolució d'aquesta exclusió social. En les diverses onades (2007, 2009, 2013 i 2018), l'Informe FOESSA ha reflexionat sobre les condicions de vida del conjunt de la societat, i, de manera especial, entre les persones i els col·lectius més vulnerables. Per fer-ho, hem partit de l'índex sintètic d'exclusió social (ISES), un índex que beu de 37 indicadors que avaluen les capacitats i les oportunitats de les persones per participar en la societat en 8 dimensions bàsiques: ocupació, consum, participació política, salut, educació, habitatge, conflicte social i aïllament social. Aquest cop, l'ISES s'ha revisat i ampliat amb l'objectiu d'identificar millor la realitat de les persones en situació d'exclusió social.

El procés de treball que va començar el 2007 ens ha permès, des d'aleshores, denunciar elements de caràcter estructural que generen o mantenen situacions

de desigualtat i, de manera paral·lela, abordar i investigar canvis de caràcter més conjuntural que s'hagin esdevingut com a resultat de períodes de crisi, de bonança econòmica o de modificacions substancials en el conjunt de polítiques que exerceixen la seva influència sobre la cohesió social, la integració i les dimensions de l'exclusió social. En aquest sentit, en aquesta edició de l'informe, es destaquen dues novetats: la implementació de l'ingrés mínim vital (IMV) com un instrument de protecció social i la bretxa digital com un nou element generador d'exclusió.

Així, doncs, amb aquesta edició de l'EINSFOESSA s'actualitza la fotografia de l'exclusió a Catalunya i es presenta des d'una doble perspectiva: longitudinal i comparativa. Longitudinal, perquè es mostra l'evolució de les xifres d'exclusió a Catalunya respecte al 2018, i comparativa, perquè en tots els casos s'ofereix la possibilitat de comparar les dades autonòmiques amb les del conjunt d'Espanya.

A Catalunya, com a la resta d'Espanya, aquesta crisi sanitària ha deixat una profunda empremta. Més enllà de l'esperable increment de l'exclusió i de la pobresa, el resultat més greu es tradueix en l'eixamplament de l'exclusió social, sobretot entre les persones i les famílies que acumulaven més dificultats d'integració.

Aquesta tendència ens alerta que, tot i que durant les crisis es produeix un increment ràpid de l'exclusió, la posterior arribada de períodes de recuperació i creixement econòmic no suposa un descens al mateix ritme d'aquests nivells d'exclusió. D'aquesta manera, en les darreres dècades, s'ha constatat que la facilitat per caure en l'exclusió enmig d'una crisi es transforma en una dificultat per sortir-ne en els períodes de bonança.

En definitiva, en aquests temps d'incertesa i immediatesa, des de la Fundació FOESSA volem, d'una banda, aportar dades que ajudin la societat a dimensionar l'impacte de la crisi, identificant les persones i els grups socials més afectats, i, de l'altra, afavorir la reflexió profunda que ens convidi a repensar el model social i relacional, el model econòmic i de redistribució, així com els valors sobre els quals podem assentar la convivència, amb l'objectiu últim d'evitar la cronificació de les situacions de pobresa i exclusió social amb la mirada posada en la transformació social cap a una societat més justa.



Resum executiu

Continguts

1.	Creix l'exclusió severa i la integració precària, i es redueix la integració plena	13
2.	L'exclusió en l'eix polític i de ciutadania (participació política, educació, habitatge i salut) és la que afecta més persones, si bé les situacions que creixen més són les que afecten l'eix social i econòmic	14
3.	Augmenta el percentatge de persones amb problemes en quatre dimensions o més de la vida quotidiana, amb un deteriorament especialment acusat en la dimensió de l'ocupació i de l'habitatge	15
4.	La inestabilitat laboral, la pobresa, les despeses excessives d'habitatge i els problemes d'accés als medicaments són els problemes més freqüents i afecten gairebé un 15% de la població	16
5.	Els col·lectius més afectats per l'exclusió social: llars pobres o sense ingressos, amb la persona sustentadora principal buscant feina i famílies nombroses	17
6.	L'exclusió creix entre la població sense ingressos i que viu en àrees urbanes, en llars encapçalades per menors de 45 anys i entre la població estrangera	18
7.	La COVID-19 sacseja el mercat laboral i creix la inestabilitat laboral	18
8.	S'intensifiquen les dificultats d'accés a l'habitatge i creixen les situacions d'exclusió residencial	20
9.	Augmenten les llars i la població amb problemes d'exclusió social en la dimensió de la salut	21
10.	La pandèmia i la crisi associada tensen i erosionen les xarxes de suport familiar	22
11.	La bretxa digital multiplica l'impacte de l'exclusió	23
12.	Amb els seus límits, la creació de l'IMV i l'augment del nombre de persones beneficiàries de la renda garantida de ciutadania (RGC) contribueixen a pal·liar l'impacte de la crisi sobre les llars més pobres	24

Resum executiu

En aquest resum executiu oferim les conclusions més importants del present *Informe sobre exclusió i desenvolupament social a Catalunya*, fruit de la investigació realitzada per la Fundació FOESSA a través de l'Enquesta sobre Integració i Necessitats Socials 2021. Amb aquest treball es pretén donar resposta a la manera com la pandèmia de la COVID-19, i la crisi social i econòmica que ha comportat, ha afectat els nivells d'exclusió i d'integració. Des d'aquesta nova fotografia que s'ha obtingut sobre la situació d'exclusió, coneixerem a fons quins han estat els col·lectius o els sectors de la societat que s'han vist més afectats i aprofundirem en la recerca de nous elements que configuren l'exclusió en aquest nou context.

Les conclusions següents mostren alguns dels titulars que hem extret del conjunt de dades de l'informe. Tot i que el resum executiu ofereix una visió global i àmplia, la seva lectura completa presenta una descripció molt detallada i extensa en dades que explica la situació de les persones i les llars en situació d'exclusió a Catalunya.

1. Creixen l'exclusió severa i la integració precària, i es redueix la integració plena

D'acord amb les dades de l'Enquesta sobre Integració i Necessitats Socials de la Fundació FOESSA, el 2021 el 33,1% de la població de Catalunya es troba en una situació d'integració plena; el 37,8%, en una situació d'integració precària; el 13,6%, en una situació d'exclusió moderada, i el 15,5%, en una situació d'exclusió severa. Les persones en situació d'exclusió social representen el 29,1% de la població catalana, cosa que implica que gairebé una de cada tres persones (al

voltant de 2.260.000) es troba en una situació d'exclusió l'any 2021, sigui moderada o severa. La situació catalana és, comparativament parlant, una mica pitjor que l'observada en el conjunt d'Espanya.

En termes evolutius s'observa que els nivells d'integració plena el 2021 han caigut de manera considerable tant en el conjunt d'Espanya com, de manera molt particular, a Catalunya. En efecte, entre el 2018 i el 2021 es registra en aquesta comunitat una important reducció del pes relatiu que representava la població en situació d'integració plena (i, per tant, que no es veu afectada per cap factor d'exclusió social). És a dir, si abans de la crisi una de cada dues persones residents a Catalunya gaudia d'una integració social plena, ara només ho fa aproximadament una de cada tres persones, fet que suposa un retrocés de 16,9 punts percentuals. Aquest desplaçament ha convertit la integració precària, que augmenta del 33,2% al 37,8%, en la situació majoritària dins de la societat catalana.

En posar el focus en l'espai de l'exclusió social en conjunt, es detecta un creixement que resulta, a més, una mica superior al del conjunt d'Espanya. Si s'examina el balanç entre exclusió moderada i exclusió severa, es pot comprovar que amb prou feines ha canviat els últims tres anys, ja que el 2021 l'exclusió severa representava el 53% de l'espai de l'exclusió, mentre que el 2018 suposava el 54%. Des d'aquest punt de vista, es pot dir que a Catalunya l'exclusió social creix, però perd una mica d'intensitat. En concret, l'espai de l'exclusió social acull el 2021 uns 2,3 milions de persones, és a dir, gairebé un de cada tres residents a la comunitat autònoma (29,1%), i respecte al 2018, s'hi ha afegit gairebé un milió de persones (augment del 76,6%). L'exclusió severa, per la seva banda, afecta actualment 1,2 milions de persones, fet que suposa un 15,5% de la població total de Catalunya, i equival a un increment del 72,8% respecte al 2018.

2. L'exclusió en l'eix polític i de ciutadania (participació política, educació, habitatge i salut) és la que afecta més persones, si bé les situacions que creixen més són les que afecten l'eix social i econòmic

La metodologia de l'EINSFOESSA diferencia tres grans eixos d'exclusió: l'econòmic, el polític i de ciutadania i el relacional. En l'eix econòmic, es tenen en compte les dimensions relacionades amb l'ocupació i el consum, de manera que, d'una banda, s'examinen els processos que exclouen les llars i els seus membres d'una relació laboral normalitzada i, de l'altra, la suficiència i/o qua-

litat dels ingressos econòmics per a la participació en la societat, així com les situacions de privació de béns considerats bàsics. El segon eix, el polític i de ciutadania, fa referència a l'exclusió de la participació política, de l'educació, de l'habitatge i de la salut. En la dimensió de la participació política, es considera el dret a triar els representants polítics i a ser triats, així com la capacitat efectiva de participació política i ciutadana, mentre que en les dimensions relacionades amb la ciutadania, es contempla l'accés, en condicions similars al conjunt de la població, a l'educació, l'habitatge i la salut. Per últim, l'eix relacional de l'exclusió social fa referència fonamentalment a les situacions de conflicte i aïllament, que inclouen, d'una banda, les relacions socials adverses i altres situacions de conflicte social i/o familiar i, de l'altra, l'absència de llaços i suports socials.

D'acord amb les dades de l'enquesta, el 36,7% de la població catalana es veu afectada per l'exclusió en l'eix econòmic; el 53,3%, per l'exclusió en l'eix polític i de ciutadania, i el 15,9%, per l'exclusió en l'eix relacional. Des del 2018, a més, les situacions d'exclusió han crescut en les tres dimensions: en efecte, enfront del descens dels percentatges de població afectada per les situacions d'exclusió social que va tenir lloc entre el 2013 i el 2018 tant a Catalunya com en el conjunt d'Espanya, entre els anys 2018 i 2021 ha passat el contrari, i ha augmentat el percentatge de població afectada per situacions d'exclusió en els tres eixos analitzats. A Catalunya, el deteriorament ha estat considerablement més gran, ja que registra increments superiors al conjunt d'Espanya en set de les vuit dimensions analitzades.

3. Augmenta el percentatge de persones amb problemes en quatre dimensions o més de la vida quotidiana, amb un deteriorament especialment acusat en la dimensió de l'ocupació i de l'habitatge

Els tres eixos de l'exclusió social que s'acaben d'assenyalar es concreten en vuit dimensions, que fan referència a tants altres aspectes de la vida quotidiana: ocupació, consum, participació política, educació, habitatge, salut, conflicte social i aïllament social. D'acord amb les dades de l'enquesta, només una de cada tres persones residents a Catalunya no presenta dificultats en cap d'aquestes vuit dimensions, quan el 2018 n'eren una de cada dues. L'empitjorament es manifesta, tanmateix, en la taxa de població amb dificultats en quatre dimensions o més, que passa del 7,9% al 14,2%. L'evolució és una mica diferent en el cas d'Espanya: aquí, el descens de la població sense problemes en les àrees asse-

nyalades ha sigut més lleu (del 50,6% al 42,2%), i es pot dir el mateix de l'increment del nombre de persones amb problemes en quatre dimensions o més (la prevalença de les quals s'eleva del 6,8% al 10,1%).

Més enllà del nombre de dimensions de l'exclusió social que poden afectar una persona o una llar, també resulta essencial saber el percentatge de població afectada per cadascuna d'aquestes dimensions i el canvi experimentat entre el 2018 i el 2021 en aquest percentatge. Els indicadors vinculats a l'exclusió laboral són els que s'han deteriorat més, tant a Catalunya (on la prevalença passa del 10,4% al 26,5%, més que duplicant-se) com en el conjunt d'Espanya (on s'eleva del 16,1% al 24,7%). Després dels indicadors relatius a l'ocupació, a Catalunya els que han evolucionat pitjor són els vinculats a l'exclusió en l'habitatge (que creix del 22,2% al 35,3%) i els associats al consum (que pugen del 13,1% al 20,6%). Les dimensions d'exclusió del conflicte social, exclusió política, exclusió de l'educació i exclusió de la salut també s'han deteriorat, tant a Catalunya com en el conjunt d'Espanya, si bé ho han fet menys que les dimensions assenyalades anteriorment.

4. La inestabilitat laboral, la pobresa, les despeses excessives d'habitatge i els problemes d'accés als medicaments són els problemes més freqüents i afecten gairebé un 15% de la població

Els eixos i les dimensions de l'exclusió a què anem fent referència es deriven de la situació que les famílies i les persones experimenten amb relació a 37 indicadors específics. Conèixer quantes persones i llars es veuen afectades per les situacions que recullen aquests indicadors, i com han evolucionat des del 2018, permet radiografiar les necessitats principals de Catalunya i orientar les polítiques públiques cap a aquestes necessitats. D'acord amb les dades de l'enquesta, els problemes més freqüents (els que afecten més del 14% de la població) són cinc: la inestabilitat laboral greu de la persona considerada sustentadora principal de la llar, l'amuntegament greu, les dificultats per comprar medicaments a causa de problemes econòmics, la incapacitat de participar en política lligada a l'estrangeria i les despeses excessives d'habitatge. Aquest últim indicador és el més estès, ja que defineix la situació del 23% de les persones i el 19,3% de les llars. Al voltant d'1,3 milions de persones es veuen afectades per alguna d'aquestes mancances. D'altra banda, és evident la interrelació entre els quatre indicadors que, si bé afecten dimensions o àmbits

diferents (l'ocupació, el consum, l'habitatge i la salut), deriven de l'absència d'uns ingressos econòmics mínims per donar resposta al conjunt de les necessitats de les famílies.

Cal assenyalar, de tota manera, que 7 dels 37 indicadors examinats afecten menys del 2% de la població catalana i, d'aquests, n'hi ha 2 que afecten menys de l'1% de la població. Es tracta, concretament, de les llars amb alguna persona sense cobertura sanitària i de les llars en situació d'infrahabitatge.

5. Els col·lectius més afectats per l'exclusió social: llars pobres o sense ingressos, amb la persona sustentadora principal buscant feina i les famílies nombroses

Les situacions d'exclusió i d'integració no es distribueixen, tanmateix, de manera aleatòria entre el conjunt de la població, i depenen majoritàriament d'una sèrie de variables sociodemogràfiques i socioeconòmiques.

En efecte, si les situacions d'integració i exclusió s'analitzen tenint en compte les característiques de les persones i de les llars, s'observa que 13 perfils o col·lectius registren a Catalunya taxes d'exclusió social no inferiors al 40%: es tracta de les llars en pobresa severa (98,5%), les llars sense ingressos (92,1%), les llars en situació de pobresa però no severa (87,6%), les llars amb la persona sustentadora principal buscant feina (85,5%), les persones de nacionalitat estrangera (69,6%), les llars amb la persona sustentadora principal de nacionalitat estrangera (67,6%), les llars de cinc persones o més (48,1%), les llars amb dues persones o més majors de 18 anys (48,1%), les llars amb la persona sustentadora principal menor de 45 anys (45,0%), les persones menors de 18 anys (44%), les llars monoparentals (42,8%), les llars amb la persona sustentadora principal sense estudis o amb estudis incomplets (42,3%) i, finalment, les llars situades en àrees urbanes (40,6%). En canvi, l'exclusió social està menys estesa entre els grups socials següents: les llars unipersonals (19,7%), les llars sense cap persona menor de 18 anys (19,6%), les llars amb la persona sustentadora principal jubilada o prejubilada (17,5%), les llars amb la persona sustentadora principal amb estudis superiors (17,1%), les llars no afectades per la pobresa (14,7%), les llars amb la persona sustentadora principal de 65 anys o més (10,2%), les persones de 65 anys o més (9,3%) i les llars ubicades en àrees rurals (7,5%).

S'observa, per tant, que hi ha cinc variables que determinen si una llar es troba entre les que tenen més taxes d'exclusió o no. Es tracta, doncs, des d'aquesta perspectiva —i al marge d'anàlisis estadístiques més exhaustives que puguin tenir en compte el nombre de categories de cada variable, la distribució de la població en funció d'aquestes categories i l'existència de possibles relacions ocultes amb altres factors no observats—, de variables especialment determinants pel que fa al risc d'exclusió, ja que entre cada categoria s'hi observen grans diferències. Aquestes variables, en gran manera relacionades entre si, són el nivell de pobresa, el d'ingressos, la situació ocupacional, la nacionalitat i les dimensions de la llar.

6. L'exclusió creix entre la població sense ingressos i que viu en àrees urbanes, en llars encapçalades per menors de 45 anys i entre la població estrangera

Més enllà de quins siguin els col·lectius o els perfils amb les taxes d'exclusió més elevades el 2021, en quins casos ha crescut i en quins casos s'ha reduït més la prevalença de l'exclusió des del 2018?

Els increments principals es produeixen en el cas de les llars situades en àrees urbanes (que es dupliquen, en passar del 17,5% al 40,6%), les llars amb la persona sustentadora principal menor de 45 anys (que també es dupliquen, del 22% al 45%), i en la població estrangera (que creix del 47,6% al 69,6%). En sentit contrari, les taxes d'exclusió només s'han reduït a Catalunya pel que fa a les llars amb pobresa severa, la prevalença de les quals descendeix 1,5 punts percentuals.

7. La COVID-19 sacseja el mercat laboral i creix la inestabilitat laboral

Durant el 2020, la caiguda de l'activitat econòmica i les restriccions a la mobilitat provocades per la pandèmia de la COVID-19 van desembocar en un procés de destrucció de llocs de feina d'una intensitat sense precedents a Catalunya. El segon trimestre d'aquell any, les dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA) per al conjunt d'Espanya van registrar la destrucció de llocs de feina més gran mai registrada en un trimestre (més d'un milió de llocs). Durant els mesos següents, a mesura que les restriccions es van anar aixecant, també van créixer els

nivells d'ocupació, tot i que ho van fer a un ritme decreixent que va arribar a ser negatiu en el primer trimestre del 2021. En aquests primers mesos de l'any, el desenvolupament de la tercera onada de la pandèmia va suposar una reducció de prop de 140.000 llocs de feina respecte al trimestre anterior.

L'impacte de la pandèmia sobre el mercat laboral ha estat intens i s'ha traduït en un increment dels nivells d'exclusió social. Des del punt de vista del funcionament del mercat laboral, convé destacar un increment relativament important de les taxes d'atur durant les primeres onades de la pandèmia (fins al 13,9% a finals del 2020 a Catalunya), l'increment de l'atur de llarga durada, l'extensió dels expedients de regulació temporal d'ocupació (ERTO), als quals l'abril del 2020 es va acollir un 19,4% de la població afiliada a la Seguretat Social, o la caiguda del cost laboral brut per cada treballador, amb una caiguda del 2,2%, en euros constants respecte a l'any anterior, tot i haver sortit del conjunt d'assalariats els que tenien contractes més curts i remuneracions menors.

Aquests canvis han provocat l'increment, com s'ha dit, de les situacions d'exclusió vinculades a l'eix econòmic i, particularment, a la dimensió de l'ocupació. En efecte, el percentatge de població amb problemes d'exclusió en l'àmbit de consum ha passat del 14,5% al 17,6% en el conjunt d'Espanya, i del 13,1% al 20,6% a Catalunya, mentre que l'exclusió laboral creixia de manera més acusada (del 16,1% al 24,7% i del 10,4% al 26,5%, respectivament).

Les dades disponibles posen de manifest la importància de l'atur com un dels factors explicatius de l'exclusió social: el 2021, a Catalunya, el 31,9% de les llars en situació d'exclusió social (i gairebé el 50% de les llars en situació d'exclusió severa) tenen totes les persones actives a l'atur, enfront del 8,2% entre el conjunt de la població. A més, aquest percentatge ha augmentat 7,3 punts percentuals entre les persones en situació d'exclusió, i 10,6 punts entre les persones en exclusió severa. També caracteritza clarament les persones en situació d'exclusió social l'elevada prevalença de les situacions d'inestabilitat laboral greu (26%, el doble que per al conjunt de les llars). De fet, aquest és l'indicador que s'incrementa més entre el 2018 i el 2021, tant per al conjunt de les llars com per a les llars en situació d'exclusió.

En tot cas, si es considera el conjunt dels indicadors relacionats amb l'eix econòmic, es pot observar que l'indicador que afecta més llars en situació d'exclusió –i, en aquest sentit, les característiques que més comparteixen totes les persones en situació d'exclusió– fa referència a la pobresa severa, ja que més de la

meitat de les llars en exclusió també es veuen afectades per la pobresa extrema. El segueixen, en importància, l'atur de totes les persones actives de la llar i l'endeutament (un dels pocs indicadors que milloren, tot i que només en 3 punts percentuals). Pobresa, atur i endeutament serien, en aquest sentit, els atributs més compartits per les persones en situació d'exclusió social a Catalunya (molt menys freqüents són altres situacions com l'ocupació irregular, l'ocupació d'exclusió o la privació material).

8. S'intensifiquen les dificultats d'accés a l'habitatge i creixen les situacions d'exclusió residencial

Aquesta crisi, lluny de facilitar l'accés a un habitatge digne, està causant tot el contrari. Si a l'important augment de l'atur i la precarietat, i la consegüent reducció dels recursos disponibles de les famílies, hi sumem l'absència de polítiques públiques decidides que aconseguixin resoldre el problema de l'habitatge, n'obtenim unes famílies amb més dificultats (i més grans) per assegurar-se aquest espai de protecció, intimitat i desenvolupament relacional familiar.

En efecte, l'exclusió de l'habitatge el 2021 afecta el 29,4% de les llars de Catalunya i el 35,3% de la població, enfront del 20,6% i el 24% en el conjunt d'Espanya. L'increment, a més, ha sigut més evident a Catalunya que a tot Espanya. Com s'ha indicat prèviament, les situacions d'exclusió en la dimensió de l'habitatge afecten de manera especialment marcada les persones en situació d'exclusió: d'aquestes, un 82,2% experimenten problemes en aquesta dimensió a Catalunya (70,1% a Espanya), i el percentatge s'incrementa fins al 90,1% en el cas de les persones en situació d'exclusió social severa (81,5% a Espanya).

Els problemes concrets en què es veu implicat un percentatge més elevat de llars són els que tenen a veure amb les despeses d'habitatge excessives i amb les situacions d'insalubritat (humitats, brutícia i olors). Tots dos indicadors, a més, han crescut des del 2018 per sobre del 8%. Cal destacar que no hi ha cap indicador que descendeixi de manera significativa.

Pel que fa al règim de tinença de l'habitatge, també és important assenyalar que les persones en situació d'exclusió social pateixen més que les persones en situació d'integració situacions d'habitatge insegur o inadequat. Segons les dades

de l'EINSFOESSA, el 26,5% de la població catalana en situació d'exclusió social es troba en una situació d'inseguretat a l'habitatge, i el 44,7%, en una situació d'habitatge inadequat. En termes evolutius, cal destacar que el percentatge de població catalana afectada per situacions d'habitatge insegur gairebé s'ha triplacat, en passar del 4% a l'11,8%.

9. Augmenten les llars i la població amb problemes d'exclusió social en la dimensió de la salut

El caràcter sociosanitari de la crisi que va començar el març del 2020 obliga a prestar una atenció específica en aquest informe a les dimensions de l'exclusió social relacionades amb la salut, en un context en què els problemes de salut que es tenen en compte per a la construcció dels indicadors d'integració i exclusió social han incrementat, tant en el conjunt d'Espanya com a Catalunya. D'altra banda, algunes dades apunten a l'associació entre l'increment de les taxes d'exclusió i l'impacte diferencial de la pandèmia a cada comunitat autònoma. En aquest sentit, cal parlar d'una correlació positiva entre les taxes d'incidència acumulada de la COVID-19 i l'increment de les taxes d'exclusió a cada comunitat. Amb tot, convé assenyalar que, malgrat que l'origen de la crisi de la COVID-19 se situa en l'àmbit sanitari, l'impacte en la dimensió de la salut està més relacionat amb la crisi social generada per la pandèmia que no pas pel mateix coronavirus.

Respecte a aquesta qüestió, i seguint les dades proporcionades per l'Institut de Salut Carlos III, entre el gener del 2020 i el maig del 2021, Catalunya va registrar un total de 626.963 contagis, fet que suposa una taxa de 8.058,2 contagis per cada 100.000 habitants, xifra superior a la que s'ha assolit en el conjunt d'Espanya (7,815,8 ‰). Durant aquest període, cal destacar igualment que la incidència de contagis de COVID-19 no presenta el mateix ritme en ambdós indrets. Mentre que l'octubre del 2020 el pic de contagis de Catalunya va ser més gran que el del conjunt de l'Estat, la tendència es va invertir el gener del 2020, de manera que durant la tercera onada –que es va allargar entre el desembre del 2020 i el febrer del 2021, aproximadament– la taxa d'incidència va ser més elevada en el conjunt d'Espanya que a Catalunya.

La comparació d'altres indicadors sanitaris entre Catalunya i Espanya ofereix resultats diferents. Prenent com a referència el període assenyalat, la taxa acumulada de defuncions també va ser més elevada (190,31 ‰ a Catalunya enfront

del 171,07 ‰ en el conjunt d'Espanya). Tanmateix, les taxes corresponents a hospitalitzacions i ingressos a l'UCI van ser notablement més baixes en aquesta comunitat autònoma. Més enllà de la precaució amb què convé analitzar aquests indicadors epidemiològics –que tenen caràcter provisional i presenten diferències importants segons la font d'informació que es prengui–, aquestes dades posen de manifest la profunda incidència que ha tingut la irrupció de la pandèmia durant aquest primer any i mig en la societat catalana i el seu sistema de salut.

Més enllà de l'impacte diferencial de la COVID-19 a Catalunya, la veritat és que, com s'ha assenyalat, entre el 2018 i el 2021 ha augmentat el percentatge de llars i de persones afectades per problemes d'exclusió social en la dimensió de la salut. Si bé l'increment sembla que ha sigut una mica menor a Catalunya en relació amb el conjunt d'Espanya, en tots dos casos el percentatge de persones i de llars amb problemes en aquesta dimensió ha crescut des del 2018.

Si es té en compte el conjunt de les llars catalanes, els problemes que prevalen en l'àmbit de la salut són la manca d'accés a medicaments a causa de problemes econòmics (el 13,3% de la població viu en llars que han deixat de comprar medicines o pròtesis i de seguir tractaments o dietes per problemes econòmics), que a més augmenta 7,7 punts percentuals, i la presència d'una discapacitat, malaltia crònica o problemes greus de salut que afecta totes les persones adultes de la llar (3,3%). També tenen una incidència relativament important les dificultats en l'accés a l'alimentació (en el 3% de les llars catalanes, actualment o durant els últims deu anys, s'ha passat gana). La prevalença d'aquestes dificultats és superior entre les persones en situació d'exclusió social: dins d'aquest grup, el 45,7% ha deixat de comprar medicaments per problemes econòmics, l'11,7% ha experimentat situacions de fam i el 4,5% està format per persones adultes amb discapacitat, malaltia crònica o problemes greus de salut.

10. La pandèmia i la crisi associada tensen i erosionen les xarxes de suport familiar

Si bé el 2018 dèiem que les bones relacions entre les persones que componien la llar i amb el seu entorn eren una de les millors notícies del nostre informe, avui cal dir que la crisi de la COVID-19 està tensant i erosionant amb força la qualitat d'aquestes relacions. Tot i que és cert que les dades absolutes de l'eix relaci-

onal continuen representant els percentatges d'exclusió més baixos de totes les dimensions, són les que més han crescut en el conjunt d'Espanya (un 62%), i també han augmentat de manera significativa en el cas de Catalunya (però només un 38%).

D'aquesta manera, el conflicte social, la dimensió que mesura la qualitat de les relacions dins de les llars catalanes, ha passat d'afectar un 7,2% de la població el 2018 a un 13,8% el 2021, és a dir, pràcticament s'ha duplicat el nombre de persones que tenen dificultats de convivència greus. Sens dubte, els períodes de confinament han posat a prova la convivència a les llars i han generat conflictes, que es veuen reflectits en l'augment de l'exclusió en aquesta dimensió. L'increment ha sigut pràcticament igual, tot i que no tan pronunciat, en el conjunt d'Espanya. Per contra, la incidència de l'aïllament social retrocedeix en un 26,1% a Catalunya i roman amb prou feines sense variacions a Espanya. Així, doncs, tant a Catalunya com a tot Espanya, l'augment dels problemes en la dimensió del conflicte social sembla que és una de les conseqüències principals de la crisi sociosanitària, si bé sembla que l'augment de la proporció de llars en conflicte es conjuga amb una certa millora en la proporció de llars que tenen relacions i suports, si més no a Catalunya.

Aquestes situacions de tensió i conflicte dins de casa han crescut per al conjunt de la població i, en general, ho han fet encara més entre les llars que passen per dificultats més grans.

11. La bretxa digital multiplica l'impacte de l'exclusió

Les mesures adoptades per reduir el risc de contagis i combatre així la pandèmia de la COVID-19 s'han basat en la distància social i la limitació dels moviments i contactes entre persones. En aquest context de confinaments domiciliars i absència de viatges i visites, tant laborals com relacionals, l'entorn digital s'ha convertit en un aliat clau. En relació amb aquesta qüestió, convé destacar en primer lloc l'increment constant del nombre i la proporció de llars que tenen ordinador i accés a Internet i utilitzen sovint la xarxa o fan compres a través d'Internet. Si tenim en compte el conjunt de llars de Catalunya, aquests percentatges oscil·len entre el 60,2% pel que fa a les compres per Internet i el 95,7% pel que fa a l'ús de la xarxa els últims tres mesos. També ha crescut molt notablement el percentatge de llars catalanes que es connecten a Internet cada dia o gairebé cada dia.

Tanmateix, les dades relatives al conjunt de llars no reflecteixen adequadament l'exclusió del món digital que es manifesta en les situacions de bretxa digital i el seu impacte específic en l'espai social de l'exclusió. En efecte, tenir connexió il·limitada de dades, un dispositiu amb connexió a Internet i prou habilitats per manejar-se en l'entorn digital són tres elements que poden marcar la diferència en la societat actual. L'absència d'algun d'aquests elements a casa implica caure en situació de bretxa digital.

Les dades de l'EINSFOESSA 2021 per a Catalunya posen clarament de manifest que el 32% del conjunt de llars pateixen la bretxa digital, que es concentra a les llars en situació d'exclusió severa (42,4%), i no tant en aquelles en exclusió moderada, on la incidència d'aquest fenomen és menor (24,7%). La informació recopilada també indica que la bretxa digital no es deriva, específicament, de la disponibilitat dels equipaments necessaris per a l'accés a la societat digital, ja que el percentatge de població en situació d'exclusió que té mòbil, ordinador o tauleta és similar (fins i tot una mica superior) al de la resta de la població. Les diferències es troben, més aviat, en la disponibilitat de connexió il·limitada a la xarxa, i la presència a la llar d'alguna persona amb habilitats informàtiques bàsiques.

12. Amb els seus límits, la creació de l'IMV i l'augment del nombre de persones beneficiàries de la renda garantida de ciutadania (RGC) contribueixen a pal·liar l'impacte de la crisi sobre les llars més pobres

Les dades disponibles no permeten copsar adequadament l'impacte de la crisi socio sanitària en les taxes de pobresa, ja que en el moment de redactar aquest informe només es compta amb la informació de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) del 2020, que recull els ingressos de les famílies durant l'any anterior a l'entrevista, és a dir, el 2019. En aquest sentit, les dades de l'ECV posen de manifest una certa estabilitat de les taxes de pobresa a Catalunya, que oscil·len entre el 16% i el 21%, en funció del llindar utilitzat per calcular-les. Si es té en compte el llindar autonòmic, entre el 2019 i el 2020 s'observa un lleuger increment de les taxes de pobresa.

Aquesta evolució negativa s'observa amb molta més nitidesa quan s'analitzen les taxes de privació material, que sí que recullen informació pròpiament del moment de l'enquesta (2020). En aquest cas, s'observa clarament que el per-

centatge de persones afectades per una situació de carència material a Catalunya passa del 5,7% el 2019 al 6,2% el 2020, cosa que sens dubte es relaciona amb l'impacte de la crisi sociosanitària. Tot i que de manera més pronunciada, l'evolució és la mateixa en el conjunt d'Espanya, on la taxa de privació material passa del 4,7% el 2019 al 7,0% el 2020.

Davant d'aquestes situacions de pobresa i privació, les administracions públiques (tant estatals com autonòmiques) van reaccionar posant en marxa, en el primer cas, i reforçant, en el segon, les prestacions econòmiques de garantia d'ingressos. Les dades de l'EINSFOESSA 2021 no permeten valorar en tota l'extensió l'impacte d'aquestes prestacions en relació amb la prevenció o la reducció de la pobresa, però sí que permeten posar de manifest algunes consideracions respecte a la cobertura i les possibilitats d'accés a aquestes prestacions a Catalunya.

En relació amb aquesta qüestió, les anàlisis realitzades fins a aquest moment, a partir de la informació que han fet pública les mateixes administracions, pel que fa al desplegament de l'IMV a les diferents comunitats autònomes i a la seva interrelació amb les rendes mínimes autonòmiques, permeten ubicar Catalunya entre les comunitats autònomes amb sistemes autonòmics de rendes mínimes que, des del punt de vista del nombre de persones beneficiàries, estan molt per sobre de l'IMV. En aquests casos, sembla que l'IMV s'ha desenvolupat amb una certa lentitud, però encara no tenim prou informació per determinar-ne les raons.

En tot cas, l'EINSFOESSA ofereix, tant per al conjunt d'Espanya com per a Catalunya, algunes conclusions sobre el desplegament de l'IMV i sobre alguns desajustos en la seva implementació. La primera dada d'interès fa referència al desconeixement de la prestació per part de la població, fins i tot la que està en situació de pobresa severa. Poc més d'un any després de la seva aprovació, encara un altíssim percentatge de llars, particularment en situació de pobresa severa, no tenen prou informació per sol·licitar o tramitar l'IMV. Això vol dir que la mesura no està obtenint la cobertura desitjada entre el col·lectiu per a la qual es va dissenyar, ja que el primer obstacle es produeix fins i tot abans d'arribar a començar els tràmits per sol·licitar-la.

Així, convé destacar el gran desconeixement que hi ha al voltant de l'IMV a les llars en situació d'exclusió severa, ja que dues de cada tres (67,5%) declaren que no n'han rebut informació. Un 8,0% diu que coneix l'ajuda, però que no en té

prou informació per sol·licitar-la, mentre que un 4,6% assenyala que la coneix, però que no la necessita. Pel que fa a l'estat de les sol·licituds d'aquesta ajuda, s'observa que gairebé tres de cada quatre llars en exclusió severa (73,6%) no l'han sol·licitat, que un 24,5% ho ha fet i que un 1,9% encara no ho ha aconseguit. A més, es constata que la majoria de llars han fet la sol·licitud telemàticament, però que un 0,4% han intentat fer-la per aquesta via i no ho han aconseguit.

Pel que fa a la situació de les famílies que han sol·licitat l'IMV després de presentar-ne la sol·licitud, el 14,8% l'està percebent (enfront del 18,5% en el conjunt d'Espanya), gairebé al 70% se'ls ha denegat (enfront del gairebé 50% en el conjunt del país) i el 16% està esperant que acabin els tràmits administratius. Tant a Catalunya com a tot Espanya, el motiu principal per a la denegació de la sol·licitud té relació amb l'incompliment dels requisits de renda o patrimoni (66,8%).

Les dades de l'EINSFOESSA 2021 també ofereixen algunes pistes sobre l'accés a la renda garantida de ciutadania (RGC), que complementen les dades obtingudes de fonts administratives que s'han assenyalat prèviament. D'acord amb les dades de l'enquesta, el 25,5% de les llars en pobresa severa hauria sol·licitat en algun moment la renda garantida de ciutadania (d'aquestes, el 20,1% ho hauria fet durant els últims 12 mesos), enfront del 19,8% en el conjunt d'Espanya.



Bloc

La integració social i les característiques de les llars afectades pels processos d'exclusió social a Catalunya

Continguts

Capítol 1. La integració i l'exclusió social a Catalunya	29
Capítol 2. L'impacte desigual de l'exclusió social a Catalunya	53

Capítol 1

La integració i l'exclusió social a Catalunya

L'objectiu principal d'aquest primer capítol consisteix a analitzar els nivells d'integració social de Catalunya i, concretament, la distribució de la seva població dins de l'espai social que va de l'exclusió severa a la integració plena. Per fer-ho, s'analitzen les dades generals en relació amb la distribució de la població en aquest eix –tant en el conjunt d'Espanya com a Catalunya–, l'evolució que en aquest aspecte s'ha produït en aquesta comunitat autònoma entre el 2018 i el 2021, i la relació que hi ha entre els nivells d'integració social i les situacions de pobresa econòmica. Al llarg de tot el capítol es consideraran dues perspectives: una d'evolutiva, que compara la situació el 2018 i el 2021, i una altra de territorial, que compara la situació d'aquesta comunitat amb la de tot Espanya.

Tal com s'ha explicat en el capítol introductori, l'anàlisi del continu que va de la integració a l'exclusió s'articula en tres grans nivells: el primer i més global és el que fa referència als eixos de l'exclusió (econòmic, polític i de ciutadania social i relacional); el segon, a les dimensions de l'exclusió (ocupació, consum, participació política, educació, habitatge, salut, conflicte social i aïllament social), i, finalment, oferint una mirada molt més específica als problemes concrets, el tercer té en compte els 37 indicadors que conformen el conjunt de les dimensions considerades i sobre els quals es construeixen, en el marc d'aquesta enquesta, les categories d'integració i exclusió social.

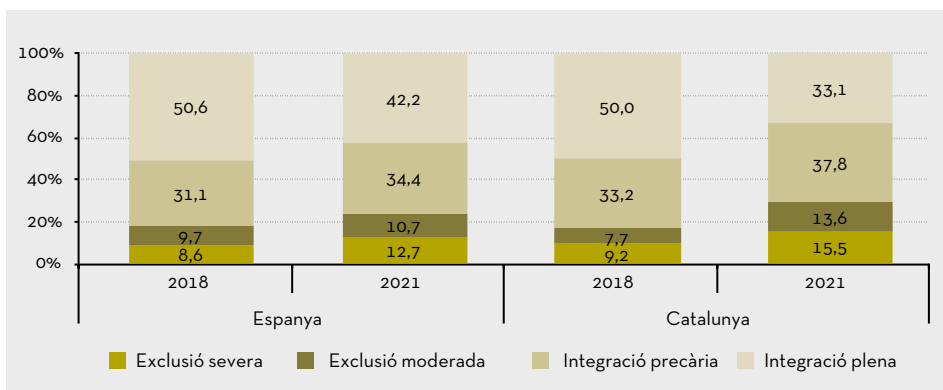
1.1. La reducció de la integració plena en la societat catalana

Els resultats de l'Enquesta sobre Integració i Necessitats Socials de la Fundació FOESSA, duta a terme el 2021, evidencien que el 33,1% de la població de

Catalunya es troba en una situació d'integració plena; el 37,8%, en una situació d'integració precària; el 13,6%, en una situació d'exclusió moderada, i el 15,5%, en una situació d'exclusió severa. Les persones en situació d'exclusió social representen el 29,1% de la població catalana, cosa que implica que **gairebé una de cada tres persones (al voltant de 2.260.000) es troba en situació d'exclusió el 2021, sigui moderada o severa.**

La situació catalana és, comparativament parlant, **una mica pitjor que l'observada en el conjunt d'Espanya.** Els nivells globals d'integració i exclusió són força semblants, amb unes taxes d'exclusió severa i moderada lleugerament superiors a les que es registren a tot Espanya. Tanmateix, **la taxa d'integració plena a Catalunya queda 9,1 punts percentuals per sota de la d'Espanya** (33,1% davant del 42,2%), un reflex evident de les dificultats que les classes mitjanes d'aquesta comunitat han d'afrontar durant aquesta crisi per mantenir el seu nivell de benestar. En coherència amb aquestes xifres, també s'observa que a Catalunya la integració precària té més pes que a Espanya dins de l'espai de la inclusió.

GRÀFIC 1. Evolució dels nivells d'integració social de la població de Catalunya i Espanya (2018-2021)



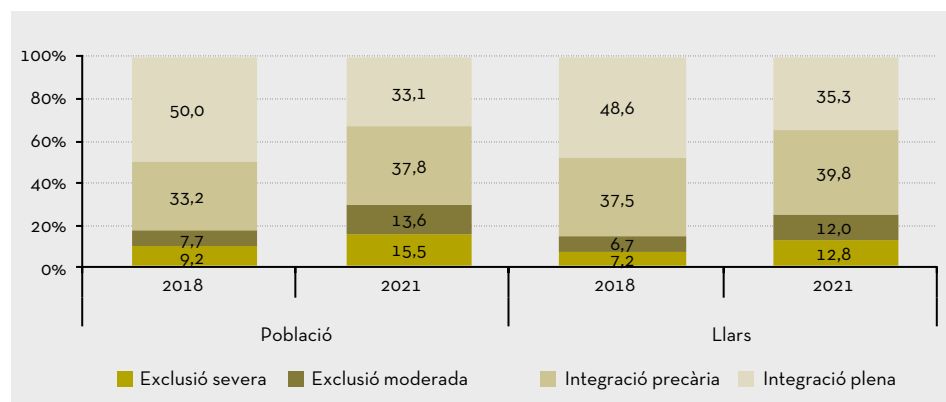
Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Com era esperable, les conseqüències de la crisi s'han manifestat en un **important descens dels nivells d'integració plena el 2021 a tot Espanya i, especialment, a Catalunya.** Així, mentre que a Espanya la població que no es veia afectada per cap factor d'exclusió social ha passat del 50,6% al 42,2%, a Catalunya ha passat del 50% al 33,1%. És a dir, si abans de la crisi una de cada dues persones residents a Catalunya gaudia d'una integració social plena, ara

només ho fa al voltant d'una de cada tres persones, fet que suposa un retrocés de 16,9 punts percentuals. Aquest desplaçament ha convertit la **integració precària**, que augmenta del 33,2% al 37,8%, en la **situació majoritària** dins de la societat catalana.

En posar el focus a l'espai de l'exclusió social en conjunt, es percep un creixement que, de nou, afecta tant el conjunt d'Espanya com a Catalunya. Però si en el primer cas l'augment és d'uns 5 punts percentuals, en el segon creix al voltant de 12 punts. Si s'examina el balanç de l'exclusió moderada i l'exclusió severa, podem comprovar que amb prou feines ha canviat en els últims tres anys, ja que el 2021 l'exclusió severa representa el 53% de l'espai de l'exclusió, quan el 2018 en suposava el 54%. **Des d'aquest punt de vista, es pot afirmar que a Catalunya l'exclusió social creix, però perd una mica d'intensitat.**

GRÀFIC 2. Evolució dels nivells d'integració social de la població i de les llars de Catalunya (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

La taula 1 ofereix informació detallada sobre el volum de persones i llars en situació d'exclusió social a Catalunya i Espanya. Com es pot comprovar, l'augment poblacional i de les taxes d'exclusió experimentat a Catalunya ha suposat que el nombre de persones en situació d'exclusió passi d'1.278.000 a 2.258.000, de manera que **un milió de persones, aproximadament, ha ampliat l'espai de l'exclusió** els últims tres anys. La taxa de població en exclusió social ha augmentat un 76,7%, molt per sobre del 29,3% del conjunt d'Espanya, on els 8,6 milions de persones afectades el 2018 s'han transformat en més d'11 milions el 2021.

TAULA 1. Estimació del nombre de persones i llars en situació d'exclusió social a Catalunya i Espanya (2018-2021)

		Espanya		Catalunya		
		2018	2021	2018	2021	
Població	Població total	46.723.000	47.345.000	7.600.000	7.757.000	
	Creixement respecte al 2018	–	1,3%	–	2,1%	
	Exclusió social					
	Proporció d'exclusos	18,4%	23,4%	16,8%	29,1%	
	Estimació d'exclusos	8.577.000	11.088.000	1.278.000	2.258.000	
	Creixement respecte al 2018	–	29,3%	–	76,7%	
	Creixement respecte al 2018 (diferència)	–	2.511.000	–	980.000	
	Exclusió severa					
	Proporció d'exclusió social severa	8,6%	12,7%	9,2%	15,5%	
	Estimació d'exclusió social severa	4.025.000	6.028.000	696.000	1.203.000	
	Creixement respecte al 2018	–	49,8%	–	72,8%	
	Creixement respecte al 2018 (diferència)	–	2.003.000	–	507.000	
	Llars	Total de llars	18.536.000	18.755.000	3.011.000	3.031.000
		Creixement respecte al 2018	–	1,2%	–	0,7%
Exclusió social						
Proporció d'exclusos		16,0%	20,9%	13,9%	24,9%	
Estimació d'exclusos		2.967.000	3.915.000	419.000	755.000	
Creixement respecte al 2018		–	32,0%	–	80,2%	
Creixement respecte al 2018 (diferència)		–	948.000	–	336.000	
Exclusió severa						
Proporció d'exclusió social severa		6,9%	10,7%	7,2%	12,8%	
Estimació d'exclusió social severa		1.272.000	2.014.000	217.000	389.000	
Creixement respecte al 2018		–	58,3%	–	79,3%	
Creixement respecte al 2018 (diferència)		–	742.000	–	172.000	

Fonts: EINSFOESSA 2018 i 2021; Xifres de població basades en l'Estadística del Padró Continu de l'INE l'1 de gener del 2018 i l'1 de gener del 2021, i xifres de llars, en l'Enquesta Contínua de Llars de l'INE per als anys 2018 i 2021

L'evolució de les situacions d'exclusió més greu també és menys favorable a Catalunya. En efecte, **les situacions d'exclusió social severa han augmentat un 72,8% a Catalunya**, mentre que a tot Espanya ho han fet un 49,8%. Es trac-

ta d'un creixement molt similar al del total de situacions d'exclusió social, si bé en aquest cas la diferència amb el conjunt d'Espanya és clarament menor. En termes absoluts, les persones en situació d'exclusió social severa residents en aquesta comunitat han passat de 696.000 a 1,2 milions.

Si ens fixem en les llars, en comptes de la població, se n'obté una fotografia molt semblant. A tot Espanya, les llars en exclusió social han augmentat del 16,0% al 20,9%, mentre que a Catalunya ho han fet del 13,9% al 24,9%, cosa que representa un creixement del 32% i el 80,2%, respectivament. L'exclusió severa ha augmentat també en tots dos casos, fins a assolir el 10,7% a escala espanyola i el 12,8% a Catalunya, i tot i que aquest fenomen s'ha incrementat més a Catalunya, les diferències amb el conjunt d'Espanya pel que fa al creixement són menors (58,3% en el conjunt d'Espanya enfront del 79,3% a Catalunya).

Les dades desgranades fins ara indiquen que la crisi actual ha trastocat notablement el contínuum de l'exclusió-inclusió a Catalunya. El deteriorament de les condicions de vida ha sigut més patent en l'espai de la integració plena —és a dir, l'absència de dificultats destacables per participar en la societat—, on s'ubicava la meitat de la població catalana el 2018, però només un terç (33,1%) el 2021. Igualment, ha augmentat la proporció de persones en exclusió moderada i severa, i això vol dir que l'espai de l'exclusió ha guanyat tant en incidència com en intensitat.

TAULA 2. Relació entre la taxa de risc de pobresa* i l'exclusió social de la població de Catalunya i Espanya. 2021 (percentatges de taula calculats sobre el total de la població)

%	Espanya			Catalunya		
	Exclosos	No exclosos	Total	Exclosos	No exclosos	Total
Pobres	14,0	4,2	18,1	16,8	1,4	18,1
No pobres	6,3	49,6	55,9	8,5	49,1	57,6
Sense informació	3,2	22,8	26,0	3,9	20,4	24,3
Total	23,4	76,6	100,0	29,1	70,9	100,0
Taxa de risc de pobresa (%)	69,0	7,8	24,5	66,5	2,7	24,0

*Per calcular l'indicador de pobresa, s'han utilitzat els ingressos declarats per la llar, i s'han descartat els casos de llars que no han declarat els ingressos totals amb fiabilitat. Tanmateix, a causa de l'elevat percentatge de casos sobre els quals no hi ha informació (el 24,3% en el cas de Catalunya i el 26% en el d'Espanya) aquesta taxa ha de ser interpretada amb la cautela necessària i cal prendre-la en consideració des d'un punt de vista merament orientatiu.

Font: EINSFOESSA 2021

Pel que fa al nexa entre exclusió social i pobresa, el creuament entre aquestes dues variables mostra una relació estreta a Catalunya, ja que **la taxa de pobresa és del 2,7% entre les persones que estan integrades i del 66,5% entre les que estan en exclusió**. El fenomen es repeteix a escala espanyola, on en l'espai de la inclusió es registra un 7,8% de pobresa, i en l'espai de l'exclusió, un 69%.

A partir de la determinació de les persones en situació de pobresa en cadascun dels espais analitzats, i malgrat l'elevat percentatge de persones de qui no s'ha pogut recollir prou informació sobre els ingressos, és possible plantejar, tant per a Catalunya com per a Espanya, i tant per al 2018 com per al 2021, la distribució de la població en funció de la presència combinada de situacions de pobresa i exclusió.

TAULA 3. Evolució de la distribució de la població de Catalunya i Espanya en funció de la presència combinada de situacions de pobresa i exclusió (2018-2021)

(%)	Espanya			Catalunya		
	2018	2021	Diferència	2018	2021	Diferència
Integració sense pobresa	66,0	49,6	-16,4	71,3	49,1	-22,2
Pobresa integrada	6,1	4,2	-1,9	1,1	1,4	0,3
Exclusió sense pobresa	3,7	6,3	2,6	4,1	8,5	4,4
Exclusió amb pobresa	13,2	14,0	0,8	11,0	16,8	5,8
Sense informació	11,0	26,0	15,0	12,5	24,3	11,8
Total	100,0	100,0	–	100,0	100,0	–

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

1.2. Els eixos i les dimensions de l'exclusió social a Catalunya

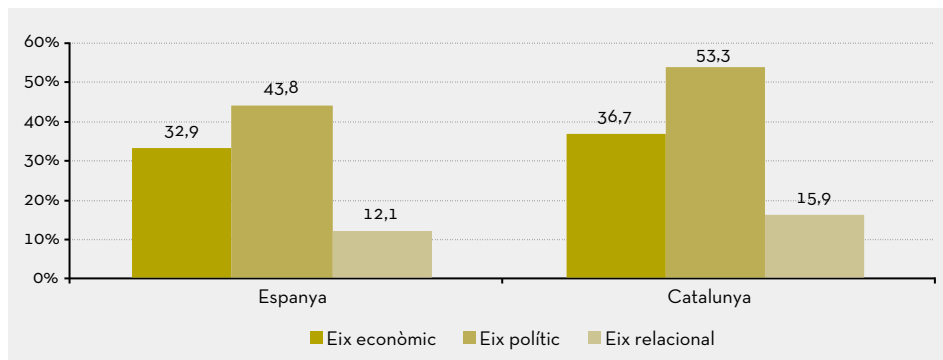
1.2.1. L'exclusió en l'eix polític i de ciutadania és la que afecta més persones, però les situacions que creixen més són les relacionades amb l'eix econòmic

La metodologia de l'EINSFOESSA diferencia tres grans eixos d'exclusió: l'econòmic, el polític i de ciutadania i el relacional. En **l'eix econòmic**, es tenen en compte les dimensions relacionades amb l'ocupació i el consum, de manera que, d'una banda, s'examinen els processos que exclouen les llars i els seus membres d'una relació laboral normalitzada i, de l'altra, la suficiència i/o qualitat dels ingressos econòmics per a la participació en la societat, així com les situacions de privació de béns considerats bàsics. El segon eix, **l'eix polític i de ciutadania**, fa referència a l'exclusió de la participació política, de l'educació, de l'habitatge i de la salut. En la dimensió de la participació política, es considera el dret a triar els representants polítics i a ser triats, així com la capacitat efectiva de participació política i ciutadana, mentre que en les dimensions relacionades amb la ciutadania, es contempla l'accés, en condicions similars al conjunt de la població, a l'educació, l'habitatge i la salut. Per últim, **l'eix relacional** de l'exclusió social fa referència fonamentalment a les situacions de conflicte i aïllament, que inclouen, d'una banda, les relacions socials adverses i altres situacions de conflicte social i/o familiar i, de l'altra, l'absència de llaços i suports socials.

Una vegada definits, cal preguntar-se en quina mesura cada eix de l'exclusió afecta la població de Catalunya i Espanya. Les dades de l'enquesta assenyalen que **el 36,7% de la població catalana es veu afectada per l'exclusió en l'eix econòmic; el 53,3%, per l'exclusió en l'eix polític i de ciutadania, i el 15,9%, per l'exclusió en l'eix relacional.**

La situació de Catalunya s'assembla a la del conjunt d'Espanya en la major part de les magnituds principals, i també a Espanya l'eix polític és el que afecta més població, seguit de l'eix econòmic i, en tercer lloc, el social. En consonància amb les taxes d'exclusió més elevades detectades a Catalunya, les taxes en cadascun dels tres eixos són més elevades en aquesta comunitat autònoma. Les diferències són petites en l'eix econòmic i en el relacional, però no

GRÀFIC 3. Percentatge de la població de Catalunya i Espanya afectada per cadascun dels eixos d'exclusió social (2021)

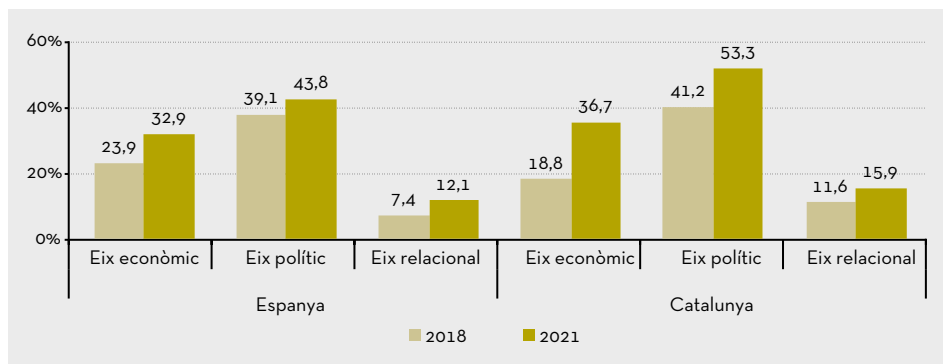


Font: EINSFOESSA 2021

ho són en l'eix polític i de ciutadania, on la població exclosa arriba al 53,3%, gairebé 10 punts percentuals per sobre de la que s'observa a tot Espanya (43,8%). Com hem vist anteriorment, però, aquestes diferències es tradueixen tant en percentatges més alts d'exclusió social com en menys percentatges d'integració plena. També convé destacar que les qüestions relacionades amb l'exclusió en l'àmbit polític i de ciutadania tenen més pes a Catalunya, a l'hora d'explicar les situacions d'exclusió, que en el conjunt d'Espanya.

Enfront del descens dels percentatges de població afectada per les situacions d'exclusió social que van tenir lloc tant a Catalunya com en el conjunt d'Espanya entre el 2013 i el 2018, en el període que va del 2018 al 2021 ha passat el contrari i **ha augmentat el percentatge de població afectada per situacions d'exclusió en els tres eixos analitzats**. No obstant això, la magnitud d'aquests canvis ha sigut diferent en un cas i l'altre. A Catalunya, els dos eixos d'exclusió en què s'han produït més creixements han sigut l'eix econòmic i el relacional, mentre que a escala estatal els increments més importants han tingut lloc en l'eix relacional i en l'econòmic, en aquest ordre. Igualment, s'observen diferències significatives a l'hora de quantificar aquestes pujades: si a Catalunya la població afectada per l'exclusió en l'eix econòmic pràcticament s'ha duplicat, en el conjunt d'Espanya ha crescut de manera menys intensa (un 38%); en canvi, l'increment de l'exclusió en l'eix relacional ha sigut molt més modest a Catalunya (un 38%) que en el conjunt d'Espanya (un 62%).

GRÀFIC 4. Evolució del percentatge de població de Catalunya i Espanya afectada per cadascun dels eixos d'exclusió social (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

La taula següent permet analitzar més detalladament l'evolució de les situacions d'exclusió en cadascun dels eixos analitzats i per a cadascun dels grans grups a l'escala que va de l'exclusió severa a la integració plena.

Les dades més destacades que es poden extreure de la taula 4 són les següents:

- **La gran majoria de persones en situació d'exclusió social està afectada per situacions d'exclusió econòmica:** l'exclusió en l'eix econòmic afecta el 66,9% de les persones en situació d'exclusió moderada i el 98% de les persones en situació d'exclusió severa. Passa el mateix amb les situacions d'exclusió en l'eix polític i de ciutadania: el 89,9% de les persones en situació d'exclusió moderada i el 98,6% de les persones en situació d'exclusió severa estan afectades per aquestes situacions. En el cas de les situacions d'exclusió en l'eix relacional, però, la situació és diferent: d'una banda, encara pel que fa a les persones en exclusió social, el percentatge de persones afectades és menor (22,5% i 29,6%, respectivament), i, de l'altra, la diferència respecte a les persones en situació d'integració precària i fins i tot respecte al conjunt de la població és menor.
- En comparar Catalunya amb el conjunt d'Espanya, no es detecten diferències significatives en la manera com la població es distribueix en els diversos eixos d'exclusió social. Les dades generals posen de manifest, així sí, la prevalença dels tres tipus d'exclusió a Catalunya. Més enllà d'això, el més destacable potser és la menor proporció de persones en situació d'exclusió

TAULA 4. Evolució del percentatge de població de Catalunya i Espanya afectada pels eixos de l'exclusió social segons nivells d'integració-exclusió social (2018-2021)

Eix (%)	Espanya			Catalunya		
	2018	2021	Diferència	2018	2021	Diferència
Eix econòmic						
Integració plena	0,0	0,0	–	0,0	0,0	–
Integració precària	26,4	34,9	8,5	18,6	32,9	14,3
Exclusió moderada	75,2	80,0	4,7	53,2	66,9	13,6
Exclusió severa	97,5	97,3	-0,2	93,3	98,0	4,7
Conjunt de població	23,9	32,9	9,0	18,8	36,7	17,9
Eix polític						
Integració plena	0,0	0,0	–	0,0	0,0	0,0
Integració precària	74,6	66,6	-8,0	75,6	68,3	-7,3
Exclusió moderada	78,8	83,0	4,1	91,3	89,9	-1,4
Exclusió severa	95,2	94,8	-0,5	99,7	98,6	-1,2
Conjunt de població	39,1	43,8	4,7	41,2	53,3	12,1
Eix relacional						
Integració plena	0,0	0,0	–	0,0	0,0	0,0
Integració precària	14,4	18,9	4,5	22,2	21,9	-0,3
Exclusió moderada	13,6	21,0	7,4	22,8	22,5	-0,4
Exclusió severa	19,0	26,1	7,1	26,8	29,6	2,8
Conjunt de població	7,4	12,1	4,6	11,6	15,9	4,4

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

moderada afectades per l'exclusió en l'eix econòmic (66,9% a Catalunya enfront del 80% a tot Espanya).

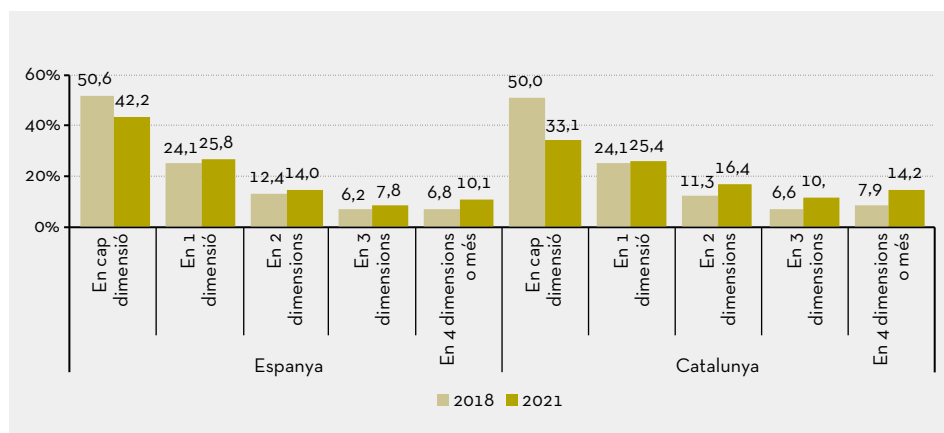
- Des del punt de vista evolutiu, **la incidència de l'exclusió en l'eix econòmic ha crescut clarament entre la població en situació d'exclusió moderada**, però no tant entre la població en situació d'exclusió severa (fonamentalment, perquè el percentatge de població afectada per les situacions d'exclusió en l'eix econòmic ja era molt elevat en aquest grup abans de la pandèmia). Per la seva banda, **les situacions d'exclusió social en l'eix polític i de ciutadania s'han mantingut en nivells molt elevats, i s'han reduït molt lleugerament per a la població en situació d'exclusió social moderada i severa**. En l'àmbit relacional, en canvi, no es registren alteracions considerables.

1.2.2. Augmenta el percentatge de persones amb problemes en quatre dimensions o més de la vida quotidiana

Els tres eixos de l'exclusió social que s'acaben d'assenyalar es concreten en vuit dimensions, que fan referència a tants altres aspectes de la vida quotidiana: ocupació, consum, participació política, educació, habitatge, salut, conflicte social i aïllament social. El gràfic 5 recull –tant per a Catalunya com per a tot Espanya, i tant per al 2018 com per al 2021– la distribució de la població segons el nombre de dimensions afectades.

En el cas de Catalunya, s'observa que només una de cada tres persones residents en aquesta comunitat autònoma no presenta dificultats en cap d'aquestes vuit dimensions, quan el 2018 n'eren una de cada dues. L'empitjorament es manifesta, tanmateix, en la taxa de població amb dificultats en quatre dimensions o més, que passa del 7,9% al 14,2%. L'evolució és una mica diferent en el cas d'Espanya: aquí, el descens de la població sense problemes en les àrees assenyalades ha sigut més lleu (del 50,6% al 42,2%), i es pot dir el mateix de l'increment del nombre de persones amb problemes en quatre dimensions o més (la prevalença de les quals s'eleva del 6,8% al 10,1%). D'aquesta confrontació de dades entre els dos casos se'n pot deduir, per tant, que l'augment de la proporció de persones amb dificultats en la vida quotidiana ha estat més elevat a Catalunya que a tot Espanya.

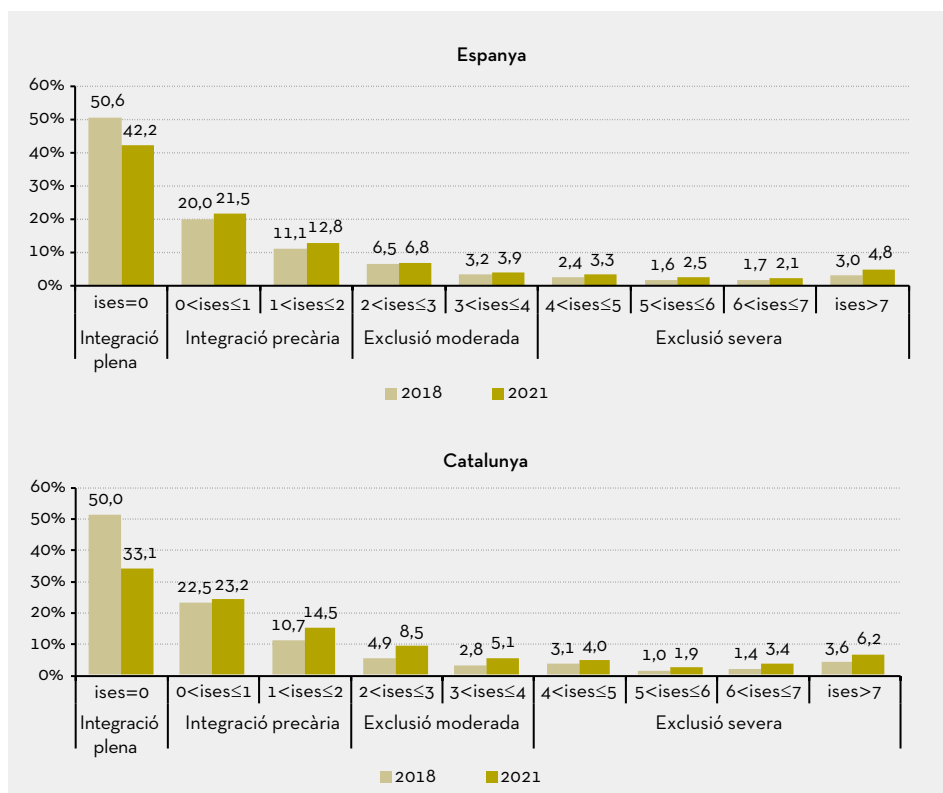
GRÀFIC 5. Evolució de la distribució percentual de la població de Catalunya i Espanya segons la presència de problemes d'exclusió social en diverses dimensions (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

L'anàlisi de l'Índex Sintètic d'Exclusió mostra tendències similars a Catalunya i en el conjunt d'Espanya. Aquest índex divideix els quatre espais de l'exclusió a què hem fet referència anteriorment (integració plena, integració precària, exclusió moderada i exclusió severa) en nou intervals, cosa que permet una millor gradació de les diverses situacions dins de cada espai i, especialment, en l'espai de l'exclusió social severa, on es poden distingir quatre graus diferents. El gràfic 6 recull la distribució de la població de Catalunya, i del conjunt d'Espanya, en funció del resultat corresponent a aquest índex, tant el 2018 com el 2021.

GRÀFIC 6. Evolució de la distribució percentual de la població de Catalunya i Espanya en intervals de l'Índex Sintètic d'Exclusió Social (ISES) (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Juntament amb el marcat descens del percentatge de persones en situació d'inclusió plena (ISES = 0), a Catalunya **s'observa un increment generalitzat de la població en els espais de la integració precària, l'exclusió moderada i**

l'exclusió severa. Si bé l'enquesta de FOESSA no té un caràcter longitudinal i no permet, per tant, conèixer exactament les transicions que les persones i les llars han experimentat al llarg d'aquests tres anys, sí que podem pensar que s'ha produït un desplaçament des de la integració plena cap a la integració precària i des de l'exclusió moderada cap a l'exclusió severa.

Les tendències descrites per a Catalunya coincideixen amb les registrades per al conjunt d'Espanya, si bé en aquest cas les variacions resulten molt inferiors. A tot Espanya, el descens de la població en situació d'integració plena només assoleix el 16,5%, menys que la meitat que el de Catalunya (33,7%). Obviant aquest interval, la resta mostra xifres absolutes similars a les catalanes, si bé una mica inferiors en tots els casos. Els increments més acusats es concentren en l'espai de l'exclusió més severa (ISES superior a 7 punts), que creix un 63,3% enfront del 70,2% de Catalunya. Amb tot, el percentatge de població en situació d'exclusió social més extrema (nivells 6 i 7 de l'ISES) és similar en tots dos casos.

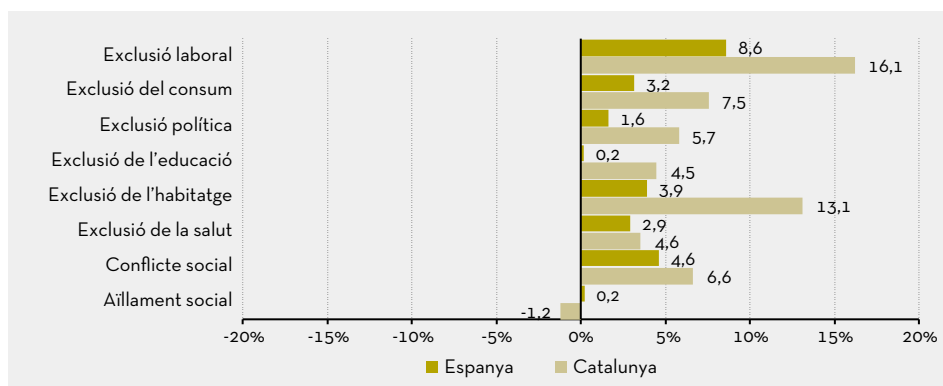
1.2.3. Deteriorament especialment acusat en la dimensió de l'ocupació i l'habitatge

Més enllà del nombre de dimensions de l'exclusió social que poden afectar una persona o una llar, també resulta essencial saber el percentatge de població afectada per cadascuna d'aquestes dimensions i el canvi experimentat entre el 2018 i el 2021 en aquest percentatge. El gràfic 7 mostra la variació durant el període analitzat de la presència de problemes d'exclusió social entre la població de Catalunya i d'Espanya, en cadascuna de les vuit dimensions de l'exclusió social.

L'evolució observada permet extreure diverses conclusions. Per començar, el deteriorament ha estat considerablement més gran a Catalunya, que registra increments superiors al conjunt d'Espanya en set de les vuit dimensions analitzades. A més, resulta evident que els indicadors vinculats a l'exclusió laboral són els que s'han deteriorat més tant a Catalunya (on la prevalença passa del 10,4% al 26,5%, més que duplicant-se) com en el conjunt d'Espanya (on la prevalença s'eleva del 16,1% al 24,7%). Després dels indicadors relatius a l'ocupació, a Catalunya els que han evolucionat pitjor són els vinculats a l'exclusió en l'habitatge (que creix del 22,2% al 35,3%) i al consum (que puguen del 7,5% al 13,1%). En el conjunt d'Espanya, en canvi, la dimensió que s'ha deteriorat més després de

l'ocupació és el conflicte social (que afecta un 9,7% de la població), seguida de l'exclusió de l'habitatge (3,9%).

GRÀFIC 7. Evolució de la presència de problemes d'exclusió social entre la població de Catalunya i Espanya, per cadascuna de les dimensions de l'exclusió social. Diferència entre les incidències del 2021 i del 2018



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Les dimensions d'exclusió de conflicte social, exclusió política, exclusió de l'educació i exclusió de la salut també s'han deteriorat a Catalunya, si bé ho han fet menys que les que hem assenyalat anteriorment. L'última de les dimensions examinades en l'enquesta EINSFOESSA 2021, la que fa referència a l'aïllament social, requereix un comentari a banda, ja que la seva incidència davalla a Catalunya, tot i que només en un 1,2% (a tot Espanya, roman pràcticament estable, en un 0,2%). Sembla evident, doncs, que el deteriorament de la situació general que s'ha descrit en les pàgines anteriors, en el cas de Catalunya es deu, més que no pas a escala espanyola, a un deteriorament específic de la situació en l'àmbit de l'ocupació, l'habitatge i el consum, principalment, mentre que pel que fa a l'aïllament social s'ha produït una millora lleu que no ha tingut correlació en el conjunt d'Espanya.

En tot cas, el deteriorament de la situació en cadascun d'aquests àmbits no s'ha produït de la mateixa manera per als diferents grups socials i, més concretament, per a cada categoria corresponent a les situacions d'integració i exclusió social. Per tal de conèixer l'impacte diferencial que ha pogut tenir la crisi, en cadascun dels vuit àmbits analitzats, en la població catalana, en funció de la seva ubicació en l'eix que va de la integració a l'exclusió social,

seguidament s'analitza l'evolució de l'abast de l'exclusió en cada dimensió per al total de la població, per a la població en situació d'exclusió social i per a la que està en situació d'exclusió social severa. Com en les taules anteriors, es recullen les dades tant del 2018 com del 2021, i tant de Catalunya com de tot Espanya.

TAULA 5. Evolució del percentatge de població a Catalunya i Espanya afectada per cadascuna de les dimensions de l'exclusió social per al total de la població, per a la població en situació d'exclusió social i per a l'exclusió social severa (2018-2021)

(%)	Total població			Població en exclusió			Població en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
Espanya									
Ocupació	16,1	24,7	8,6	58,6	68,4	9,8	72,1	78,8	6,7
Consum	14,5	17,6	3,2	62,6	60,2	-2,4	86,4	78,6	-7,8
Política	12,8	14,5	1,6	35,1	36,2	1,1	44,9	42,8	-2,1
Educació	13,0	13,2	0,2	24,2	23,5	-0,7	28,9	27,1	-1,7
Habitatge	20,0	24,0	3,9	69,3	70,1	0,8	83,8	81,5	-2,3
Salut	14,1	17,0	2,9	48,1	50,7	2,6	67,4	69,7	2,2
Conflicte social	5,1	9,7	4,6	14,2	21,7	7,5	17,6	24,1	6,6
Aïllament social	2,7	2,9	0,2	2,9	3,4	0,5	2,7	3,6	0,9
Catalunya									
Ocupació	10,4	26,5	16,1	41,3	60,1	18,8	58,8	73,5	14,7
Consum	13,1	20,6	7,5	60,4	59,2	-1,2	78,9	79,6	0,7
Política	16,7	22,4	5,7	55,2	53,2	-1,9	61,8	63,0	1,2
Educació	13,7	18,1	4,5	32,3	29,1	-3,2	30,4	36,1	5,8
Habitatge	22,2	35,3	13,1	87,7	82,2	-5,6	93,6	90,1	-3,5
Salut	14,3	17,8	3,5	46,1	47,8	1,8	57,8	74,1	16,2
Conflicte social	7,2	13,8	6,6	23,9	23,9	-0,1	26,4	28,0	1,6
Aïllament social	4,8	3,5	-1,2	1,4	4,7	3,2	0,8	5,1	4,3

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Els resultats principals que es poden extreure de la taula 5 són els següents:

- A Catalunya, **el 82,2% de la població en exclusió social té dificultats en l'àmbit de l'habitatge**. Més de la meitat d'aquesta població s'enfronta a problemes relacionats amb l'ocupació (60,1%), el consum (59,2%) i la par-

ticipació política (53,2%). La dimensió que presenta menys incidència és l'aïllament social, que només afecta el 4,7% de les persones en situació d'exclusió.

- **Si es compara amb la població en situació d'exclusió social de tot Espanya, la població catalana en exclusió social es veu afectada per més situacions de mancança en totes les dimensions, tret de les d'ocupació, consum i salut.** En el cas de la població en situació d'exclusió severa, la dimensió de l'ocupació és l'única que registra menys incidència que en el conjunt d'Espanya.
- **Entre el 2018 i el 2021 s'ha reduït el percentatge de persones en situació d'exclusió afectades per mancances en diversos àmbits** (consum, participació política, educació i habitatge, principalment), tot i que les millores han sigut modestes.
- L'evolució per al conjunt de la població i per a la població exclosa ha sigut, en tot cas, força dispar, i només en el cas de l'ocupació es detecten canvis en el mateix sentit i en una magnitud semblant. A diferència del que ha passat entre la població general, ha disminuït el percentatge de població en exclusió afectada per l'exclusió en el consum, la participació política, l'educació i l'habitatge. Els indicadors d'aïllament social presenten una tendència contraposada, amb un lleuger empitjorament entre la població exclosa i una lleugera millora en el conjunt de la població catalana.

1.2.4. Les traves a la participació política, les dificultats d'accés als medicaments i la pobresa són els problemes més freqüents i afecten gairebé un 15% de la població

Com hem anat assenyalant en les pàgines anteriors, les situacions d'integració i exclusió social es deriven de la situació que les famílies i les persones experimenten en relació amb 37 indicadors específics que s'articulen al voltant de 8 dimensions vitals i 3 eixos temàtics. La taula 6 recull, del 2021 i de Catalunya, el nombre i el percentatge de persones i de llars afectades per cadascuna d'aquestes situacions, problemes o mancances.

Els problemes més freqüents, els que afecten més del 14% de la població, són cinc: la inestabilitat laboral greu de la persona considerada sustentado-

ra principal de la llar (1), l'amuntegament greu (2), les dificultats per comprar medicaments a causa de problemes econòmics (3), la incapacitat de participar en política lligada a l'estrangeria (4) i les despeses excessives d'habitatge (5). Aquest últim indicador és el més estès, ja que defineix la situació del 23% de les persones i el 19,3% de les llars. Al voltant d'1,3 milions de persones es veuen afectades per alguna d'aquestes mancances. D'altra banda, és evident la interrelació entre els quatre indicadors que, si bé afecten dimensions o àmbits diferents (la feina, el consum, l'habitatge i la salut), deriven de l'absència d'uns ingressos econòmics mínims per donar resposta al conjunt de les necessitats de les famílies.

Un segon grup d'indicadors agrupen entre el 7% i el 14% de la població catalana: les persones que viuen en llars en situació de pobresa severa, és a dir, que tenen ingressos inferiors al 40% de la renda familiar mitjana equivalent (11,5% de la població), les llars amb problemes d'insalubritat (11,4%), aquelles on totes les persones de 16 a 65 anys tenen un nivell educatiu inferior al graduat escolar o equivalent (9,8%), les llars amb totes les persones actives a l'atur (9,5%), aquelles amb persones a l'atur o que no reben ni pensions ni cap altre tipus de prestació social periòdica (8,4%) i les llars que tenen acumulació de deutes (8,2%).

Cal destacar, de tota manera, que 7 dels 37 indicadors examinats afecten menys del 2% de la població catalana i, d'aquests, n'hi ha **2 que afecten menys de l'1% de la població**. Es tracta, concretament, de les llars amb alguna persona sense cobertura sanitària i de les llars en situació d'infrahabitatge.

-
- (1) Més exactament, famílies o persones que viuen en llars on la persona sustentadora principal està activa i en una situació d'instabilitat laboral greu (≥ 3 contractes o ≥ 3 empreses o ≥ 3 mesos a l'atur).
 - (2) Habitatge de menys de 15 m² per persona.
 - (3) Més concretament, famílies o persones en llars on s'han deixat de comprar medicaments o pròtesis, de seguir tractaments o dietes, per problemes econòmics.
 - (4) Exactament, viure en una llar amb alguna persona adulta de nacionalitat extracomunitària i privada del dret a votar o ser votada a les eleccions.
 - (5) Les famílies i les persones que viuen en llars que, després de pagar les despeses d'habitatge, tenen ingressos inferiors al 40% de la renda mediana equivalent, que equival al llindar de pobresa severa.

TAULA 6. Percentatge i nombre de persones i llars de Catalunya afectades pels indicadors d'exclusió social (2021)

N.	Indicadors	Persones		Llars		
		%	Nombre	%	Nombre	
Ocupació	1	Llar on la persona sustentadora principal està a l'atur des de fa un any o més	4,5	348.000	4,0	122.000
	2	Llar on la persona sustentadora principal té una feina d'exclusió (venta a domicili, venda ambulants, treballadores de la llar no qualificades...)	3,2	249.000	2,5	76.000
	3	Llar on la persona sustentadora principal té una feina irregular: sense contracte i sense cobertura a la Seguretat Social	1,4	106.000	1,5	44.000
	4	Llar sense persones ocupades, ni pensionistes, ni amb prestacions periòdiques (del SEPE o rendes mínimes)	8,4	655.000	9,6	292.000
	5	Llar amb almenys una persona a l'atur de llarga durada, sense títol professional i sense haver rebut formació ocupacional o haver cursat estudis l'últim any	7,8	604.000	6,1	184.000
	6	Llar amb totes les persones actives a l'atur	9,5	736.000	8,2	248.000
	37	Llar on la persona sustentadora principal està activa, en situació d'instabilitat laboral greu (≥ 3 contractes o ≥ 3 empreses o ≥ 3 mesos a l'atur)	14,4	1.117.000	13,1	396.000
Consum	7	Llar en pobresa severa: ingressos inferiors al 40% de la renda familiar mitjana equivalent fixada el 2018	11,5	892.000	9,6	291.000
	8	Llar sense algun equipament domèstic considerat bàsic per més del 95% de la societat el 2018 (aigua corrent, aigua calenta, electricitat, evacuació d'aigües residuals, bany complet, cuina, rentadora, nevera)	4,0	313.000	3,2	96.000
	36	Llar amb acumulació de deutes: amb endarreriments en els pagaments dels subministraments, habitatge, pagaments a l'Administració o préstecs que no es podran posar al dia fàcilment	8,2	632.000	7,2	217.000
Política	9	Llar amb persones sense dret a triar els seus representants polítics i a ser escollits: llars amb alguna persona de 18 anys o més de nacionalitat extracomunitària (sense conveni de reciprocitat)	16,0	1.241.000	12,2	370.000
	10	Llar amb alguna persona sense capacitat efectiva de ser considerada i d'influir en el procés de presa de decisions col·lectives: no participa en les eleccions per falta d'interès i no és membre de cap entitat ciutadana	7,5	585.000	6,9	211.000

N.	Indicadors	Persones		Llars	
		%	Nombre	%	Nombre
Educació	11 Llar amb infants de 3 a 15 anys no escolaritzats	3,2	248.000	2,4	73.000
	12 Llar on totes les persones de 16 a 65 anys (16-62 el 2018) tenen menys del graduat escolar o equivalent	9,8	761.000	9,4	284.000
	13 Llar amb alguna persona de més de 65 anys (més de 62 el 2018) amb menys de 5 anys d'escolarització	7,7	597.000	8,1	245.000
Habitatge	14 Llar en infrahabitatge: cabana, baixos, barracó, prefabricat o similar	0,0	0	0,0	0
	15 Llar amb deficiències greus en la construcció de l'habitatge	2,5	194.000	2,1	65.000
	16 Llar amb situacions d'insalubritat: humitats, brutícia i olors	11,4	881.000	10,2	308.000
	17 Llar amb amuntegament greu (< 15 m ² per persona)	15,4	1.192.000	9,1	277.000
	18 Llar amb ocupació d'habitatge precari: facilitada gratuïtament per altres persones o institucions, rellogada, ocupada il·legalment o amb avis de desnonament	6,9	532.000	5,8	176.000
	19 Llar amb un entorn molt degradat	3,4	261.000	3,3	100.000
	20 Llar amb persones amb mobilitat reduïda i amb barreres arquitectòniques	4,5	346.000	4,1	124.000
	21 Llar amb despeses excessives de l'habitatge (ingressos-despeses hab. < llindar pobresa severa del 40%)	23,0	1.787.000	19,3	584.000
	22 Llar amb alguna persona sense cobertura sanitària	0,6	47.000	0,5	15.000
Salut	23 Llar on algú ha passat gana sovint els últims 10 anys o n'està passant ara	3,5	268.000	3,0	90.000
	24 Llar on tots els adults tenen una discapacitat, una malaltia crònica o problemes graus de salut que els generen limitacions per a les activitats del dia a dia	2,0	154.000	3,3	99.000
	25 Llar amb alguna persona dependent que necessita ajuda d'una altra persona (per fer les activitats del dia a dia) i que no la rep	1,1	84.000	0,7	22.000
	26 Llar amb algun malalt greu o crònic que no ha rebut assistència mèdica per a aquesta malaltia durant un any	2,9	227.000	2,8	85.000
	27 Llar on s'han deixat de comprar medicaments o pròtesis, seguir tractaments o dietes, per problemes econòmics	16,0	1.244.000	13,3	405.000

N.	Indicadors	Persones		Llars		
		%	Nombre	%	Nombre	
Conflicte social	28	Llar on algú ha rebut o rep maltractaments físics o psicològics durant els últims 10 anys	6,3	489.000	6,6	199.000
	29	Llar amb relacions molt dolentes, dolentes o més aviat dolentes entre els membres	4,7	366.000	3,8	116.000
	30	Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb l'alcohol, amb altres drogues o amb el joc els últims 10 anys	3,1	237.000	2,8	85.000
	31	Llar on algú ha sigut o està a punt de ser mare o pare adolescent els últims 10 anys	2,2	172.000	1,8	56.000
	32	Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb la justícia (antecedents penals) els últims 10 anys	2,9	227.000	2,3	71.000
Aïllament social	33	Llar amb persones sense relacions entre si i sense cap suport per a situacions de malaltia o dificultat	1,3	103.000	3,4	103.000
	34	Llar amb relacions dolentes o molt dolentes amb els veïns del barri	1,3	98.000	1,4	42.000
	35	Llar amb persones que han estat en institucions durant l'últim any	1,0	79.000	1,0	30.000

Nota: Per a l'estimació de la població i les llars afectades s'han pres com a base les xifres de població de l'Estadística del Padró Continu de l'INE de l'1 de gener del 2021 i les de l'Enquesta Contínua de Llars de l'INE de l'any 2021
Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Com ha evolucionat el percentatge de població afectada per aquestes situacions de manca? Quines han crescut més? Quines afecten, a Catalunya, en relació amb el conjunt de l'Estat, una proporció substancialment més gran de la població? La taula 7 permet donar resposta a aquestes preguntes, ja que recull el percentatge de població afectada per cadascuna de les situacions prèviament descrites, a Espanya i a Catalunya, tant l'any 2018 com l'any 2021.

L'estudi detallat de les diferències entre Catalunya i tot Espanya el 2021 confirma que hi ha més incidència de l'exclusió en aquesta comunitat autònoma. En efecte, la posició relativa de Catalunya és pitjor en 27 dels 37 indicadors considerats. Convé destacar, particularment, que la proporció de llars catalanes amb alguna persona internada en una institució mèdica, social o penitenciària (1%) supera més de tres vegades la de llars espanyoles en les mateixes circumstàncies (0,3%). Així mateix, la freqüència de llars amb males relacions entre els membres (4,7% enfront de l'1,8%) o amb el veïnat (1,3% enfront del 0,6%), amb antecedents penals els últims deu anys (2,9% enfront de l'1,2%) i on el susten-

tador principal té una feina d'exclusió **(6)** (3,2% enfront de l'1,5%) és almenys dues vegades més elevada a Catalunya que a tot Espanya. La prevalença de totes aquestes situacions és, en qualsevol cas, tan reduïda que les comparacions s'han d'interpretar amb moltíssima cautela.

En els 10 indicadors restants, Catalunya presenta una situació més calmada que la resta d'Espanya, tot i que en aquest cas la bretxa entre els dos casos és molt menys pronunciada. Les diferències més grans es concentren en la proporció de llars on tots els adults tenen discapacitat, alguna malaltia crònica o problemes greus de salut (2% a Catalunya i 2,6% en el conjunt d'Espanya), llars sense relacions o on no es compta amb cap mena de suport davant de malalties o dificultats (1,3% i 2,2%, respectivament) i, en especial, la proporció de llars en situació d'infrahabitatge, que a Catalunya representen la meitat que a la resta del país (0% enfront del 0,1%).

Des d'una perspectiva evolutiva, la situació catalana respecte al 2018 ha empitjorat en més de tres quartes parts dels indicadors analitzats. Els augments més evidents es registren en la proporció de llars on la persona sustentadora principal està afectada per la inestabilitat laboral greu (que s'eleva del 2,8% al 14,4%, quadruplicant-se), la de llars amb despeses excessives en habitatge (10,5 punts percentuals més) i la de llars on s'ha hagut de deixar de comprar medicines o pròtesis, o de seguir tractaments o dietes, per motius econòmics (que passen del 12,5% al 23%). També es registren increments importants, superiors a 5 punts percentuals, en la proporció de llars en condicions d'insalubritat, llars sense persones amb feina ni pensions ni prestacions periòdiques, llars amb totes les persones actives a l'atur i llars en situació d'amuntegament.

Malgrat el deteriorament general que evidencien les dades anteriors, la situació catalana ha millorat en alguns aspectes respecte al 2018. Els avenços afecten set indicadors, si bé només en tres casos la diferència supera el 50%. Es tracta de la proporció de llars amb alguna persona sense cobertura sanitària, que passa de l'1,4% al 0,6%; la proporció de llars sense relacions ni suport davant de malalties o dificultats, que baixa del 4,1% a l'1,3%, i la proporció de llars en infrahabitatge, que baixa del 0,5% al 0%.

(6) Venda a domicili, venda ambulat de suport, venda ambulat marginal, treballadores de la llar no qualificades, peons agrícoles eventuais, temporers, recollidors de cartró i altres residus, repartiment de propaganda o mendicitat.

TAULA 7. Evolució del percentatge de la població de Catalunya i Espanya afectada pels indicadors d'exclusió social (2018-2021)

N.	Indicadors (%)	Espanya			Catalunya			
		2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	
Ocupació	1	Llar on la persona sustentadora principal està a l'atur des de fa un any o més	3,4	4,6	1,2	1,9	4,5	2,6
	2	Llar on la persona sustentadora principal té una feina d'exclusió (venda a domicili, venda ambulant, treballadores de la llar no qualificades...)	1,2	1,5	0,3	0,5	3,2	2,7
	3	Llar on la persona sustentadora principal té una feina irregular: sense contracte i sense cobertura a la Seguretat Social	1,1	1,0	-0,1	1,0	1,4	0,4
	4	Llar sense persones ocupades, ni pensionistes, ni amb prestacions periòdiques (del SEPE o rendes mínimes)	4,5	6,9	2,4	2,1	8,4	6,3
	5	Llar amb almenys una persona a l'atur de llarga durada, sense títol professional i sense haver rebut formació ocupacional o haver cursat estudis l'últim any	8,1	9,8	1,7	6,0	7,8	1,8
	6	Llar amb totes les persones actives a l'atur	6,3	11,1	4,8	3,6	9,5	5,9
	37	Llar on la persona sustentadora principal està activa, en situació d'instabilitat laboral greu (≥3 contractes o ≥3 empreses o ≥3 mesos a l'atur)	4,9	11,1	6,2	2,8	14,4	11,6
Consum	7	Llar en pobresa severa: ingressos inferiors al 40 % de la renda familiar mitjana equivalent fixada el 2018	9,5	12,8	3,3	6,7	11,5	4,8
	8	Llar sense algun equipament domèstic considerat bàsic per més del 95 % de la societat el 2018 (aigua corrent, aigua calenta, electricitat, evacuació d'aigües residuals, bany complet, cuina, rentadora, nevera)	1,5	2,6	1,1	2,7	4,0	1,3
	36	Llar amb acumulació de deutes: amb endarreriments en els pagaments dels subministraments, habitatge, pagaments a l'Administració o préstecs que no es podran posar al dia fàcilment	4,8	5,8	1,0	6,3	8,2	1,9
Política	9	Llar amb persones sense dret a triar els seus representants polítics i a ser escollits: llars amb alguna persona de 18 anys o més de nacionalitat extracomunitària (sense conveni de reciprocitat)	7,6	8,7	1,1	12,9	16,0	3,1

	N.	Indicadors (%)	Espanya			Catalunya		
			2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
Política	10	Llar amb alguna persona sense capacitat efectiva de ser considerada i d'influir en el procés de presa de decisions col·lectives: no participa en les eleccions per falta d'interès i no és membre de cap entitat ciutadana	6,1	6,5	0,4	4,1	7,5	3,4
	11	Llar amb infants de 3 a 15 anys no escolaritzats	0,8	1,8	1,0	0,6	3,2	2,6
Educació	12	Llar on totes les persones de 16 a 65 anys (16-62 el 2018) tenen menys del graduat escolar o equivalent	6,3	7,0	0,7	6,3	9,8	3,5
	13	Llar amb alguna persona de més de 65 anys (més de 62 el 2018) amb menys de 5 anys d'escolarització	7,0	5,8	-1,2	7,1	7,7	0,6
Habitatge	14	Llar en infrahabitatge: cabana, baixos, barracó, prefabricat o similar	0,3	0,1	-0,2	0,5	0,0	-0,5
	15	Llar amb deficiències greus en la construcció de l'habitatge	2,0	1,9	-0,1	2,7	2,5	-0,2
	16	Llar amb situacions d'insalubritat: humitats, brutícia i olors	3,4	8,2	4,8	2,4	11,4	9,0
	19	Llar amb un entorn molt degradat	0,8	2,1	1,3	1,9	3,4	1,5
	17	Llar amb amuntegament greu (< 15 m ² per persona)	5,1	8,7	3,6	1,9	3,4	1,5
	18	Llar amb ocupació d'habitatge precari: facilitada gratuïtament per altres persones o institucions, relogada, ocupada il·legalment o amb avís de desnonament	3,9	4,8	0,9			
	20	Llar amb persones amb mobilitat reduïda i amb barreres arquitectòniques	2,0	2,5	0,5	10,2	15,4	5,2
	21	Llar amb despeses excessives de l'habitatge (ingressos-despeses hab. < llindar pobresa severa del 40 %)	12,4	16,8	4,4	3,9	6,9	3,0
Salut	22	Llar amb alguna persona sense cobertura sanitària	0,8	0,7	-0,1	1,4	0,6	-0,8
	23	Llar on algú ha passat gana sovint els últims 10 anys o n'està passant ara	2,6	2,8	0,2	3,7	3,5	-0,2
	24	Llar on tots els adults tenen una discapacitat, una malaltia crònica o problemes greus de salut que els generen limitacions per a les activitats del dia a dia	2,5	2,6	0,1	2,2	2,0	-0,2

N.	Indicadors (%)	Espanya			Catalunya			
		2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	
Salut	25	Llar amb alguna persona dependent que necessita ajuda d'una altra persona (per fer les activitats del dia a dia) i que no la rep	0,9	1,2	0,3	0,8	1,1	0,3
	26	Llar amb algun malalt greu o crònic que no ha rebut assistència mèdica per a aquesta malaltia durant un any	2,1	2,2	0,1	3,2	2,9	-0,3
	27	Llar on s'han deixat de comprar medicaments o pròtesis, seguir tractaments o dietes, per problemes econòmics	8,8	14,9	6,1	6,6	16,0	9,4
Conflicte social	28	Llar on algú ha rebut o rep maltractaments físics o psicològics durant els últims 10 anys	2,4	3,7	1,3	3,3	6,3	3,0
	29	Llar amb relacions molt dolentes, dolentes o més aviat dolentes entre els membres	0,6	1,8	1,2	0,5	4,7	4,2
	30	Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb l'alcohol, amb altres drogues o amb el joc els últims 10 anys	2,0	2,5	0,5	2,7	3,1	0,4
	31	Llar on algú ha sigut o està a punt de ser mare o pare adolescent els últims 10 anys	0,8	2,4	1,6	1,4	2,2	0,8
	32	Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb la justícia (antecedents penals) els últims 10 anys	0,7	1,2	0,5	1,2	2,9	1,7
Aïllament social	33	Llar amb persones sense relacions entre si i sense cap suport per a situacions de malaltia o dificultat	2,2	2,2	0,0	4,1	1,3	-2,8
	34	Llar amb relacions dolentes o molt dolentes amb els veïns del barri	0,4	0,5	0,1	0,7	1,3	0,6
	35	Llar amb persones que han estat en institucions durant l'últim any	0,2	0,3	0,1	0,0	1,0	1,0

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Capítol 2

L'impacte desigual de l'exclusió social a Catalunya

2.1. Introducció

Al capítol anterior s'han recollit les dades principals en relació amb la distribució dels nivells d'integració social de la població de Catalunya i d'Espanya, així com l'evolució que ha tingut lloc els darrers tres anys. També s'ha analitzat l'impacte de les situacions d'exclusió social, tant en la població d'aquesta comunitat com en la població del conjunt d'Espanya, en els eixos i les dimensions que defineixen aquest espai. Finalment, s'ha analitzat l'extensió dels indicadors més i menys predominants, així com la seva evolució entre el 2018 i el 2021, per poder il·lustrar en quines realitats concretes es tradueixen —o, més aviat, de quines realitats concretes es deriven— les situacions d'exclusió social que s'analitzen en aquest informe.

Les situacions d'exclusió i integració no es distribueixen, però, de manera aleatòria entre el conjunt de la població i depenen en gran manera d'una sèrie de variables sociodemogràfiques i socioeconòmiques. Per això, després d'aquesta primera anàlisi de les situacions d'exclusió i dels eixos, dimensions i indicadors que articulen aquestes situacions, aquest apartat se centra a descriure l'abast de les situacions d'exclusió social en funció de diverses característiques de la població, amb l'objectiu d'analitzar tant el perfil de l'exclusió social a Catalunya com els factors sociodemogràfics que més es vinculen a les situacions d'integració i d'exclusió.

L'anàlisi es desenvolupa sobre el conjunt de la població i considerant una triple perspectiva: les característiques sociodemogràfiques individuals, les característiques de la persona sustentadora principal de la llar **(7)** i, en tercer lloc, les característiques del

(7) Una part important de la caracterització de les llars ve donada pel perfil de la persona sustentadora principal. A efectes conceptuals s'ha considerat sustentadora principal la persona que

conjunt de la llar. Les variables que es tenen en compte en el primer cas són les que fan referència a l'edat, el sexe i la nacionalitat. En el segon cas, pel que fa a la persona sustentadora principal, es tenen en compte, a més de les tres variables mencionades, el nivell d'estudis i la situació ocupacional. En el cas de les característiques de les llars, les variables considerades són la presència de situacions de pobresa, el tipus d'ingressos, les dimensions de la llar, la condició de monoparentalitat, la presència de persones menors de 18 anys i el grau d'urbanització **(8)** del municipi on viu.

La taula 8 i la taula 9 que es recullen al final d'aquest capítol mostren la distribució de la població segons la seva ubicació en el continu que va de la integració a l'exclusió, tant per al conjunt d'Espanya com per a Catalunya, i tant per al 2018 com per al 2021, desagregant el conjunt de la població en funció de les variables sociodemogràfiques i socioeconòmiques que s'han assenyalat prèviament. En comptes d'analitzar la prevalença de l'exclusió en cadascun d'aquests col·lectius, s'ha optat per una anàlisi diferent, en què es descriuen, en primer lloc, quins són els grups socials més afectats per l'exclusió social; en segon lloc, quins són els col·lectius entre els quals han augmentat més entre el 2018 i el 2021 les situacions d'exclusió social, i, per últim, quins són els grups socials més nombrosos, a Catalunya, en l'espai de l'exclusió social.

Per fer-ho, en els tres casos, s'ha elaborat una tipologia que recull 41 categories diferents, estructurades al voltant de 14 variables: l'edat, el sexe i la nacionalitat de les persones; l'edat, el sexe, el nivell d'estudis, la situació ocupacional i la nacionalitat de la persona sustentadora principal de la llar, i, pel que fa a les característiques del conjunt de la llar, el nivell de pobresa, el tipus d'ingressos, les dimensions, la monoparentalitat, la presència de menors de 18 anys i el grau d'urbanització del municipi de residència.

Per últim, convé assenyalar que durant aquest segon capítol, molt particularment als epígrafs 2.2. i 2.4., es farà referència als conceptes d'incidència i distribució a l'hora d'explicar l'abast i les característiques de les situacions d'exclusió

aporta la font principal d'ingressos a la llar, encara que sigui mitjançant la retribució de la seva feina o perquè és titular d'una prestació o un altre tipus de protecció social.

(8) Es tracta de la classificació DEGURBA (Degree of Urbanisation), la metodologia i les dades de la qual es poden consultar a https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/miscellaneous/index.cfm?TargetUrl=DSP_DEGURBA. Promoguda per Eurostat, aquesta classificació s'aplica a totes les unitats administratives locals de la UE a partir de criteris de mida i densitat de població, i es diferencien tres municipis: ciutats i àrees densament poblades; ciutats i suburbis de densitat intermèdia i zones rurals escassament poblades.

social entre la població de Catalunya o Espanya. Per aquest motiu, cal tenir en compte que en parlar d'incidència de l'exclusió social fem referència a la prevalença o l'abast que té l'exclusió social entre la població total o bé en un grup social específic, és a dir, com estan d'esteses aquestes situacions. Tanmateix, en parlar de la distribució de l'exclusió social d'acord amb una determinada variable (edat, sexe, nacionalitat) fem referència al pes específic de cadascuna d'aquestes categories que integren aquesta variable entre les persones que es troben en situació d'exclusió social. Per il·lustrar ambdós conceptes, podem dir que el 2021 la incidència de l'exclusió social entre la població de nacionalitat estrangera de Catalunya assoleix un 69,6% i, a la vegada, de totes les persones en situació d'exclusió social, el 37% són de nacionalitat estrangera, d'acord amb la distribució de l'exclusió social quan es considera el factor de la nacionalitat.

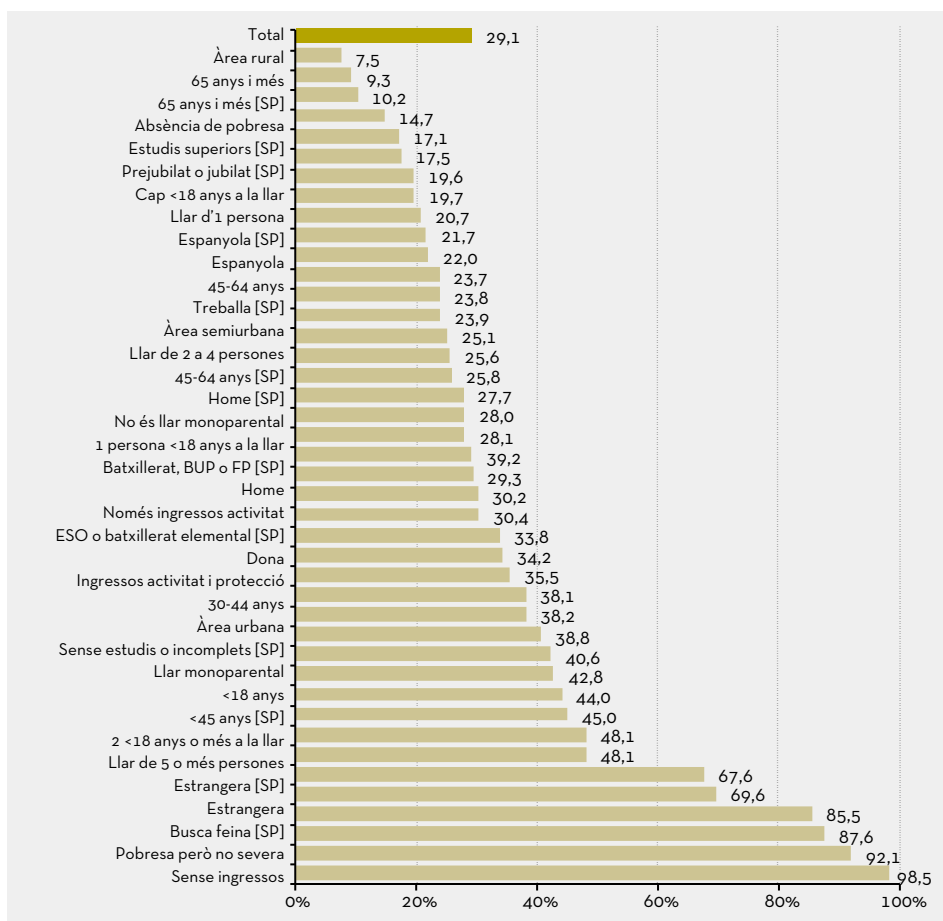
2.2. Els col·lectius més afectats per l'exclusió social: llars pobres o sense ingressos, llars amb la persona sustentadora principal buscant feina i persones amb nacionalitat estrangera

El gràfic 8 posa de manifest que a Catalunya **l'exclusió social es concentra en tretze perfils o grups socials, que presenten taxes d'exclusió social superiors al 40%**: les llars en pobresa severa (98,5%), les llars sense ingressos (92,1%), les llars en situació de pobresa però no severa (87,6%), les llars amb la persona sustentadora principal buscant feina (85,5%), les persones de nacionalitat estrangera (69,6%), les llars amb la persona sustentadora principal de nacionalitat estrangera (67,6%), les llars de cinc persones o més (48,1%), les llars amb dues persones o més majors de 18 anys (48,1%), les llars amb la persona sustentadora principal menor de 45 anys (45%), les persones menors de 18 anys (44%), les llars monoparentals (42,8%), les llars amb la persona sustentadora principal sense estudis o amb estudis incomplets (42,3%) i, finalment, les llars situades en àrees urbanes (40,6%). En canvi, l'exclusió social està menys estesa entre els grups socials següents: les llars unipersonals (19,7%), les llars sense cap persona menor de 18 anys (19,6%), les llars amb la persona sustentadora principal jubilada o prejubilada (17,5%), les llars amb la persona sustentadora principal amb estudis superiors (17,1%), les llars no afectades per la pobresa (14,7%), les llars amb la persona sustentadora principal de 65 anys o més (10,2%), les persones de 65 anys o més (9,3%) i les llars ubicades en àrees rurals (7,5%).

A partir d'aquestes dades, s'observa que hi ha **cinc variables que determinen que una llar es troba o no entre les que tenen més taxes d'exclusió**. Es trac-

ta, doncs, des d'aquesta perspectiva –i al marge d'anàlisis estadístiques més exhaustives que puguin tenir en compte el nombre de categories de cada variable, la distribució de la població en funció d'aquestes categories i l'existència de possibles relacions ocultes amb altres factors no observats–, de variables especialment determinants pel que fa al risc d'exclusió, ja que entre les categories s'hi observen grans diferències. Aquestes variables, en gran manera relacionades entre si, són el nivell de pobresa, el d'ingressos, la situació ocupacional, la nacionalitat i les dimensions de la llar.

GRÀFIC 8. Percentatge de població de Catalunya afectada per l'exclusió social, segons diverses característiques individuals, de la persona sustentadora principal i de la llar (2021)



SP: fa referència a les característiques de la persona sustentadora principal de la llar.

Font: EINSFOESSA 2021

El gràfic no implica, lògicament, que no hi hagi diferències importants pel que fa a altres variables, com el sexe, l'edat (sigui de cada persona en particular o de la persona sustentadora principal), la presència de menors d'edat a la llar o el tipus d'hàbitat. En aquesta línia, convé destacar algunes dades de la taula 8:

- **L'edat continua sent un factor evident de risc d'exclusió social**, de manera que, a mesura que creix l'edat de la persona, es redueix la prevalença de les situacions d'exclusió, amb un salt especialment acusat a partir dels 65 anys.
- **El sexe de les persones no implica grans diferències en el nivell d'exclusió —la prevalença de l'exclusió és del 28,1% per als homes i del 30,2% per a les dones—, si bé això es deu a la consideració de l'exclusió social com una variable lligada al conjunt de la llar.** Si es té en compte el sexe de la persona sustentadora principal, les diferències són substancialment més elevades (25,6% en llars sustentades per homes i 35,5% en llars sustentades per dones).
- **La nacionalitat, tant de cada persona de la llar com de la persona sustentadora principal, continua jugant un paper clau a l'hora d'explicar les situacions d'exclusió**, de manera que la prevalença de l'exclusió entre les persones de nacionalitat estrangera multiplica per 2,5 la de les persones de nacionalitat espanyola.
- Juntament amb el tipus i les dimensions de la llar, **la presència de menors d'edat també es relaciona clarament amb la prevalença de les situacions d'exclusió**: a les llars sense menors d'edat, la taxa d'exclusió és del 19,6%; on viu una persona menor d'edat, del 27,7%, i on en viuen dues o més, del 48,1%.
- **També s'observen diferències importants des del punt de vista del grau d'urbanització dels municipis, amb taxes d'exclusió més elevades a les àrees urbanes (40,6%) que a les semiurbanes (23,8%) i les rurals (7,5%).** En el conjunt d'Espanya, es detecta el mateix fenomen, però amb unes diferències més reduïdes entre unes categories i unes altres (25,2% en àrees urbanes, 22,7% en àrees semiurbanes i 17,9% en àrees rurals).

2.3. L'exclusió creix entre la població resident en àrees urbanes, en llars encapçalades per menors de 45 anys i entre la població estrangera

Més enllà de quins siguin els col·lectius o perfils amb taxes d'exclusió més elevades el 2021, en quins casos ha crescut i en quins ha minvat més l'exclusió des del 2018? D'acord amb les dades del gràfic 9, també recollides a la taula 8, **els increments principals es produeixen en el cas de les llars situades en àrees urbanes (que es dupliquen, en passar del 17,5% al 40,6%), les llars on la persona sustentadora principal és menor de 45 anys (que també es dupliquen, del 22% al 45%) i en el cas de la població estrangera (que creix del 47,6% al 69,6%).**

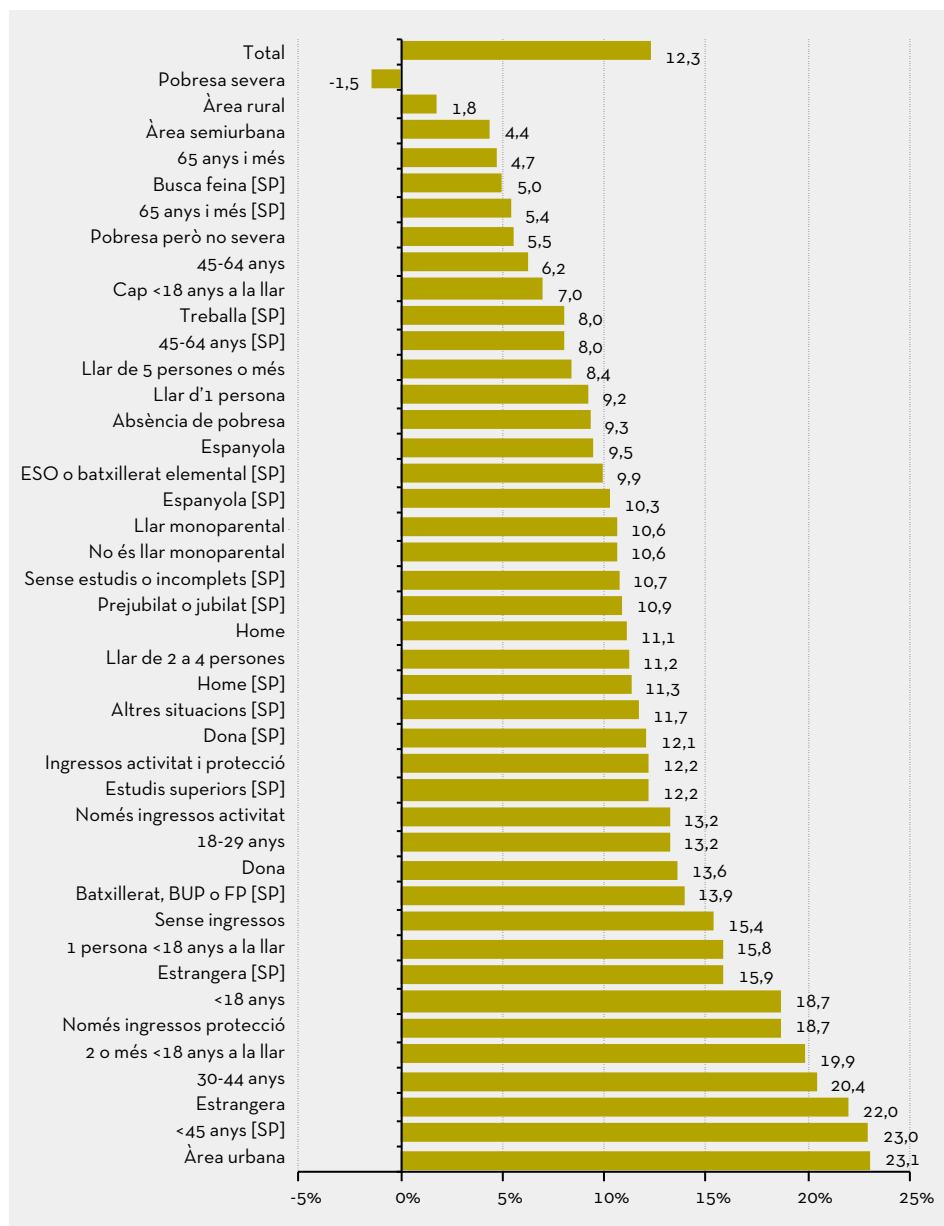
També convé destacar, d'altra banda, la situació de determinats col·lectius o perfils amb taxes d'exclusió que amb prou feines han variat. És el cas de les persones de 65 anys o més (que augmenten només un 4,7%), les llars ubicades en àrees semiurbanes (que augmenten un 4,4%) i les que es troben en àrees rurals (que registren un increment de l'1,8%). El perfil de la població en llars en situació de pobresa severa és l'únic cas en què la prevalença minva (1,5 punts percentuals, concretament).

2.4. Els col·lectius més nombrosos dins l'exclusió social

Independentment dels elements que ja hem analitzat —la prevalença de l'exclusió social entre els diferents perfils i col·lectius, i la seva evolució del 2018 al 2021—, també és convenient, per acabar aquest repàs, analitzar quins són els col·lectius més nombrosos dins de l'exclusió social o, en altres paraules, els que tenen més pes específic dins de l'espai social de l'exclusió. Aquest pes específic, lògicament, és producte tant de les seves taxes d'exclusió (més altes o més baixes) com de la seva mateixa dimensió o pes poblacional.

El gràfic 10 posa de manifest que **el grup més nombrós dins de l'espai de l'exclusió social a Catalunya és el que viu en llars no monoparentals, compost per 1.604.900 persones, que representen el 71,1% de les llars en exclusió i el 20,7% del total de la població catalana.** Altres perfils amb una prevalença elevada en l'àmbit de l'exclusió són la població de nacionalitat espanyola (63%),

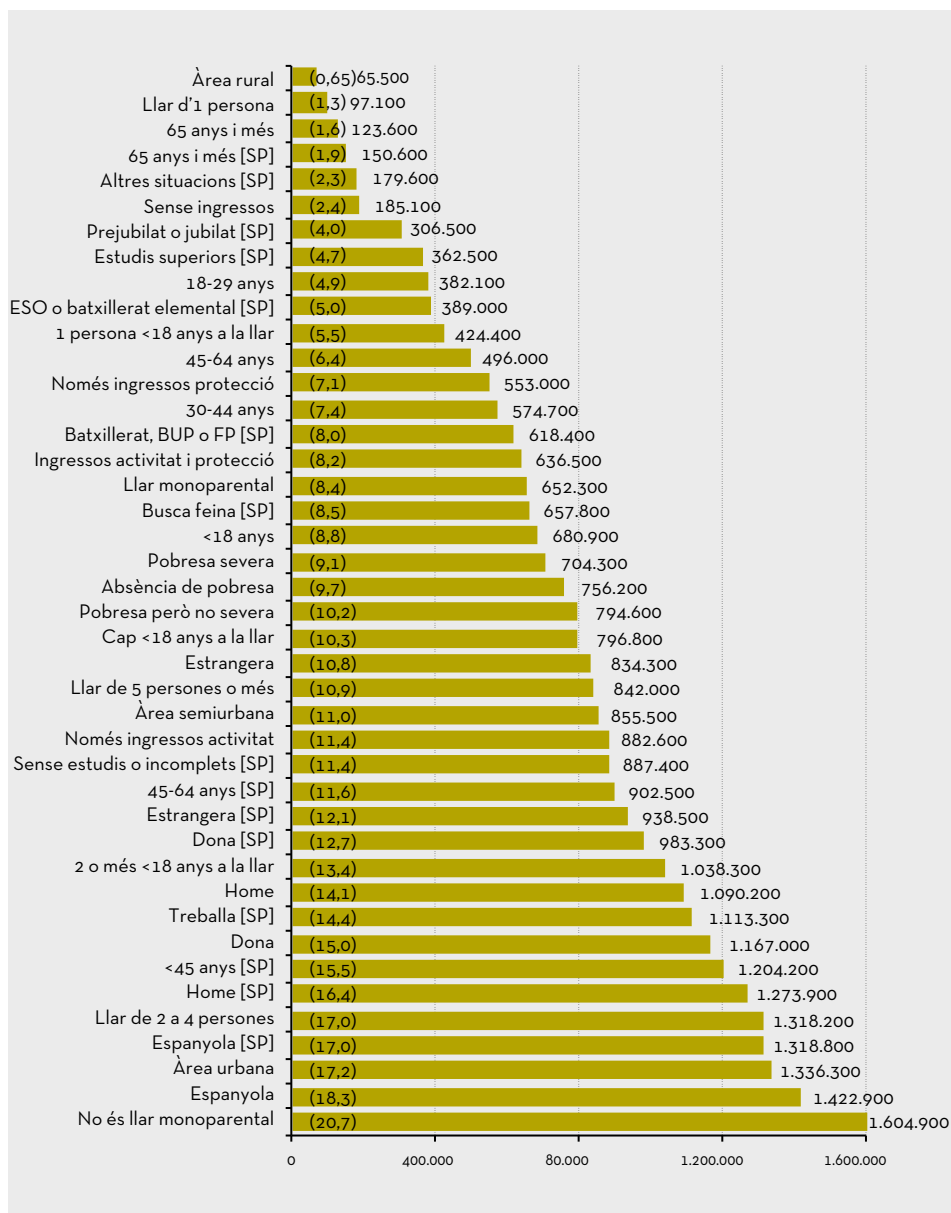
GRÀFIC 9. Evolució del percentatge de població de Catalunya afectada per l'exclusió social, segons diverses característiques individuals, de la persona sustentadora principal i de la llar. Diferència entre les incidències del 2021 i el 2018



SP: fa referència a les característiques de la persona sustentadora principal de la llar.

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

GRÀFIC 10. Percentatge i estimació de la població de Catalunya afectada per l'exclusió social, diverses característiques individuals, de la persona sustentadora principal i de la llar (2021)



Notes: entre parèntesis hi ha la proporció que representa cada col·lectiu de persones en situació d'exclusió social amb certes característiques sobre el total de la població de Catalunya.

SP: fa referència a les característiques de la persona sustentadora principal de la llar.

Font: EINSFOESSA 2021; INE. Estadística del Padró Continu, 1 de gener del 2021

la que viu en llars ubicades en àrees urbanes (59,2%), la que viu en llars on la persona sustentadora principal és de nacionalitat espanyola (58,4%) i la que viu en llars compostes per entre dues i quatre persones (58,4%). La proporció de llars encapçalades per homes o per menors de 45 anys també supera el 50% de la població en exclusió. Finalment, convé destacar que la població femenina representa una mica més de la meitat de les persones en situació d'exclusió (51,7%).

Les dues taules següents proporcionen informació detallada dels anys 2018 i 2021 sobre la incidència de la integració i de l'exclusió social en els diversos grups sociodemogràfics que s'analitzen en aquest capítol (taula 8) i sobre la distribució de l'exclusió social en considerar cadascuna de les variables específiques que es contempen (taula 9).

TAULA 8. Evolució de la incidència dels nivells d'integració i exclusió social de la població de Catalunya i Espanya segons diverses característiques individuals, de la persona sustentadora principal de la llar i de les llars (2018-2021)

Incidència (%)		Espanya				Catalunya			
		Integració		Exclusió		Integració		Exclusió	
		2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021
Conjunt de la població		81,6	76,6	18,4	23,4	79,0	78,7	21,0	21,3
Característiques individuals									
Edat	Menys de 18 anys	72,8	66,0	27,2	34,0	74,7	56,0	25,3	44,0
	18-29 anys	76,5	71,5	23,5	28,5	79,0	65,8	21,0	34,2
	30-44 anys	80,8	75,0	19,2	25,0	82,2	61,8	17,8	38,2
	45-64 anys	83,2	77,1	16,8	22,9	84,2	78,0	15,8	22,0
	65 anys i més	92,4	90,8	7,6	9,2	95,4	90,7	4,6	9,3
Sexe	Home	81,6	77,0	18,4	23,0	83,0	71,9	17,0	28,1
	Dona	81,7	76,2	18,3	23,8	83,4	69,8	16,6	30,2
Nacionalitat	Espanyola	84,9	80,4	15,1	19,6	87,8	78,3	12,2	21,7
	Estrangera	52,4	44,4	47,6	55,6	52,4	30,4	47,6	69,6

Incidència (%)		Espanya				Catalunya			
		Integració		Exclusió		Integració		Exclusió	
		2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021
Conjunt de la població		81,6	76,6	18,4	23,4	79,0	78,7	21,0	21,3
Característiques de la persona SP									
Edat	Menys de 45 anys	75,9	69,7	24,1	30,3	78,0	55,0	22,0	45,0
	45-64 anys	82,2	75,4	17,8	24,6	82,9	74,9	17,1	25,1
	65 anys i més	90,0	88,6	10,0	11,4	95,2	89,8	4,8	10,2
Sexe	Home	82,9	79,6	17,1	20,4	79,9	81,4	14,3	25,6
	Dona	78,5	70,1	21,5	29,9	76,9	72,5	23,4	35,5
Nivell d'estudis	Sense estudis o estudis incomplets	69,6	63,2	30,4	36,8	68,4	57,7	31,6	42,3
	GE, en ESO o batxillerat elemental	78,1	70,4	21,9	29,6	80,6	70,7	19,4	29,3
	Batxillerat, BUP o FP	85,7	81,7	14,3	18,3	85,9	72,0	14,1	28,0
	Estudis superiors	93,7	89,8	6,3	10,2	95,1	82,9	4,9	17,1
Situació ocupacional	Treballa	86,5	84,9	13,5	15,1	84,3	76,3	15,7	23,7
	Busca feina	12,8	14,4	87,2	85,6	19,5	14,5	80,5	85,5
	Jubilat o prejubilat	88,4	86,2	11,6	13,8	93,4	82,5	6,6	17,5
	Altres situacions	73,1	61,8	26,9	38,2	77,9	66,2	22,1	33,8
Nacionalitat	Espanyola	85,5	81,1	14,5	18,9	89,6	79,3	10,4	20,7
	Estrangera	51,7	41,5	48,3	58,5	48,3	32,4	51,7	67,6
Característiques de les llars									
Pobresa	Absència de pobresa	94,7	88,8	5,3	11,2	94,6	85,3	5,4	14,7
	Pobresa però no severa	51,8	40,2	48,2	59,8	17,9	12,4	82,1	87,6
	Pobresa severa	5,4	2,8	94,6	97,2	0,0	1,5	100,0	98,5
Tipus d'ingressos	Només ingressos per activitat	83,6	79,8	16,4	20,2	84,0	70,8	16,0	29,2
	Ingressos per activitat i protecció	80,7	71,2	19,3	28,8	81,8	69,6	18,2	30,4
	Només ingressos per protecció	78,5	69,2	21,5	30,8	80,6	61,9	19,4	38,1
	Sense ingressos d'activitat i protecció	19,0	5,7	81,0	94,3	23,3	7,9	76,7	92,1
Dimensions	Llar d'1 persona	84,4	78,4	15,6	21,6	89,5	80,3	10,5	19,7
	Llar de 2 a 4 persones	85,5	81,0	14,5	19,0	87,3	76,1	12,7	23,9
	Llar de 5 persones o més	58,1	55,0	41,9	45,0	60,3	51,9	39,7	48,1

Incidència (%)		Espanya				Catalunya			
		Integració		Exclusió		Integració		Exclusió	
		2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021
Conjunt de la població		81,6	76,6	18,4	23,4	79,0	78,7	21,0	21,3
Mono-parentalitat	És llar monoparental	67,8	60,4	32,2	39,6	67,8	57,2	32,2	42,8
	No és llar monoparental	83,3	79,8	16,7	20,2	84,8	74,2	15,2	25,8
<18 anys	Cap menor de 18 anys	86,9	82,9	13,1	17,1	87,4	80,4	12,6	19,6
	Un menor de 18 anys	81,9	74,8	18,1	25,2	88,1	72,3	11,9	27,7
	Dos menors de 18 anys o més	68,5	63,3	31,5	36,7	71,8	51,9	28,2	48,1
Grau d'urbanització	Àrea urbana	81,5	74,8	18,5	25,2	82,5	59,4	17,5	40,6
	Àrea semiurbana	80,3	77,3	19,7	22,7	80,6	76,2	19,4	23,8
	Àrea rural	85,7	82,1	14,3	17,9	94,3	92,5	5,7	7,5

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

TAULA 9. Evolució de la distribució dels nivells d'integració i exclusió social de la població de Catalunya i Espanya segons diverses característiques individuals, de la persona sustentadora principal de la llar i de les llars (2018-2021)

Incidència (%)		Espanya				Catalunya			
		Integració		Exclusió		Integració		Exclusió	
		2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021
Característiques individuals									
Edat	Menys de 18 anys	15,8	15,8	26,2	26,6	18,5	15,8	30,9	30,2
	18-29 anys	12,9	12,5	17,6	16,3	11,1	13,4	14,7	16,9
	30-44 anys	21,9	20,1	23,1	21,9	23,8	16,9	25,5	25,5
	45-64 anys	28,5	28,1	25,5	27,3	25,6	32,1	23,8	22,0
	65 anys i més	20,9	23,4	7,6	7,8	21,0	21,9	5,0	5,5
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Sexe	Home	48,9	49,2	49,1	48,1	48,2	50,8	47,6	46,2
	Dona	51,1	50,8	50,9	51,9	51,8	49,2	52,4	53,8
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Incidència (%)		Espanya				Catalunya			
		Integració		Exclusió		Integració		Exclusió	
		2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021
Nacionalitat	Espanyola	93,5	93,8	73,8	74,7	91,8	93,4	63,3	63,0
	Estrangera	6,5	6,2	26,2	25,3	8,2	6,6	36,7	37,0
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Característiques de la persona SP									
Edat	Menys de 45 anys	33,4	30,7	47,3	43,6	40,0	26,8	56,0	53,3
	45-64 anys	42,2	42,3	40,7	45,0	37,8	49,0	38,5	40,0
	65 anys i més	24,3	27,0	12,1	11,4	22,1	24,2	5,6	6,7
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Sexe	Home	72,8	70,5	66,8	59,0	74,5	67,5	61,6	56,4
	Dona	27,2	29,5	33,2	41,0	25,5	32,5	38,4	43,6
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Nivell d'estudis	Sense estudis o estudis incomplets	19,4	18,5	37,8	35,1	18,7	22,0	42,8	39,3
	GE, en ESO o batxillerat elemental	25,8	23,0	32,2	31,5	18,5	17,1	22,1	17,2
	Batxillerat, BUP o FP	30,8	32,9	22,8	24,0	34,1	29,0	27,8	27,4
	Estudis superiors	23,9	25,6	7,2	9,5	28,7	31,9	7,3	16,1
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Situació ocupacional	Treballa	67,6	64,8	46,9	37,9	68,7	65,3	63,3	49,3
	Busca feina	1,0	1,9	29,3	36,9	0,9	2,0	18,9	29,1
	Jubilat o prejubilat	26,3	28,2	15,3	14,8	23,5	26,3	8,2	13,6
	Altres situacions	5,1	5,1	8,4	10,4	6,8	6,4	9,6	8,0
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Nacionalidad	Espanyola	92,7	93,8	69,9	71,5	91,0	91,8	52,2	58,4
	Extranjera	7,3	6,2	30,1	28,5	9,0	8,2	47,8	41,6
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Característiques de les llars									
Pobresa	Absència de pobresa	91,6	92,2	21,9	31,0	98,5	97,3	27,2	33,5
	Pobresa però no severa	7,8	7,3	30,9	29,0	1,5	2,5	34,2	35,2
	Pobresa severa	0,6	0,4	47,2	40,0	0,0	0,2	38,6	31,2
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Incidència (%)		Espanya				Catalunya			
		Integració		Exclusió		Integració		Exclusió	
		2018	2021	2018	2021	2018	2021	2018	2021
Tipus d'ingressos	Només ingressos per activitat	55,8	47,9	46,7	32,3	59,7	47,4	54,4	39,1
	Ingressos per activitat i protecció	24,1	29,7	24,6	31,9	21,2	32,3	22,7	28,2
	Només ingressos per protecció	19,8	22,2	23,1	26,3	19,1	19,9	22,0	24,5
	Sense ingressos d'activitat i protecció	0,3	0,2	5,6	9,6	0,1	0,3	1,0	8,2
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Dimensions	Llar d'1 persona	10,3	8,2	8,5	7,4	10,4	7,2	6,1	4,3
	Llar de 2 a 4 persones	80,0	80,1	60,5	61,5	77,9	76,3	56,0	58,4
	Llar de 5 persones o més	9,7	11,6	31,0	31,1	11,6	16,5	37,9	37,3
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Monoparentalitat	És llar monoparental	8,9	13,2	18,8	28,4	7,7	15,9	18,1	28,9
	No és llar monoparental	91,1	86,8	81,2	71,6	92,3	84,1	81,9	71,1
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
<18 anys	Cap menor de 18 anys	60,4	60,5	40,5	40,9	53,2	59,5	38,0	35,3
	Un menor de 18 anys	20,2	20,0	19,9	22,0	22,7	20,1	15,1	18,8
	Dos menors de 18 anys o més	19,4	19,6	39,6	37,1	24,2	20,4	46,9	46,0
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100
Grau d'urbanització	Àrea urbana	55,0	52,1	55,6	57,4	56,1	35,6	58,8	59,2
	Àrea semiurbana	31,8	34,4	34,7	33,0	31,5	49,9	37,5	37,9
	Àrea rural	13,2	13,5	9,8	9,6	12,4	14,5	3,7	2,9
	Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Bloc

2

**Els principals factors
d'exclusió de la crisi actual
i la resposta a les
necessitats generades o
visibilitzades
per la COVID-19**

Continguts

Capítol 3. L'impacte de la COVID-19 en el mercat laboral i en la relació entre la feina i la integració social	69
Capítol 4. Un accés cada cop més difícil a l'habitatge i un increment de les situacions d'exclusió residencial	83
Capítol 5. Problemes de salut, exclusió social i la COVID-19	89
Capítol 6. La pandèmia i la crisi associada tensen i erosionen les xarxes de suport familiar	101
Capítol 7. La bretxa digital, un nou element d'exclusió	109
Capítol 8. Pobresa i garantia d'ingressos: l'impacte de l'IMV sobre les situacions de pobresa i exclusió	115

Capítol 3

L'impacte de la COVID-19 en el mercat laboral i en la relació entre la feina i la integració social

3.1. Introducció

Tal com s'ha assenyalat en l'avançament de resultats de l'EINSFOESSA 2021, durant el 2020 la caiguda de l'activitat econòmica i les restriccions a la mobilitat arran de la pandèmia de la COVID-19 van donar lloc a un procés de destrucció de llocs de feina d'una intensitat sense precedents. El segon trimestre d'aquell any, les dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA) per al conjunt d'Espanya van registrar la destrucció de llocs de feina més gran mai registrada en un trimestre (més d'un milió de llocs). Durant els mesos següents, a mesura que les restriccions es van anar aixecant, també van créixer els nivells d'ocupació, tot i que ho van fer a un ritme decreixent que va arribar a ser negatiu en el primer trimestre del 2021. En aquests primers mesos de l'any, el desenvolupament de la tercera onada de la pandèmia va suposar una reducció de prop de 140.000 llocs de feina respecte al trimestre anterior.

En aquest context de fortíssima crisi del mercat laboral, aquest quart apartat de l'informe se centra en la situació de l'ocupació a Catalunya, en l'impacte de la pandèmia en el funcionament del mercat laboral i en la relació entre la dimensió de l'ocupació i el conjunt dels processos d'integració i exclusió social. Amb aquest objectiu, primer s'analitza l'evolució de les taxes d'ocupació, activitat i atur registrades durant el període analitzat i l'abast dels expedients de regulació temporal d'ocupació (ERTO) en la comunitat, així com l'evolució del cost laboral i els canvis que ha experimentat el mercat laboral a Catalunya (i el seu model productiu) des del punt de vista del nombre de persones amb feina a cada sector d'activitat. Un cop analitzats els canvis en el funcionament del mercat laboral, el segon epígraf analitza la relació que hi ha entre pobresa, exclusió i ocupació a Catalunya, i els problemes principals que el conjunt de la població

catalana (i, més concretament, les persones en situació d'exclusió social) experimenta en relació amb la dimensió de l'ocupació.

Com en els epígrafs anteriors, en aquest s'analitza la situació des del punt de vista evolutiu (fixant-nos en els últims tres anys) i comparatiu (identificant les diferències principals pel que fa al funcionament del mercat laboral entre Catalunya i tot Espanya).

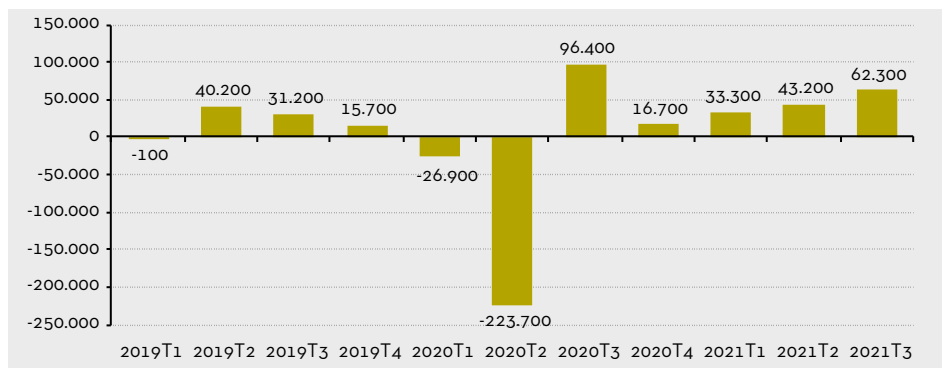
3.2. Un mercat laboral sacsejat per la COVID-19

Entre el primer trimestre del 2019 i el tercer del 2021, el mercat laboral de Catalunya va perdre prop de 26.000 llocs de feina, fet que suposa una reducció del nombre de persones ocupades del 0,8%. Més concretament, la població ocupada a la comunitat va passar de 3.391.000 a 3.417.000 persones. Es tracta d'un canvi similar al que va tenir lloc a tot Espanya, on durant el període analitzat s'ha detectat una variació positiva del 0,5%. Aquesta aparent estabilitat, tanmateix, amaga canvis molt profunds durant el període analitzat, amb etapes de destrucció de llocs de feina que s'alternen amb períodes de recuperació i de creació d'ocupació.

Així, tal com mostra el gràfic següent, el període previ a la crisi de la COVID-19 es caracteritza per una notable capacitat de creació de lloc de feina, que sembla que es va esgotant a mesura que avança el 2019. Els dos primers trimestres del 2020 (que coincideixen amb la primera onada de la pandèmia i el confinament domiciliari consegüent) es caracteritzen per una fortíssima destrucció de llocs de feina, que es tradueix en la pèrdua de 250.600 feines, el 7,2% de totes les que hi havia al principi d'aquest període. Només en el segon trimestre del 2020 va tenir lloc una reducció de 223.700 llocs de feina, una davallada sense precedents a Catalunya (9). A partir de l'estiu del 2020, però, comença un període de creació de feina que, amb els seus alts i baixos, es tradueix en la recuperació de tots els llocs de feina perduts. Tal és així que el tercer trimestre del 2021, Catalunya assoleix la màxima taxa d'ocupació dels últims dos anys, amb 3.479.400 persones ocupades, 1.300 persones més que el primer trimestre del 2019.

(9) Després del segon trimestre del 2020, el trimestre amb més reducció de llocs de feina des del 2008 a Catalunya va ser l'immediatament posterior a l'anterior crisi financera, el primer trimestre del 2009, en què 168.500 persones netes van perdre la feina.

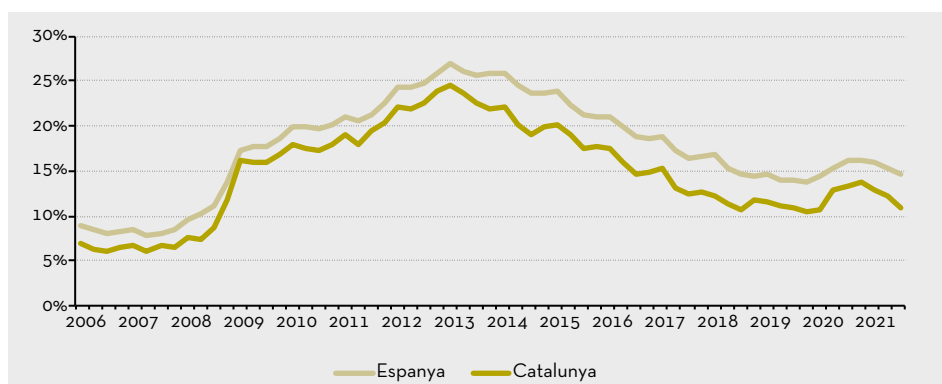
GRÀFIC 11. Variació del nombre de persones ocupades a Catalunya segons el trimestre (2019 T1-2021 T3)



Font: INE. Enquesta de Població Activa

Com a tot Espanya, aquesta evolució de l'ocupació s'ha reflectit en la tendència seguida per les taxes de desocupació. La taxa d'atur va saltar del 10,6% de finals del 2019 al 13,9% a finals del 2020. El descens posterior ha sigut més gradual i pronunciat que el del conjunt d'Espanya, ja que el tercer trimestre del 2021 la taxa d'atur es manté en el 10,9% de la població activa, enfront del 14,5% a tot Espanya. També convé assenyalar que, fins i tot en el període àlgid d'aquesta crisi sociosanitària (durant la tardor del 2020, amb una taxa d'atur, com s'ha dit, del 13,9%), els nivells generals d'atur i el volum de la població sense feina es van mantenir per sota de les taxes assolides en l'anterior crisi financera, quan els nivells d'atur es van disparar fins al 24,5% de la població activa.

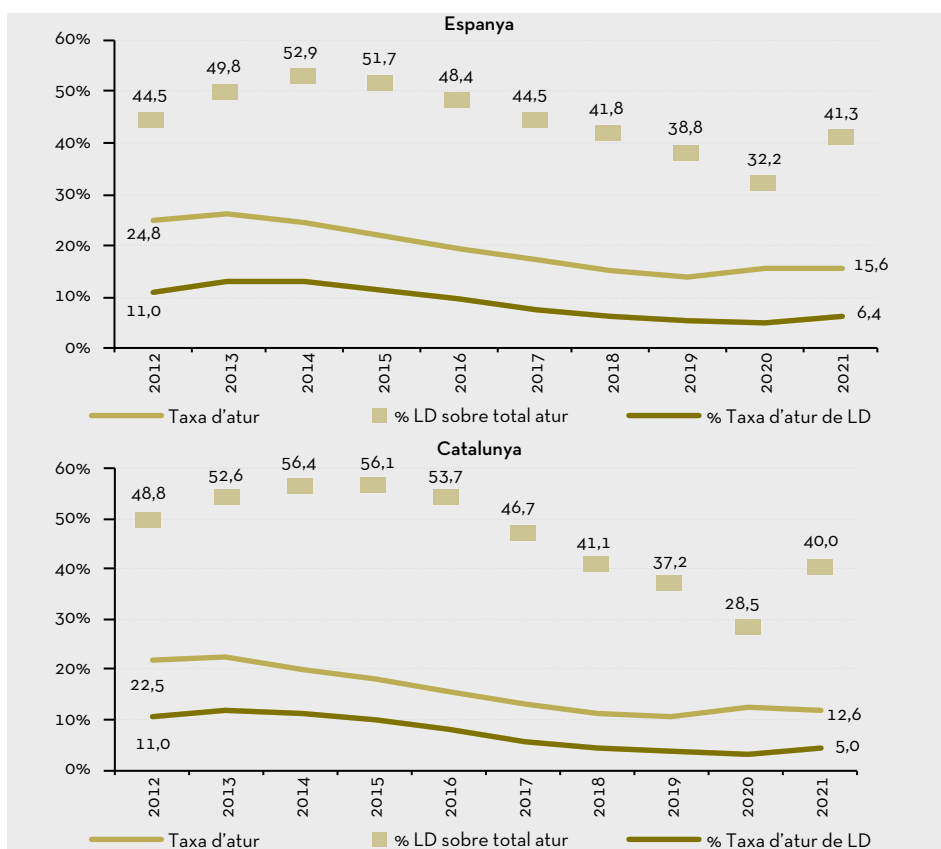
GRÀFIC 12. Evolució de la taxa d'atur de Catalunya i Espanya (2006-2021)



Font: INE. Enquesta de Població Activa

Enfront de la recuperació dels nivells d'ocupació que acabem de descriure, i de la consegüent reducció de les taxes generals d'atur, sembla que l'atur de llarga durada **(10)** ha experimentat un comportament més negatiu. Tal com s'observa al gràfic següent, tant a Espanya com a Catalunya el pes de l'atur de llarga durada sobre el total de persones sense feina s'ha incrementat, i ha passat del 28,5% el 2020 al 40% el 2021, trencant la tendència a la reducció del pes de l'atur de llarga durada en relació amb el conjunt de les persones sense feina.

GRÀFIC 13. Evolució de l'atur de llarga durada de Catalunya i Espanya (2012-2021)



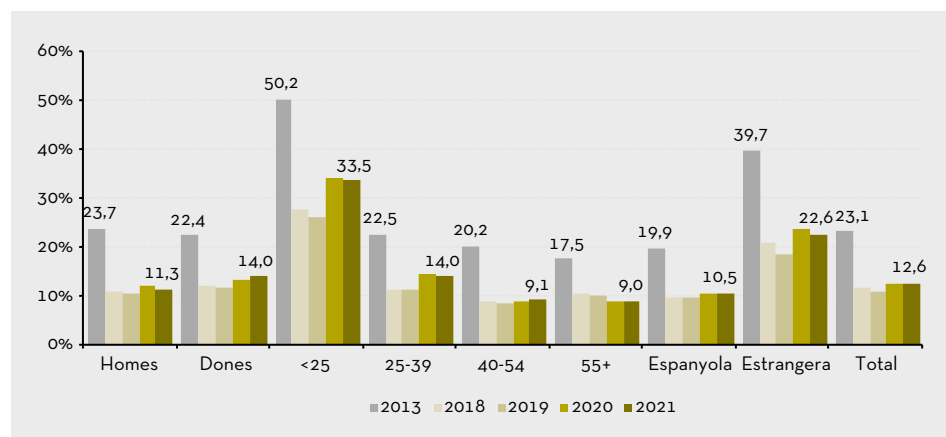
Font: INE. Enquesta de Població Activa. La informació del 2021 es correspon amb la mitjana dels trimestres 1 i 2 d'aquest any.

(10) La taxa d'atur de llarga durada indica el nombre de persones a l'atur que com a mínim fa 12 mesos que busquen feina i no han treballat en aquest període com el percentatge de la població activa total (ocupats més no ocupats).

La taxa d'atur de llarga durada, a més, creix fins al 5% a Catalunya, enfront del 6,4% en el conjunt de l'Estat. En tot cas, com les taxes generals de desocupació, la taxa d'atur de llarga durada del 2021 està molt per sota de la registrada durant la fase més severa de l'anterior crisi financera, quan va assolir el 12,2% i suposava més de la meitat de la taxa general d'atur.

Com en les crisis anteriors, d'altra banda, l'atur no ha afectat de la mateixa manera els diferents grups socioeconòmics o sociodemogràfics. El gràfic 14 recull les taxes d'atur en funció d'una sèrie de variables sociodemogràfiques (sexe, edat i nacionalitat) durant els últims quatre anys i, com a comparació, el 2013, moment en què es van registrar els nivells més elevats d'atur a la comunitat. Les dades del gràfic evidencien, en primer lloc, que les taxes d'atur són particularment elevades entre la població menor de 25 anys (33,5%) i la població de nacionalitat estrangera (22,6%).

GRÀFIC 14. Evolució de la taxa d'atur de Catalunya, per diversos grups sociodemogràfics (2013-2021)



Font: INE. Enquesta de Població Activa. La informació del 2021 es correspon amb la mitjana dels trimestres 1 i 2 d'aquest any.

Les dades del gràfic anterior també mostren altres dades d'interès.

- Si les taxes d'atur de cadascun d'aquests col·lectius es comparen amb les registrades el 2013, entre les persones més joves i les més grans, així com pel que fa als estrangers, és on s'han reduït els nivells d'atur. Els menors de 25 anys i els estrangers són, a més, els dos col·lectius que han experimentat més increment en les taxes d'atur entre el 2019 i el 2021.

- Si els nivells d'atur que cada col·lectiu registra a Catalunya el 2021 es comparen amb el que el mateix col·lectiu registra a tot l'Estat, destaquen les taxes d'atur més baixes entre els que tenen més de 55 anys i els estrangers, que queden uns 10 punts percentuals per sota de les que corresponen a aquests col·lectius a tot Espanya.

L'evolució de les taxes d'atur que acabem de descriure, en qualsevol cas, no es pot comprendre o interpretar si no es té en compte la resposta de les administracions públiques a la pandèmia i, especialment, les polítiques de protecció de feina que s'han desenvolupat durant aquesta crisi.

Efectivament, com ja assenyalava l'informe d'avançament de dades de l'EINSFO-ESSA 2021, cal tenir en compte l'efecte dels expedients de regulació temporal d'ocupació (ERTO) sobre les xifres afegides d'ocupació per entendre l'impacte de la pandèmia en l'ocupació. D'acord amb les dades de la taula 10, el nombre de persones que s'han acollit a un ERTO va sobrepassar les 722.000 l'abril del 2020, fet que suposa el 21,8% de les persones afiliades a la Seguretat Social a Catalunya i el 20,2% de totes les persones afiliades als ERTO a Espanya. Quan va acabar el confinament, el nombre de persones acollides als ERTO va anar minvant de manera progressiva (amb repunts importants els primers mesos del 2021) fins a representar l'1,6% de les persones afiliades (l'1,5% en el conjunt d'Espanya).

Els canvis descrits en l'ocupació i l'activitat com a resultat de la pandèmia han afectat, sens dubte, els ingressos i les condicions de vida de la població, però l'estadística pública encara no recull informació actualitzada sobre aquest impacte. Una dada directa (preocupant, perquè es tracta de la font d'ingressos principal de les llars en els estrats de renda més baixos, juntament amb les prestacions socials) és la caiguda dels salaris. Segons l'Enquesta Anual de Cost Laboral, el 2020 va suposar la ruptura de la tendència a l'alça que s'havia mantingut pràcticament constant des del final de la crisi anterior, amb una caiguda del 2,2% en euros constants **(11)** respecte a l'any anterior, tot i haver sortit del conjunt d'assalariats les persones amb contractes més curts i remuneracions més baixes. D'altra banda, es manté en termes molt semblants la bretxa que hi ha entre el cost laboral brut per persona treballadora a Catalunya i en el conjunt d'Espanya, amb un cost laboral que representa, durant tot el període analitzat, al voltant del 105% del cost laboral mitjà corresponent al conjunt del país.

(11) És a dir, sense tenir en compte la inflació.

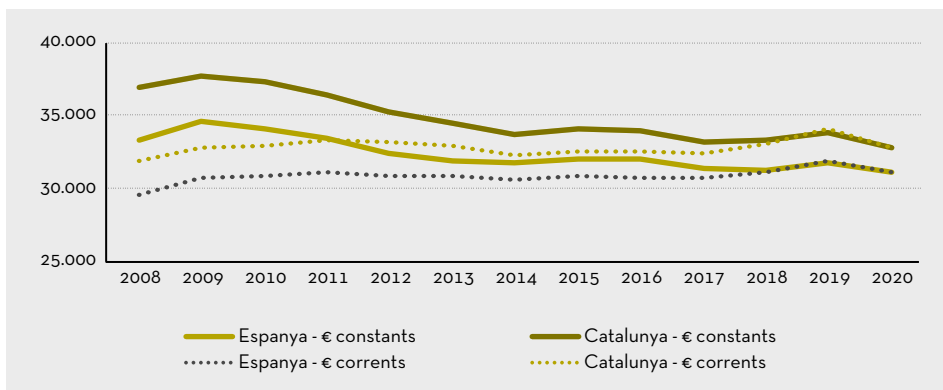
TAULA 10. Evolució del nombre de persones afiliades a la Seguretat Social en ERTO vinculades a la COVID-19 a Catalunya i Espanya

	Espanya		Catalunya		
	N. ERTO	% ERTO sobre mitjana afiliats	N. ERTO	% ERTO sobre mitjana afiliats	% ERTO sobre total Espanya
2020 març	3.108.554	16,4%	621.823	18,3%	20,0%
2020 abril	3.576.192	19,4%	722.723	21,8%	20,2%
2020 maig	2.605.023	14,0%	551.451	16,6%	21,2%
2020 juny	1.450.243	7,8%	295.359	8,9%	20,4%
2020 juliol	868.509	4,6%	184.344	5,5%	21,2%
2020 agost	768.615	4,1%	161.651	4,8%	21,0%
2020 setembre	706.107	3,7%	138.506	4,1%	19,6%
2020 octubre	728.321	3,8%	208.413	6,2%	28,6%
2020 novembre	850.950	4,5%	188.857	5,6%	22,2%
2020 desembre	702.808	3,7%	167.132	4,9%	23,8%
2021 gener	928.045	4,9%	196.706	5,9%	21,2%
2021 febrer	858.785	4,6%	179.463	5,3%	20,9%
2021 març	674.366	3,6%	144.121	4,3%	21,4%
2021 abril	636.752	3,3%	134.818	4,0%	21,2%
2021 maig	491.983	2,6%	97.806	2,8%	19,9%
2021 juny	387.731	2,0%	70.698	2,0%	18,2%
2021 juliol	292.722	1,5%	55.862	1,6%	19,1%

Nota: el nombre d'ERTO es correspon amb les xifres de persones afiliades a l'ERTO vinculades a la COVID-19 que proporciona la TGSS a les seves bases estadístiques.

Font: Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions. Estadístiques d'afiliació

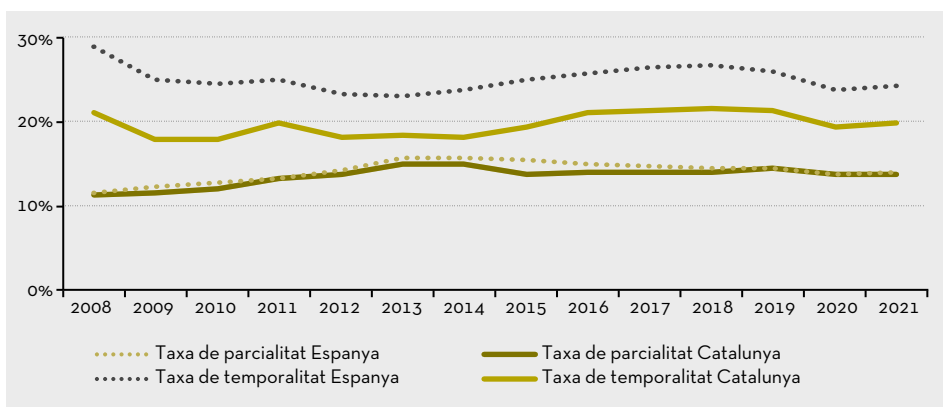
GRÀFIC 15. Evolució del cost laboral brut per persona treballadora i any a Catalunya i Espanya en euros corrents i constants (base 100=2008)



Fonts: INE. Enquesta Anual de Cost Laboral; Índex de Preus de Consum (per comunitats autònomes)

També s’han produït alguns canvis destacables pel que fa a les taxes de parcialitats i de temporalitat que registra el mercat laboral de Catalunya, si bé no sembla que la COVID-19 hagi introduït canvis gaire profunds en aquesta línia. Sí que s’observa un increment de la taxa de temporalitat entre el 2020 i el 2021, després del descens del 2019, i una certa estabilitat de la taxa de parcialitat, al voltant del 14% de la població ocupada.

GRÀFIC 16. Evolució de la taxa de temporalitat de la població assalariada i de la taxa de parcialitat de la població ocupada a Catalunya i Espanya (2008-2021)



Fonts: INE. Enquesta de Població Activa. Dades corresponents a la mitjana anual, que el 2021 es correspon amb els trimestres 1 i 2

La taula 11 mostra l'impacte en el nombre de persones ocupades per sector. Així, en termes relatius, la caiguda més gran de l'ocupació entre el primer i el segon trimestre del 2020 va ser la de la construcció, amb una reducció de llocs de feina del 10,7%. En termes absoluts, però, el sector econòmic que va perdre més treballadors va ser el dels serveis (que a Catalunya dona feina al 75% de la població ocupada), que va registrar una pèrdua de 180.000 llocs de feina entre el primer i el segon trimestre del 2020. Un any després, l'ocupació s'ha recuperat a Catalunya, i entre el tercer trimestre del 2020 i el mateix trimestre del 2021, el nombre de persones amb feina ha augmentat un 4,7%, increment lleugerament superior al del conjunt de l'Estat (4,5%).

TAULA 11. Evolució del nombre de persones ocupades de Catalunya per sectors d'activitat i trimestre (en milers) (2019-2021)

	Agricultura		Indústria		Construcció		Serveis		Total	
	N.	Dif.	N.	Dif.	N.	Dif.	N.	Dif.	N.	Dif.
2019T1	49,9	—	620,9	—	199,9	—	2562,6	42,3	3431,2	—
2019T2	52,6	2,7	633,9	13	182	-17,9	2597	34,4	3462,4	40,2
2019T3	54,7	2,1	619,7	-14,2	191,1	9,1	2612	15	3478,1	31,2
2019T4	49,7	-5	610,5	-9,2	205,9	14,8	2593,3	-18,7	3451,2	15,7
2020T1	47,2	-2,5	604,2	-6,3	206,4	0,5	2413,3	-180	3227,5	-26,9
2020T2	47,5	0,3	582,5	-21,7	184,3	-22,1	2489,9	76,6	3323,9	-223,7
2020T3	48	0,5	583,3	0,8	202,7	18,4	2512,1	22,2	3340,6	96,4
2020T4	43,3	-4,7	580	-3,3	205,2	2,5	2536,4	24,3	3373,9	16,7
2021T1	46,7	3,4	571,1	-8,9	219,6	14,4	2578,1	41,7	3417,1	33,3
2021T2	50,7	4	565,4	-5,7	222,9	3,3	2620,7	42,6	3479,4	43,2
2021T3	55,2	4,5	589,2	23,8	214,3	-8,6	-6,9%	—	-6,5%	62,3
Variació (%)	0,6%	—	-3,6%	—	-10,7%	—	3,1%	—	0,8%	—

Font: INE. Enquesta de Població Activa

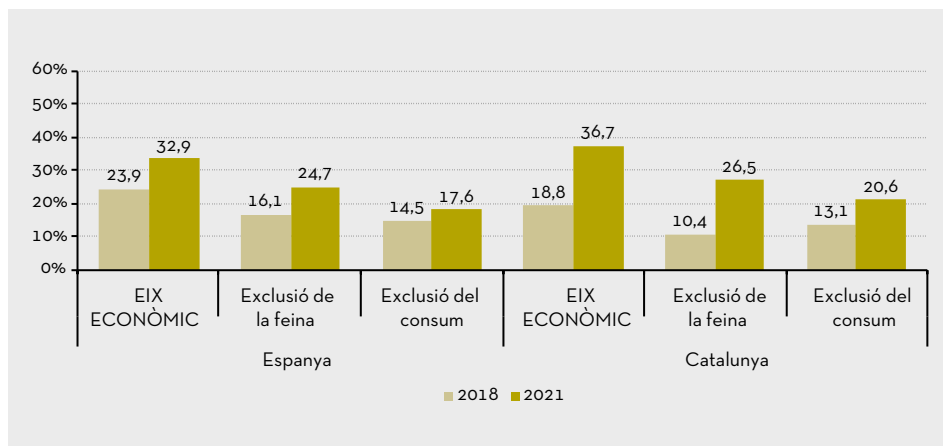
3.3. Les dificultats de la població en situació d'exclusió en l'àmbit laboral

Una vegada analitzada l'evolució dels indicadors principals relacionats amb l'ocupació a Catalunya, en aquest epígraf s'analitzen, fonamentalment, els indicadors que l'EINSFOESSA 2021 ofereix en relació amb l'ocupació i el mercat laboral, i també pel que fa a la relació entre els problemes en la dimensió laboral i les situacions d'exclusió social.

En primer lloc, com s'ha assenyalat en les pàgines anteriors, convé destacar l'increment que es produeix tant a Espanya com a Catalunya, entre el 2018 i el 2021, pel que fa a la població afectada per situacions d'exclusió en l'àmbit econòmic, una proporció que passa del 23,9% al 32,9% en el conjunt d'Espanya i del 18,8% al 36,7% a Catalunya. Dins d'aquest eix, l'increment, en tot cas, és molt més acusat en el cas de l'ocupació que en el cas del consum, una dimensió que recull bàsicament indicadors relacionats amb les situacions de privació material i de pobresa econòmica. A la vegada, l'exclusió en la dimensió de l'ocupació implica que entre els membres de la llar tinguin lloc situacions d'atur, feines sense contracte ni cobertura a la Seguretat Social, feines d'exclusió **(12)** o una elevada inestabilitat laboral.

Com es pot observar al gràfic 17, el percentatge de població amb problemes d'exclusió en la dimensió de consum ha passat del 14,5% al 17,6% en el conjunt d'Espanya i del 13,1% al 20,6% a Catalunya, mentre que l'exclusió de l'ocupació creixia de manera molt més acusada (del 16,1% al 24,7% i del 10,4% al 26,5%, respectivament).

GRÀFIC 17. Evolució del percentatge de la població de Catalunya i Espanya afectada per l'eix econòmic i les seves dimensions (2018-2021)

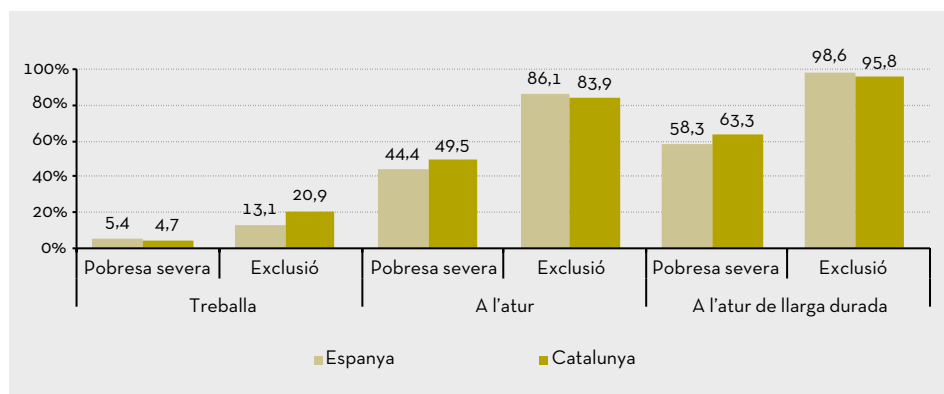


Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

(12) Es consideren feines d'exclusió: venda a domicili, venda ambulants de suport, venda ambulants marginal, treballadores de la llar no qualificades, peons agrícoles eventuais temporers, recollidors de cartró i altres residus, repartiment de propaganda, mendicitat.

Malgrat les diferències relacionades amb la proporció de població afectada per l'exclusió en cadascuna d'aquestes dues dimensions, no hi ha cap dubte que les situacions d'atur continuen constituint un corrent que desemboca, en molts casos, en la pobresa i/o l'exclusió. Així, el fet que una llar tingui la persona sustentadora principal en situació d'atur de llarga durada (és a dir, que faci com a mínim 12 mesos que busqui feina) és sinònim de dificultats greus, ja que entre aquestes llars hi ha nivells d'afectació elevats, tant d'exclusió social (95,8%) com, per sota, de pobresa severa (63,3%). Encara que no es tracti de situacions d'atur de llarga durada, l'atur de la persona sustentadora principal està vinculat, a Catalunya, amb taxes de pobresa severa del 49,5% i d'exclusió del 83,9%. Per contra, a les llars sustentades per persones que treballen, les taxes de pobresa són del 4,7%, i les d'exclusió, del 20,9%. Convé assenyalar, d'altra banda, que les taxes de pobresa severa de les persones a l'atur a Catalunya són clarament més elevades que les del conjunt d'Espanya i lleugerament inferiors pel que fa a les taxes d'exclusió.

GRÀFIC 18. Proporció de les llars en situació de pobresa severa i exclusió a Catalunya i Espanya, segons la situació ocupacional de la persona sustentadora principal de la llar (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

La taula següent recull el conjunt dels indicadors relatius a les dimensions de la feina i del consum, tant per a Catalunya com per a Espanya, el 2018 i el 2021, i diferencia entre les persones en situació d'exclusió i el conjunt de la població.

TAULA 12. Evolució dels nivells d'afectació d'indicadors de l'eix econòmic a Catalunya i Espanya per al conjunt de llars, llars excloses i llars en exclusió severa (2018-2021)

Indicadors de l'eix econòmic (%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
Espanya									
I01. Llar on la persona SP està a l'atur des de fa un any o més	2,8	4,3	1,5	17,1	20,7	3,6	33,0	35,4	2,4
I02. Llar on la persona SP té una feina d'exclusió	1,1	1,1	0,0	3,3	2,5	-0,8	3,7	2,4	-1,3
I03. Llar on la persona SP té una feina irregular: sense contracte i sense cobertura a la Seguretat Social	1,3	1,0	-0,3	5,5	3,8	-1,6	5,3	5,1	-0,2
I04. Llar sense persones ocupades, ni pensionistes, ni amb prestacions periòdiques (del SEPE o rendes mínimes)	6,1	8,1	2,0	19,7	24,3	4,6	26,4	34,1	7,7
I05. Llar amb almenys una persona a l'atur de llarga durada, sense títol professional i sense haver rebut formació ocupacional o haver cursat estudis l'últim any	5,8	7,4	1,6	27,7	30,0	2,3	43,0	42,5	-0,5
I06. Llar amb totes les persones actives a l'atur	5,9	10,3	4,4	32,4	44,9	12,5	49,2	61,0	11,8
I37. Llar on la persona sustentadora principal està activa, en situació d'instabilitat laboral greu (≥3 contractes o ≥3 empreses o ≥3 mesos a l'atur)	4,8	10,3	5,5	18,4	25,1	6,6	22,5	26,9	4,4
I07. Llar en pobresa severa: ingressos inferiors al 40 % de la renda familiar mitjana equivalent	8,1	11,3	3,2	45,8	44,4	-1,4	66,7	61,4	-5,3
I08. Llar sense algun equipament domèstic considerat bàsic per més del 95 % de la societat	1,7	2,7	1,0	6,7	7,8	1,1	8,8	9,6	0,8

Indicadors de l'eix econòmic (%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
I36. Llar amb acumulació de deutes: amb endarreriments en els pagaments dels subministraments, habitatge, pagaments a l'Administració o préstecs que no es podran posar al dia fàcilment	3,7	4,7	1,0	21,5	21,8	0,2	38,5	32,6	-5,9
Catalunya									
I01. Llar on la persona SP està a l'atur des de fa un any o més	2,0	4,0	2,0	14,1	15,8	1,7	27,0	26,2	-0,8
I02. Llar on la persona SP té una feina d'exclusió	0,6	2,5	1,9	3,1	5,0	1,9	2,9	4,4	1,5
I03. Llar on la persona SP té una feina irregular: sense contracte i sense cobertura a la Seguretat Social	1,0	1,5	0,5	4,7	5,0	0,4	6,5	6,1	-0,4
I04. Llar sense persones ocupades, ni pensionistes, ni amb prestacions periòdiques (del SEPE o rendes mínimes)	3,1	9,6	6,5	9,8	23,2	13,4	15,1	38,4	23,3
I05. Llar amb almenys una persona a l'atur de llarga durada, sense títol professional i sense haver rebut formació ocupacional o haver cursat estudis l'últim any	4,4	6,1	1,7	25,5	23,2	-2,2	41,9	32,1	-9,8
I06. Llar amb totes les persones actives a l'atur	3,8	8,2	4,4	24,6	31,9	7,3	39,2	49,8	10,6
I37. Llar on la persona sustentadora principal està activa, en situació d'inestabilitat laboral greu (≥3 contractes o ≥3 empreses o ≥3 mesos a l'atur)	3,1	13,1	10,0	12,5	26,0	13,5	10,6	25,1	14,5
I07. Llar en pobresa severa: ingressos inferiors al 40 % de la renda familiar mitjana equivalent	5,3	9,6	4,3	38,2	33,0	-5,2	51,3	53,4	2,1
I08. Llar sense algun equipament domèstic considerat bàsic per més del 95 % de la societat	2,3	3,2	0,9	11,6	11,2	-0,3	16,8	12,4	-4,4
I36. Llar amb acumulació de deutes: amb endarreriments en els pagaments dels subministraments, habitatge, pagaments a l'Administració o préstecs que no es podran posar al dia fàcilment	5,0	7,2	2,2	31,1	28,1	-3,0	44,0	37,6	-6,4

SP: fa referència a la persona sustentadora principal de la llar.

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Les dades d'aquesta taula evidencien, entre altres aspectes, la importància de l'atur com un dels factors explicatius de l'exclusió social: el 2021, a Catalunya, el 31,9% de les llars en situació d'exclusió social i gairebé el 50% de les llars en situació d'exclusió severa tenen totes les persones actives a l'atur, enfront del 8,2% entre el conjunt de la població. A més, aquest percentatge ha crescut un 7,3% entre les persones en situació d'exclusió i un 10,6% entre les persones en exclusió severa. També caracteritza clarament les persones en situació d'exclusió social l'elevada prevalença de les situacions d'instabilitat laboral greu (26%, el doble que per al conjunt de les llars), si bé es redueix. De fet, aquest és l'indicador que s'incrementa més entre el 2018 i el 2021 tant per al conjunt de les llars com per a les llars en situació d'exclusió.

El descens de 5,2 punts percentuals en la proporció de llars en situació de pobresa severa és una de les poques dades positives que s'observen en analitzar l'evolució de l'exclusió en l'eix econòmic a Catalunya, ja que la majoria dels indicadors mostren un deteriorament evident de la qualitat de vida de persones i llars, com s'ha assenyalat anteriorment. Convé destacar el creixement de la proporció de llars en exclusió i de llars en exclusió severa on no hi ha persones ocupades ni pensionistes ni prestacions periòdiques.

En tot cas, si es considera el conjunt dels indicadors relacionats amb l'eix econòmic, es pot observar que l'indicador que afecta més llars en situació d'exclusió (i, en aquest sentit, les característiques més compartides per totes les persones en situació d'exclusió) fa referència a la pobresa severa, que afecta més de la meitat de les llars en exclusió. La segueixen en importància l'atur de totes les persones actives de la llar i l'endeutament de les llars (un dels pocs indicadors que milloren, tot i que només un 3%). Pobresa, atur i endeutament serien, en aquest sentit, els atributs que més comparteixen les persones en situació d'exclusió social a Catalunya, i són molt menys freqüents altres situacions com l'ocupació irregular, la feina d'exclusió o la privació material.

Capítol 4

Un accés cada cop més difícil a l'habitatge i un increment de les situacions d'exclusió residencial

4.1. Introducció

La pandèmia de la COVID-19 ha evidenciat la importància de l'habitatge per al desenvolupament de les persones i les famílies. Els períodes de confinament han remarcat, si és que n'hi havia cap dubte, la necessitat de disposar d'un habitatge digne, amb un espai segur on ens puguem sentir protegits d'elements i amenaces externes. L'habitatge és una peça clau en les dinàmiques d'exclusió des de les primeres onades i fa molts anys que és un maldecap per a moltes famílies, que no aconsegueixen, malgrat els esforços, blindar aquest espai segur, que d'altra banda és un dret social. Aquest quart capítol aborda algunes de les claus que aprofundeixen en la relació entre l'habitatge i l'exclusió social i s'organitza en dues parts ben diferenciades. A la primera, s'analitza l'abast i l'evolució de les situacions principals d'exclusió social que afecten les llars i les persones que hi viuen en la dimensió de l'habitatge, tal com es contempla en la metodologia de l'EINSFOESSA. A la vegada, a la segona part, s'examina fins a quin punt estan esteses entre la població les situacions vinculades a un habitatge insegur o inadequat, en els termes definits per la tipologia ETHOS (13), així com el seu abast específic entre les persones que estan en situació d'exclusió social.

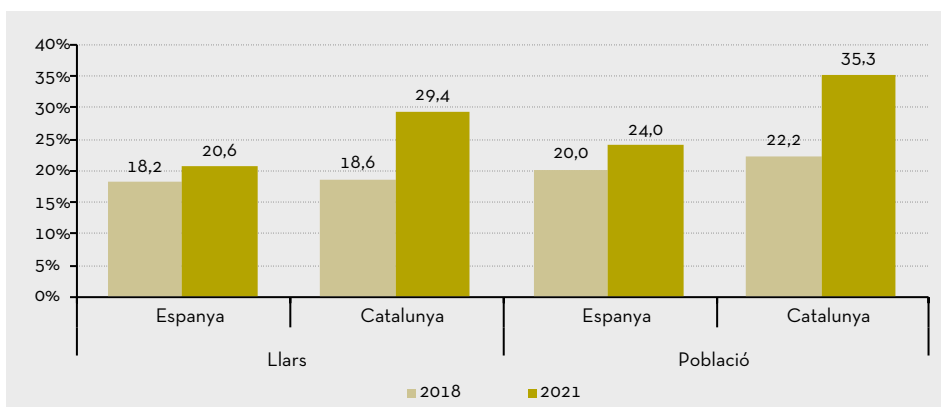
(13) Per a aquesta anàlisi s'ha fet una aproximació a les categories 3 i 4 de la tipologia ETHOS (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion) desenvolupada per FEANTSA.

4.2. Creixen els problemes vinculats a l'habitatge i, especialment, el percentatge de llars amb despeses d'habitatge excessives

Aquesta crisi, lluny de facilitar l'accés a un habitatge digne, està significant tot el contrari. Si a l'important augment de l'atur i la precarietat, i la consegüent reducció dels recursos disponibles de les famílies, hi sumem l'absència de polítiques públiques decidides que aconseguixin resoldre el problema de l'habitatge, n'obtenim unes famílies amb més dificultats (i més grans) per assegurar-se aquest espai de protecció, intimitat i desenvolupament relacional familiar.

En efecte, l'exclusió de l'habitatge el 2021 afecta el 29,4% de les llars de Catalunya i el 35,3% de la població, enfront del 20,6% i el 24% en el conjunt d'Espanya. L'increment, a més, ha sigut més evident a Catalunya que en el conjunt d'Espanya. Com s'ha indicat prèviament, les situacions d'exclusió en la dimensió de l'habitatge afecten de manera especialment marcada les persones en situació d'exclusió: d'aquestes, un 70,1% experimenten problemes en aquesta dimensió, i el percentatge s'incrementa fins al 81,5% en el cas de les persones en situació d'exclusió social severa.

GRÀFIC 19. Evolució del percentatge de població i llars de Catalunya i Espanya amb problemes d'exclusió social en la dimensió de l'habitatge (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

En el cas de Catalunya, els problemes que afecten bona part de les llars són els que tenen a veure amb les despeses excessives d'habitatge, que afecten el 19,3% de les llars (el 51,2% en el cas de les llars en situació d'exclusió i el 64,3%

en el cas de les llars en exclusió severa), i els que fan referència a les situacions d'insalubritat (humitats, brutícia i olors), que afecten el 10,2% de les llars el 2021. Tots dos indicadors, a més, han crescut des del 2018 per sobre del 8%, mentre que les llars amb amuntegament ho han fet un 3,8%. Cal remarcar que no hi ha cap indicador que caigui de manera significativa.

TAULA 13. Evolució en els nivells d'afectació d'indicadors en la dimensió de l'habitatge a Catalunya i Espanya per al conjunt de llars, llars excloses i llars en exclusió severa (2018-2021)

(%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
Espanya									
I14. Llar en infrahabitatge: cabana, baixos, barracó, prefabricat o similar	0,3	0,1	-0,2	1,1	0,5	-0,6	2,2	0,5	-1,7
I15. Llar amb deficiències greus en la construcció de l'habitatge	1,9	1,8	-0,1	5,3	6,2	0,9	7,6	7,5	-0,1
I16. Llar amb situacions d'insalubritat: humitats, brutícia i olors	3,2	7,2	4,0	12,2	18,4	6,3	17,2	22,1	4,9
I17. Llar amb amuntegament greu (< 15 m ² per persona)	2,5	4,6	2,1	12,3	15,3	3,1	18,7	19,2	0,5
I18. Llar amb ocupació d'habitatge precari: facilitada gratuïtament per altres persones o institucions, rellogada, ocupada il·legalment o amb avis de desnonament	3,7	4,3	0,6	16,3	15,4	-0,9	26,3	23,1	-3,2
I19. Llar amb un entorn molt degradat	0,8	1,8	1,0	2,8	5,8	3,0	3,9	7,4	3,4
I20. Llar amb persones amb mobilitat reduïda i amb barreres arquitectòniques	2,2	2,2	0,0	6,6	5,2	-1,4	8,5	5,0	-3,6
I21. Llar amb despeses excessives de l'habitatge (ingressos-despeses hab. < llindar pobresa severa del 40 %)	11,1	14,2	3,1	49,4	48,0	-1,4	61,5	58,3	-3,2
Catalunya									
I14. Llar en infrahabitatge: cabana, baixos, barracó, prefabricat o similar	0,5	0,0	-0,5	1,6	0,0	-1,6	3,0	0,0	-3,0
I15. Llar amb deficiències greus en la construcció de l'habitatge	2,4	2,1	-0,3	7,8	7,1	-0,7	8,3	10,7	2,4
I16. Llar amb situacions d'insalubritat: humitats, brutícia i olors	1,9	10,2	8,3	12,0	24,1	12,1	18,5	23,1	4,7

(%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
17. Llar amb amuntegament greu (< 15 m ² per persona)	5,3	9,1	3,8	27,2	29,1	2,0	33,8	28,4	-5,4
18. Llar amb ocupació d'habitatge precari: facilitada gratuïtament per altres persones o institucions, rellogada, ocupada il·legalment o amb avís de desnonament	4,1	5,8	1,7	25,0	17,4	-7,6	36,1	27,1	-8,9
19. Llar amb un entorn molt degradat	1,7	3,3	1,6	4,8	7,4	2,6	6,4	6,8	0,4
20. Llar amb persones amb mobilitat reduïda i amb barreres arquitectòniques	1,8	4,1	2,3	9,6	7,6	-1,9	11,8	4,1	-7,8
21. Llar amb despeses excessives de l'habitatge (ingressos-despeses hab. < llindar pobresa severa del 40 %)	10,4	19,3	8,9	59,9	51,2	-8,6	70,0	64,3	-5,8

Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

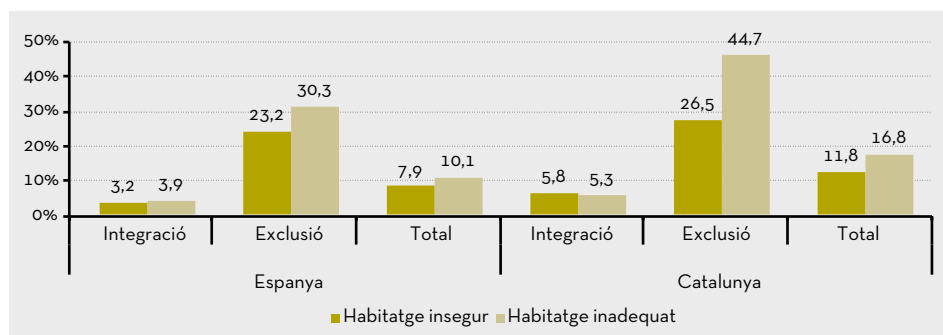
4.3. Les situacions d'habitatge insegur i inadequat s'incrementen i afecten més del 10% de les persones en situació d'exclusió social

Pel que fa al règim de tinença de l'habitatge, també és important assenyalar que les persones en situació d'exclusió social pateixen situacions d'habitatge insegur o inadequat, molt més que les persones en situació d'integració, segons les definicions de la tipologia ETHOS (14). En efecte, d'acord amb les dades recollides als gràfics següents, el 26,5% de la població catalana en situació d'ex-

(14) En aquest marc, es considera habitatge insegur si coincideix amb alguna d'aquestes situacions: (a) tinença precària de l'habitatge (facilitat gratuïtament per altres persones o institucions, rellogat, ocupat il·legalment); (b) per problemes econòmics, la llar ha patit algun tipus d'amenaça d'expulsió de l'habitatge, immediata o no, al llarg de l'últim any; i (c) algun membre de la llar ha rebut maltractaments físics o psicològics l'últim any. A més, es considera habitatge inadequat si tenen lloc alguna d'aquestes situacions: (a) es tracta d'un infrahabitatge (cabana, baixos, barracó, prefabricat o similar); (b) l'habitatge presenta deficiències greus en la construcció o un estat ruïnós; (c) la llar està afectada per una situació d'amuntegament greu (<15 m² per persona); (d) l'habitatge s'ubica en un entorn molt degradat; i (e) l'habitatge no disposa de subministraments i equipaments bàsics (aigua corrent, aigua calenta, energia elèctrica o evacuació d'aigües brutes).

clusió social es troba en una situació d'habitatge insegur, i el 44,7%, d'habitatge inadequat. La situació, lògicament, és més favorable per a les persones en integració social, per a qui els percentatges són força inferiors, tot i que en tot cas també són elevats: el 5,8% viu en un habitatge insegur, i el 5,3%, en un habitatge inadequat.

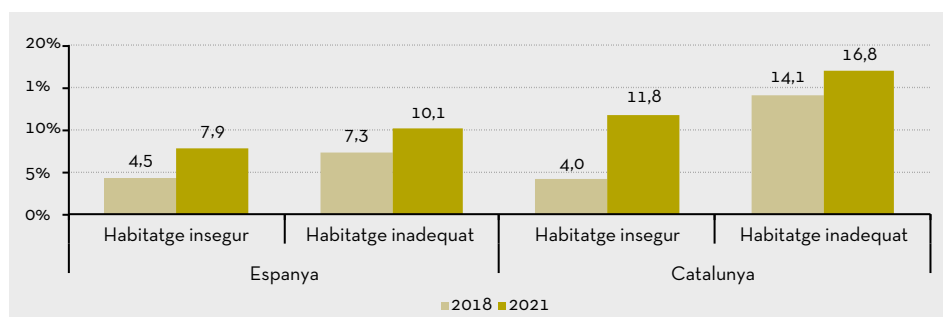
GRÀFIC 20. Percentatge de la població de Catalunya i Espanya afectada per situacions d'habitatge insegur i habitatge inadequat segons el nivell d'integració social (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

En termes evolutius, i fent atenció al conjunt de la població, el percentatge de població afectada per les situacions d'habitatge insegur i inadequat ha crescut clarament entre el 2018 i el 2021, tant a Catalunya com a Espanya. Més concretament, en el cas de situacions d'habitatge insegur, gairebé s'ha triplicat, en passar del 4% a l'11,8%, i en relació amb situacions d'habitatge inadequat ha augmentat del 14,1% al 16,8%.

GRÀFIC 21. Evolució del percentatge de la població de Catalunya i Espanya afectada per situacions d'habitatge insegur i habitatge inadequat (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Capítol 5

Problemes de salut, exclusió social i la COVID-19

5.1. Introducció

El caràcter sociosanitari de la crisi que va començar el març del 2020 obliga a prestar una atenció específica en aquest informe a les dimensions de l'exclusió social relacionades amb la salut, en un context en què els problemes de salut que es tenen en compte per a la construcció dels indicadors d'integració i exclusió social han incrementat, tant en el conjunt d'Espanya com a Catalunya. D'altra banda, algunes dades apunten a l'associació entre l'increment de les taxes d'exclusió i l'impacte diferencial de la pandèmia a cada comunitat autònoma. En aquest sentit, cal parlar d'una correlació positiva entre les taxes d'incidència acumulada de la COVID-19 i l'increment de les taxes d'exclusió a cada comunitat **(15)**. Amb tot, convé assenyalar que, malgrat que l'origen de la crisi de la COVID-19 se situa en l'àmbit sanitari, l'impacte en la dimensió de la salut està més relacionat amb la crisi social generada per la pandèmia que no pas pel mateix coronavirus.

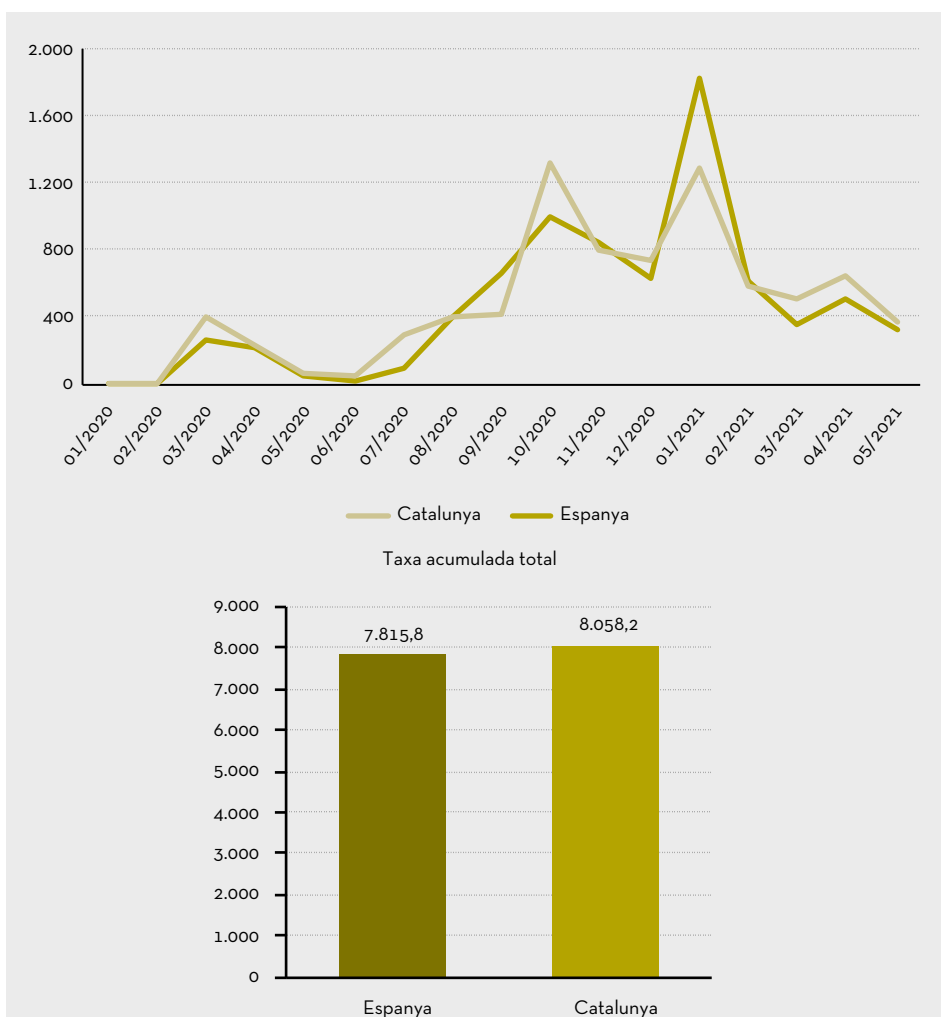
A partir d'aquest diagnòstic bàsic, aquest epígraf analitza, en primer lloc, l'impacte de la COVID-19 a Catalunya, tant des del punt de vista de la seva afectació en el conjunt de la població com pel que fa a l'impacte diferencial que la pandèmia ha tingut en els col·lectius que estan en situació d'exclusió social. A més, s'analitza l'evolució del conjunt dels indicadors relacionats amb la salut i, de manera especial, els que fan referència als problemes de salut mental i a les dificultats per accedir a l'atenció mèdica.

(15) La taxa acumulada de contagis per COVID-19 de cada comunitat es relaciona positivament amb l'increment de les situacions d'exclusió (coeficient de correlació de 0,564 en el cas de la variació percentual de la taxa d'exclusió social). L'associació també és positiva, però més dèbil, en el cas de la variació de la taxa bruta de mortalitat entre el 2019 i el 2020 (0,426).

5.2.L'impacte de la COVID-19 a Catalunya

D'acord amb la informació que proporciona l'Institut de Salut Carlos III a partir de les dades notificades a la Red Nacional de Vigilancia Epidemiològica, Catalunya ha tingut, entre el gener del 2020 i el maig del 2021, una incidència acumulada de casos de contagi per COVID-19 superior a la que s'observa a la resta d'Espanya.

GRÀFIC 22. Evolució del nombre de casos de contagis de COVID-19 per cada 100.000 habitants de Catalunya i Espanya (gener 2020-maig 2021)



Fonts: Institut de Salut Carlos III. Dades notificades a la Red Nacional de Vigilancia Epidemiològica del SiViES; INE. Estadística del Padró Continu. 2020

Amb un total de 626.963 casos de contagis notificats entre l'1 de gener del 2020 i el 31 de maig del 2021 **(16)**, Catalunya assoleix en aquest període una taxa acumulada de 8.058,2 contagis per cada 100.000 habitants, cosa que situa aquesta comunitat autònoma en un nivell d'incidència acumulada una mica més elevat que la registrada en el conjunt d'Espanya (7.815,8 ‰). Durant aquest període, convé assenyalar que la incidència de contagis de COVID-19 no presenta el mateix ritme a un lloc i l'altre. Mentre que l'octubre del 2020 el pic de contagis de Catalunya va ser més elevat que el que es va observar a tot l'Estat, la tendència es va invertir el gener del 2020, de manera que durant la tercera onada (que es va allargar entre el desembre del 2020 i el febrer del 2021, aproximadament) la taxa d'incidència va ser més gran en el conjunt d'Espanya que a Catalunya.

La incidència més alta acumulada de casos de COVID-19 a Catalunya també va suposar una taxa més elevada que la registrada a Espanya pel que fa als ingressos en unitats de cures intensives i defuncions de persones que van morir amb diagnòstic clínic de COVID-19, d'acord amb les definicions de cas vigents a cada moment.

La taula 14 mostra que a Catalunya es van registrar 14.807 defuncions, 41.761 hospitalitzacions i 3.601 ingressos a l'UCI entre el gener del 2020 i el maig del 2021. En coherència amb la taxa acumulada de contagis a què hem fet referència, la de defuncions a Catalunya (190,31 ‰) va ser superior a la registrada a tot Espanya (171,41 ‰), mentre que la taxa acumulada d'ingressos a l'UCI va ser inferior (46,28 ‰ a Catalunya enfront del 76,52 ‰ a tot Espanya). Per contra, la taxa acumulada d'hospitalitzacions a centres catalans va quedar notòriament per sota de l'espanyola (536,74 ‰ enfront del 805,38 ‰, respectivament).

En tot cas, convé fer una última menció a la provisionalitat d'aquestes dades, així com al fet que variïn, més del que seria raonable, en funció de la font consultada. En efecte, les dades que proporciona l'Institut d'Estadística de Catalunya

(16) Les dades s'han extret a partir de la informació que proporciona l'Institut de Salut Carlos III arran de la declaració dels casos de COVID-19 a la Red Nacional de Vigilancia Epidemiológica (RENAVE), a través de la plataforma informàtica SiViES (Sistema de Vigilancia de España), que gestiona el Centro Nacional de Epidemiología (CNE). A l'hora d'interpretar les dades globals que s'ofereixen en aquest panell COVID-19, cal tenir en compte que els resultats són provisionals i s'han d'interpretar amb precaució, perquè s'ofereix la informació disponible en el moment de l'extracció de dades. En aquest cas, les dades s'han extret el 2 de desembre del 2021 i corresponen al període entre l'1 de gener del 2020 i el 31 de maig del 2021 [<https://cneocovid.isciii.es/covid19/#documentación-y-datos>].

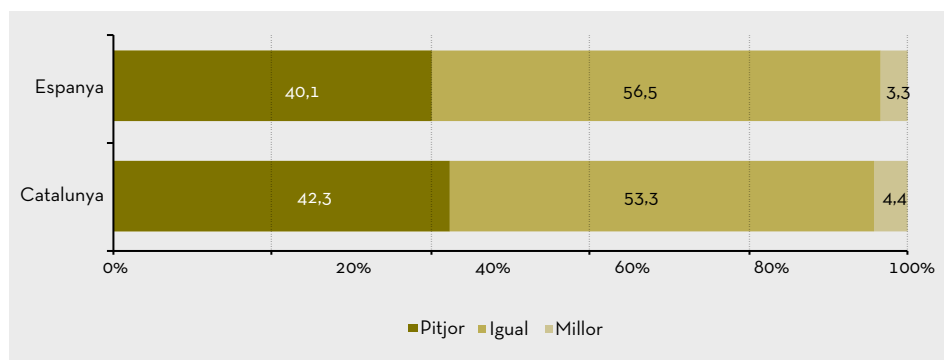
TAULA 14. Defuncions, hospitalitzacions i ingressos a l'UCI per COVID per mesos a Catalunya i a Espanya (gener 2020-maig 2021)

	Nombre			Taxa per 100.000		
	Defuncions	Hospitalitzacions	UCI	Defuncions	Hospitalitzacions	UCI
Espanya						
01/2020	0	322	9	0,00	0,68	0,02
02/2020	1	784	66	0,00	1,66	0,14
03/2020	10.388	68.837	6.547	21,94	145,40	13,83
04/2020	15.733	35.841	2.502	33,23	75,70	5,28
05/2020	3.046	4.122	284	6,43	8,71	0,60
06/2020	603	1.205	111	1,27	2,55	0,23
07/2020	188	2.543	171	0,40	5,37	0,36
08/2020	1.130	14.577	1.149	2,39	30,79	2,43
09/2020	3.217	25.938	2.146	6,79	54,79	4,53
10/2020	5.232	33.730	2.872	11,05	71,24	6,07
11/2020	9.115	35.068	3.498	19,25	74,07	7,39
12/2020	5.710	21.996	2.083	12,06	46,46	4,40
01/2021	11.587	59.388	5.697	24,47	125,44	12,03
02/2021	8.653	28.833	3.105	18,28	60,90	6,56
03/2021	2.961	15.345	1.866	6,25	32,41	3,94
04/2021	2.226	20.571	2.573	4,70	43,45	5,43
05/2021	1.362	12.206	1.549	2,88	25,78	3,27
Total	81.152	381.306	36.228	171,41	805,38	76,52
Catalunya						
01/2020	0	107	2	0,00	1,38	0,03
02/2020	0	220	5	0,00	2,83	0,06
03/2020	2.010	11.074	1.072	25,83	142,33	13,78
04/2020	3.709	7.081	460	47,67	91,01	5,91
05/2020	715	661	36	9,19	8,50	0,46
06/2020	86	216	17	1,11	2,78	0,22
07/2020	78	523	44	1,00	6,72	0,57
08/2020	234	946	93	3,01	12,16	1,20
09/2020	304	1.197	100	3,91	15,38	1,29
10/2020	766	3.096	262	9,85	39,79	3,37
11/2020	1.586	3.291	273	20,38	42,30	3,51
12/2020	1.082	2.205	164	13,91	28,34	2,11
01/2021	1.927	4.068	401	24,77	52,28	5,15
02/2021	1.114	2.224	211	14,32	28,58	2,71
03/2021	544	1.961	159	6,99	25,20	2,04
04/2021	451	1.950	193	5,80	25,06	2,48
05/2021	201	941	109	2,58	12,09	1,40
Total	14.807	41.761	3.601	190,31	536,74	46,28

Fonts: Institut de Salut Carlos III. Dades notificades a la Red Nacional de Vigilancia Epidemiológica a través del SiViES; INE. Nombre d'hospitalitzacions, nombre d'ingressos a l'UCI i nombre de funcions per sexe, edat i província de residència [dades extretes el 2/12/2021]; INE. Estadística del Padró Continu 2020

(IDESCAT) a partir del Departament de Salut de la Generalitat (17) assenyalen, per al mateix període, que el nombre de casos (676.596), ingressos hospitalaris (55.148) i defuncions (22.219) a Catalunya va ser notablement més elevat que el que ofereix la Red Nacional de Vigilancia Epidemiológica (626.963 casos, 43.362 ingressos hospitalaris i a l'UCI i 14.807 defuncions). Més enllà de l'exactitud de les xifres o dels criteris metodològics emprats en un organisme i l'altre, el que posen de manifest aquestes dades és el profund impacte que ha tingut la irrupció de la pandèmia durant aquest primer any i mig en la societat catalana i el seu sistema de salut.

GRÀFIC 23. Distribució de la població de Catalunya i Espanya segons l'impacte de la pandèmia per COVID-19 en el seu estat d'ànim (2021)



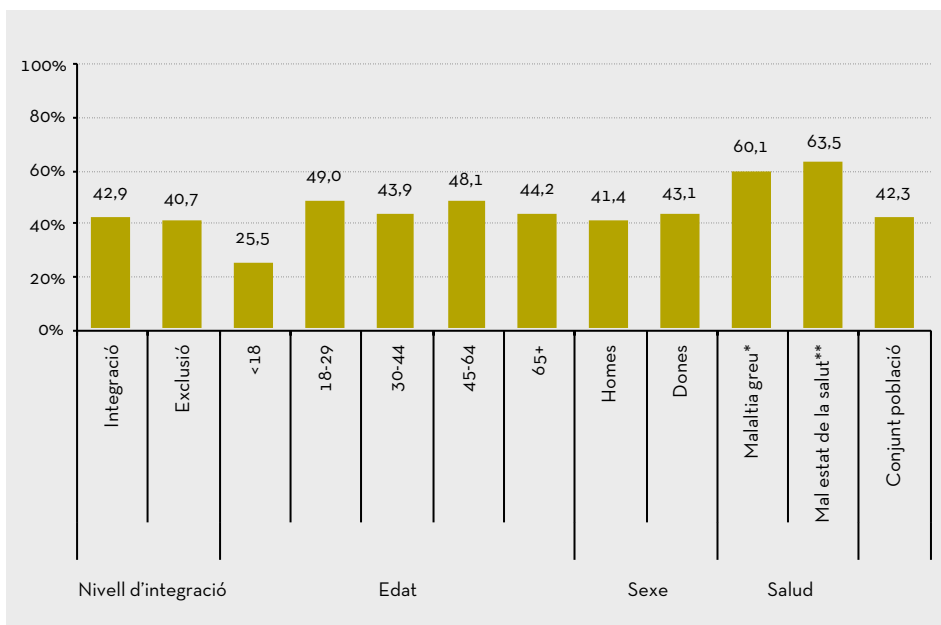
Font: EINSFOESSA 2021

L'anàlisi de les diferències pel que fa al percentatge de persones per a qui l'estat d'ànim ha empitjorat arran de la pandèmia, quan es tenen en compte les variables socioeconòmiques habituals, no ofereix resultats gaire clars: l'impacte és una mica més elevat entre les persones en situació d'integració que entre les persones en situació d'exclusió, una mica superior entre dones i també entre les persones d'entre 18 i 29 anys. Només en el cas de les persones que tenen diagnosticada alguna malaltia greu o problema de salut crònic, una deficiència o una discapacitat, i entre els qui consideren que la seva salut és regular, dolenta o molt dolenta, s'observen percentatges substancialment més elevats pel que fa a l'empitjorament de l'estat d'ànim com a conseqüència de la pandèmia. Per tant, es podria concloure que aquelles persones a qui

(17) [<https://www.idescat.cat/pub/?id=covid>] Dades extretes el 9/12/2021.

els ha empitjorat més l'estat d'ànim són precisament els qui ja tenien la salut afectada i per als qui la COVID ja causava pitjors efectes.

GRÀFIC 24. Percentatge de la població de Catalunya i Espanya per a qui la pandèmia de la COVID-19 ha suposat un empitjorament de l'estat d'ànim, per diverses variables sociodemogràfiques (2021)



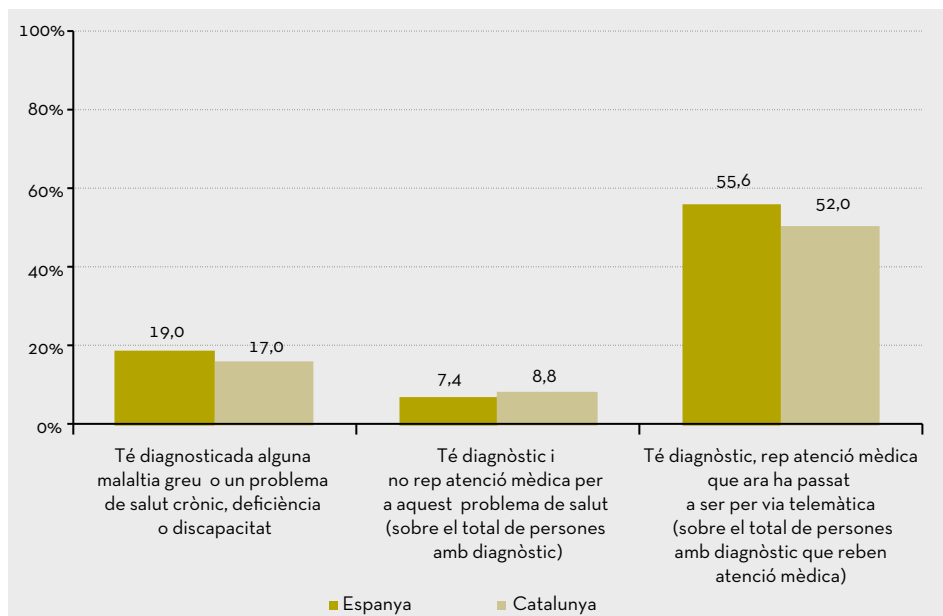
* Té diagnosticada alguna malaltia greu o un problema de salut crònic, deficiència o discapacitat.

** Percep la pròpia salut com a regular, dolenta o molt dolenta.

Font: EINSFOESSA 2021

Una altra perspectiva per a l'anàlisi de l'impacte de la COVID-19 en la salut de la població fa referència al percentatge de persones diagnosticades amb alguna malaltia greu o un problema de salut crònic, deficiència o discapacitat (i que habitualment reben atenció mèdica presencial per fer-hi front) que han hagut d'accedir a sistemes d'atenció de tipus telemàtic, o no reben cap mena d'atenció. Les dades del gràfic 25 evidencien que el 17% de la població té alguna malaltia greu o algun problema de salut crònic diagnosticat. D'aquestes persones, el 8,8% (el 7,4% a tot Espanya) no reben atenció mèdica per a aquest problema de salut. Entre els qui sí que en reben, el 52% (el 55,6% a Espanya) assenyala que l'atenció mèdica presencial que rebia va ser substituïda per una atenció per via telemàtica durant la pandèmia.

GRÀFIC 25. Percentatge de la població de Catalunya i Espanya que té diagnosticada alguna malaltia greu o un problema de salut crònic, deficiència o discapacitat, i assistència mèdica rebuda (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

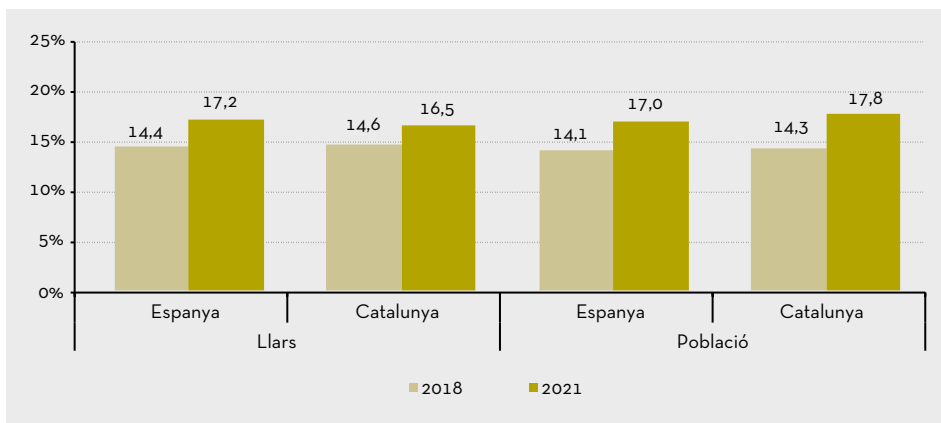
5.3. Augmenten les llars i la població amb problemes d'exclusió social en la dimensió de la salut

Més enllà de l'impacte diferencial de la COVID-19 a Catalunya, certament, com s'ha assenyalat, entre el 2018 i el 2021 ha augmentat el percentatge de llars i de persones que estan afectades per problemes d'exclusió social en la dimensió de la salut. Si bé l'increment sembla que ha sigut lleugerament inferior a Catalunya en relació amb el conjunt d'Espanya, en tots dos casos el percentatge de persones i de llars amb problemes en aquesta dimensió ha crescut des del 2018.

Si es té en compte el conjunt de les llars catalanes, els problemes que més prevalen en l'àmbit de la salut són la manca d'accés a medicaments a causa de problemes econòmics (13,3% **(18)**, que a més augmenta 7,7 punts percentuals), i la

(18) Aquesta situació, sens dubte, compromet la salut de les persones que la pateixen i implica un impediment greu en el procés d'integració a curt o mitjà termini, ja que pot dificultar la

GRÀFIC 26. Evolució del percentatge de la població i les llars de Catalunya i Espanya amb problemes d'exclusió social en la dimensió de la salut (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

presència d'una discapacitat, malaltia crònica o problemes greus de salut que afecten totes les persones adultes de la llar (3,3%). També tenen una incidència relativament important les dificultats en l'accés a l'alimentació (al 3% de les llars catalanes, actualment o durant els últims deu anys, s'ha passat gana). La prevalença d'aquestes dificultats és superior entre les persones en situació d'exclusió social: dins d'aquest grup, el 45,7% ha deixat de comprar medicaments per problemes econòmics, l'11,7% ha experimentat situacions de gana i el 4,5% està format per persones adultes amb discapacitat, malaltia crònica o problemes greus de salut.

realització d'activitats de la vida quotidiana (treballar, formar-se). Ens trobem, doncs, davant d'un curiós cercle viciós format per la crisi sanitària i la social, que s'acaben retroalimentant: la crisi d'origen sanitari genera una crisi social que afecta intensament la salut de les persones que viuen a les llars més desfavorides, cosa que, en última instància, redueix les seves possibilitats d'integració social.

TAULA 15. Evolució dels nivells d'afectació d'indicadors en la dimensió de la salut a Catalunya i Espanya per al conjunt de llars, llars excloses i llars en exclusió severa (2018-2021)

Indicador (%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
Espanya									
I22. Llar amb alguna persona sense cobertura sanitària	0,6	0,8	0,2	1,4	1,3	0,0	2,2	1,5	-0,7
I23. Llar on algú ha passat gana sovint els últims 10 anys o n'està passant ara	2,2	2,6	0,4	13,0	12,1	-0,8	23,3	19,3	-4,1
I24. Llar on tots els adults tenen una discapacitat, una malaltia crònica o problemes graus de salut que els generen limitacions per a les activitats del dia a dia	4,6	4,3	-0,3	6,8	4,8	-1,9	7,2	4,5	-2,7
I25. Llar amb alguna persona dependent que necessita ajuda d'una altra persona (per fer les activitats del dia a dia) i que no la rep	1,0	1,2	0,2	2,3	2,7	0,4	2,3	3,9	1,6
I26. Llar amb algun malalt greu o crònic que no ha rebut assistència mèdica per a aquesta malaltia durant un any	2,1	2,2	0,1	2,7	3,2	0,5	2,0	2,5	0,5
I27. Llar on s'han deixat de comprar medicaments o pròtesis, seguir tractaments o dietes, per problemes econòmics (sota el llindar de pobresa moderada del 60 %)	7,5	13,1	5,5	38,7	48,4	9,7	58,1	66,8	8,8
Catalunya									
I22. Llar amb alguna persona sense cobertura sanitària	0,9	0,5	-0,4	1,4	1,6	0,3	1,2	2,8	1,6
I23. Llar on algú ha passat gana sovint els últims 10 anys o n'està passant ara	3,0	3,0	-0,1	19,5	11,7	-7,8	34,0	20,7	-13,2
I24. Llar on tots els adults tenen una discapacitat, una malaltia crònica o problemes graus de salut que els generen limitacions per a les activitats del dia a dia	4,0	3,3	-0,8	7,0	4,5	-2,5	9,5	5,4	-4,1

(%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
125. Llar amb alguna persona dependent que necessita ajuda d'una altra persona (per fer les activitats del dia a dia) i que no la rep	1,1	0,7	-0,4	3,0	2,2	-0,8	2,2	2,5	0,3
126. Llar amb algun malalt greu o crònic que no ha rebut assistència mèdica per a aquesta malaltia durant un any	3,4	2,8	-0,6	1,2	4,2	3,0	0,8	3,9	3,1
127. Llar on s'han deixat de comprar medicaments o pròtesis, seguir tractaments o dietes, per problemes econòmics (sota el llindar de pobresa moderada del 60 %)	5,6	13,3	7,7	35,7	45,7	10,0	41,4	70,1	28,6

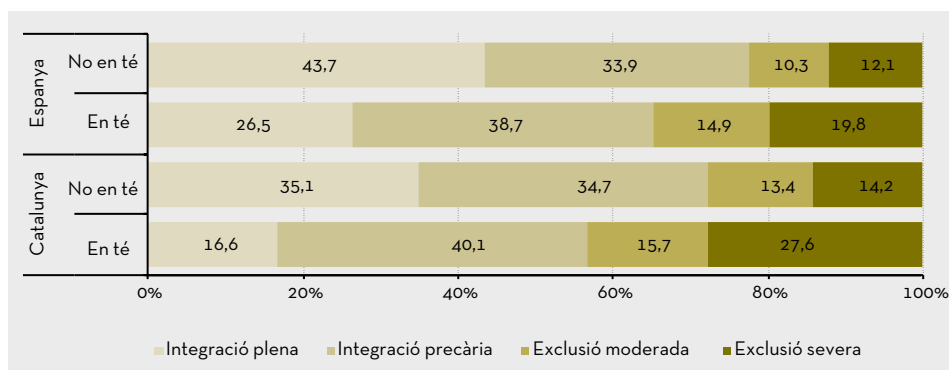
Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

5.4. La relació entre els diagnòstics de salut mental i les situacions d'exclusió

L'enquesta EINSFOESSA 2021 no està dissenyada per diagnosticar trastorns mentals o malalties psiquiàtriques, però sí que permet detectar les persones a qui s'ha diagnosticat, recentment o en el passat, alguna malaltia o trastorn de l'estat d'ànim. Les dades de l'enquesta posen de manifest que aquestes persones representen el 10,3% de la població a Catalunya, i el 8,1% en el conjunt d'Espanya.

En el cas de Catalunya, almenys, les dades de l'enquesta ens indiquen que les persones amb diagnòstic de malaltia o trastorn mental experimenten més situacions d'exclusió que la resta de la població. Les situacions d'integració plena són menys freqüents en aquest col·lectiu que en el conjunt de la població, les situacions d'exclusió tenen una incidència lleugerament superior, i les d'exclusió severa, una freqüència força més elevada, amb un 27,6% de persones en situació d'exclusió entre les que tenen una malaltia o trastorn mental davant del 14,2% dels qui no tenen un diagnòstic d'aquest tipus. Les dades disponibles per al conjunt d'Espanya també evidencien clarament la prevalença de les situacions d'exclusió social entre les persones que tenen una malaltia o un trastorn mental (quasi el 35% d'aquest grup està en situació d'exclusió, enfront del 22% dels qui no tenen un diagnòstic d'aquest tipus).

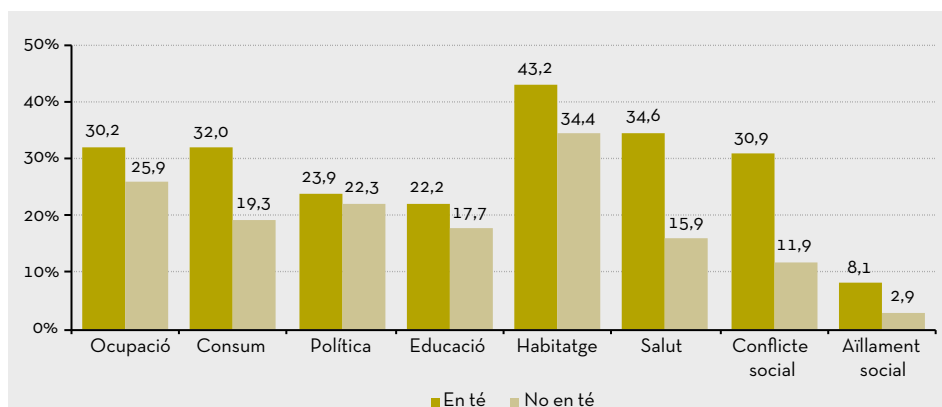
GRÀFIC 27. Distribució de la població de Catalunya i Espanya en funció de l'existència d'una malaltia o trastorn mental, segons nivells d'integració social (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

De fet, si analitzem la incidència de la malaltia mental entre la població afectada per les diferents dimensions de l'exclusió, podem observar en tots els casos una prevalença de les persones amb aquest problema de salut en els vuit àmbits examinats a l'enquesta: l'ocupació, el consum, la política, l'educació, l'habitatge, la salut, el conflicte social i l'aïllament social. La proporció de persones diagnosticades amb malaltia mental és particularment més notable en les dimensions de conflicte social, salut i consum, mentre que la diferència és molt petita pel que fa a l'exclusió en la participació política.

GRÀFIC 28. Percentatge de la població de Catalunya amb problemes d'exclusió en diverses dimensions, segons l'existència d'una malaltia o trastorn mental (2021)



Fuente: EINSFOESSA 2021

Capítol 6

La pandèmia i la crisi associada tensen i erosionen les xarxes de suport familiar

6.1. Introducció

Tal com es mencionava al capítol 2 a propòsit de l'abast de l'exclusió en els tres grans eixos en què s'endinsa la metodologia de l'EINSFOESSA (econòmic, polític i relacional), les situacions d'exclusió en l'eix relacional s'han incrementat amb la crisi de la COVID-19 a Catalunya (han passat d'afectar un 11,6% de la població el 2018 a un 15,9% el 2021). En aquest capítol, organitzat en dos epígrafs, s'examinen, d'una banda, la incidència i l'evolució de les situacions d'exclusió social vinculades a les dimensions de conflicte i aïllament social que integren l'eix relacional de l'exclusió i, de l'altra, les xarxes de suport que es teixeixen entre llars, que no només poden arribar a suposar autèntics recursos socials (capital social), sinó també a generar processos de pertinença i d'identitat comunitària.

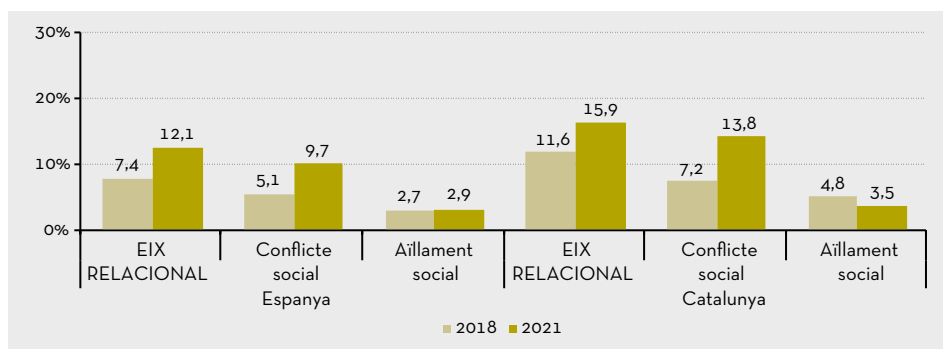
6.2. Creixen els problemes associats a la convivència social, sobretot entre la població en situació d'exclusió

Si bé el 2018 dèiem que les bones relacions entre les persones que componien la llar i amb el seu entorn eren una de les millors notícies del nostre informe, avui cal dir que la crisi de la COVID-19 està tensant i erosionant amb força la qualitat d'aquestes relacions. Tot i que és cert que les dades absolutes de l'eix relacional continuen representant els percentatges d'exclusió més baixos de totes les dimensions, són les que han crescut més en el conjunt d'Espanya (un 62%) i també han augmentat de manera significativa en el cas de Catalunya (però només un 38%).

D'aquesta manera, el conflicte social, la dimensió que mesura la qualitat de les relacions dins de les llars catalanes, ha passat d'afectar un 7,2% de la població el

2018 a un 13,8% el 2021, és a dir, pràcticament s'ha duplicat el nombre de persones que tenen dificultats de convivència greus. Sens dubte, els períodes de confinament han posat a prova la convivència a les llars i han generat conflictes que es veuen reflectits en l'augment de l'exclusió en aquesta dimensió. L'increment ha sigut pràcticament igual, tot i que no tan pronunciat, en el conjunt d'Espanya. Per contra, la incidència de l'aïllament social retrocedeix en un 26,1% a Catalunya i roman amb prou feines sense variacions a Espanya. Així, doncs, tant a Catalunya com en el conjunt d'Espanya, **l'augment dels problemes en la dimensió del conflicte social sembla que és una de les conseqüències principals de la crisi sociosanitària**, si bé sembla que l'augment de la proporció de llars en conflicte es conjuga amb una certa millora en la proporció de llars que tenen relacions i suports, si més no a Catalunya.

GRÀFIC 29. Evolució del percentatge de la població de Catalunya i Espanya afectada per l'eix relacional i les seves dimensions (2018-2021)

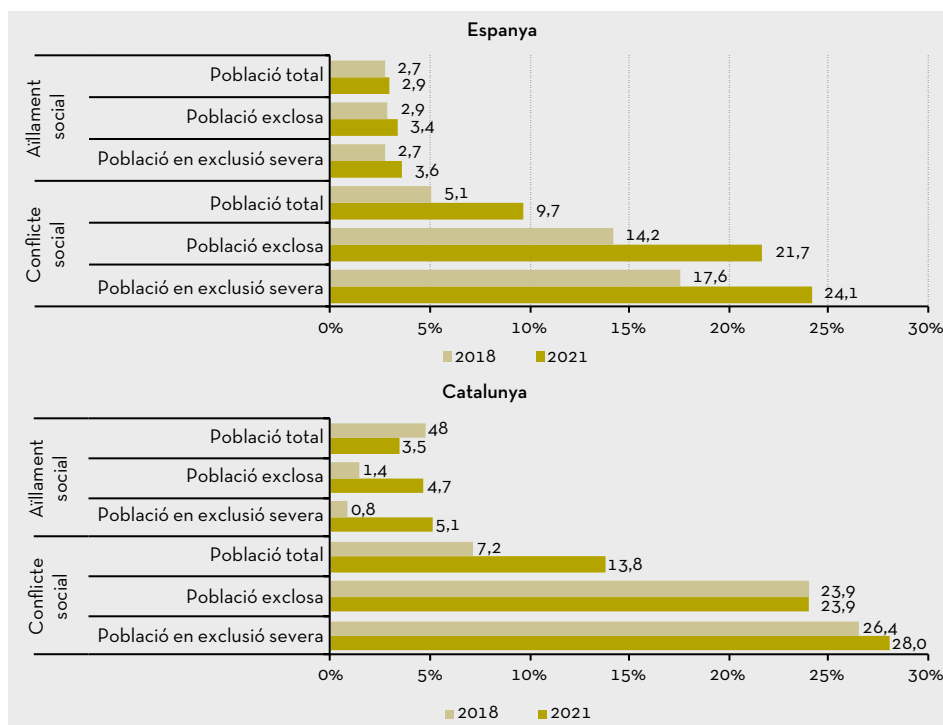


Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Aquestes situacions de tensió i conflicte dins de casa han crescut per al conjunt de la població i, en general, ho han fet encara més entre les llars que passen per dificultats més grans. Així, la freqüència de llars catalanes amb problemes de conflicte social gairebé s'ha duplicat (del 7,2% al 13,8%). En el cas de les llars en exclusió, el percentatge es manté invariable (23,9%), però creix lleugerament entre els casos en exclusió severa, que passen del 26,4% al 28%. En aquest cas, a la tensió que els períodes de confinament han pogut ocasionar a les llars, cal sumar-hi l'estrès generat per altres dificultats experimentades durant aquesta crisi, com la falta de feina, la reducció dels ingressos, els problemes de salut, les condicions de l'habitatge, l'impacte emocional del confinament o la situació sanitària i les mesures associades. A escala espanyo-

la, l'increment proporcional de llars en conflicte encara ha sigut més acusat pel que fa a les llars en situació d'exclusió (53,1%) i exclusió severa (37,5%), per més que les xifres absolutes quedin per sota de les catalanes (21,7% i 24,1%, respectivament).

GRÀFIC 30. Evolució del percentatge de la població de Catalunya i Espanya afectada per cadascuna de les dimensions de l'eix relacional, segons el nivell d'integració social (2018-2021)



Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

Quins factors expliquen aquest creixement de les situacions de conflicte social? D'acord amb les dades de la taula 16, tenint en compte el conjunt de la població catalana, les situacions de mancança més freqüents en aquesta dimensió són les relacionades amb la presència de maltractaments físics o psicològics, sigui actualment o en els últims deu anys. En concret, la proporció de llars en què s'assenyala aquesta circumstància passa del 3,4% al 6,6% (del 12,8% al 15,1% entre les llars en situació d'exclusió social). Les relacions molt dolentes, dolentes o més aviat dolentes entre els membres de la llar figuren com la segona dificultat de l'àmbit social més freqüent entre el conjunt de

llars de Catalunya (passa del 0,6% al 3,8%). Tots dos indicadors són, a més, els que registren més creixement des del 2018. La manca de relacions i de suport davant de situacions de malaltia o dificultat se situa com el tercer problema més estès dins de l'eix relacional (3,4% de llars afectades), tot i que la seva incidència s'ha reduït en 7,1 punts percentuals entre la població catalana en general.

TAULA 16. Evolució dels nivells d'afectació d'indicadors de l'eix relacional a Catalunya i Espanya per al conjunt de llars, llars excloses i llars en exclusió severa (2018-2021)

Indicadors de l'eix relacional (%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
Espanya									
I28. Llar on algú ha rebut o rep maltractaments físics o psicològics durant els últims 10 anys	2,4	3,5	1,0	7,8	9,7	1,9	9,3	10,9	1,6
I29. Llar amb relacions molt dolentes, dolentes o més aviat dolentes entre els membres	0,5	1,5	1,0	1,4	2,2	0,8	1,8	2,1	0,3
I30. Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb l'alcohol, amb altres drogues o amb el joc els últims 10 anys	2,2	2,2	0,0	6,6	5,6	-0,9	9,1	6,4	-2,7
I31. Llar on algú ha sigut o està a punt de ser mare o pare adolescent els últims 10 anys	0,6	1,6	1,0	2,9	5,4	2,5	2,9	6,2	3,3
I32. Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb la justícia (antecedents penals) els últims 10 anys	0,6	1,1	0,5	3,1	4,0	0,9	3,6	5,3	1,6
I33. Llar amb persones sense relacions entre si i sense cap suport per a situacions de malaltia o dificultat	5,4	5,4	0,0	5,6	5,1	-0,5	5,1	5,2	0,2
I34. Llar amb relacions dolentes o molt dolentes amb els veïns del barri	0,5	0,6	0,1	0,4	1,3	0,9	0,4	1,4	1,0
I35. Llar amb persones que han estat en institucions durant l'últim any (hospitals i pisos psiquiàtrics, centres de drogodependències, menors, penitenciaris...)	0,2	0,3	0,1	0,8	0,9	0,0	0,8	1,4	0,6

Indicadors de l'eix relacional (%)	Total llars			Llars en exclusió			Llars en exclusió severa		
	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.	2018	2021	Dif.
Catalunya									
I28. Llar on algú ha rebut o rep maltractaments físics o psicològics durant els últims 10 anys	3,4	6,6	3,2	12,8	15,1	2,2	13,3	14,6	1,3
I29. Llar amb relacions molt dolentes, dolentes o més aviat dolentes entre els membres	0,6	3,8	3,3	1,5	5,2	3,7	1,3	8,5	7,2
I30. Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb l'alcohol, amb altres drogues o amb el joc els últims 10 anys	2,8	2,8	0,0	10,0	7,2	-2,7	18,2	9,3	-8,9
I31. Llar on algú ha sigut o està a punt de ser mare o pare adolescent els últims 10 anys	1,1	1,8	0,8	5,2	7,0	1,7	7,7	5,7	-2,0
I32. Llar amb persones que tenen o han tingut problemes amb la justícia (antecedents penals) els últims 10 anys	0,9	2,3	1,5	5,5	6,9	1,4	5,6	8,9	3,3
I33. Llar amb persones sense relacions entre si i sense cap suport per a situacions de malaltia o dificultat	10,5	3,4	-7,1	3,7	3,0	-0,8	2,8	3,8	1,1
I34. Llar amb relacions dolentes o molt dolentes amb els veïns del barri	0,7	1,4	0,7	0,5	3,8	3,2	0,0	3,7	3,7
I35. Llar amb persones que han estat en institucions durant l'últim any (hospitals i pisos psiquiàtrics, centres de drogodependències, menors, penitenciaris...)	0,0	1,0	1,0	0,0	1,7	1,7	0,0	3,0	3,0

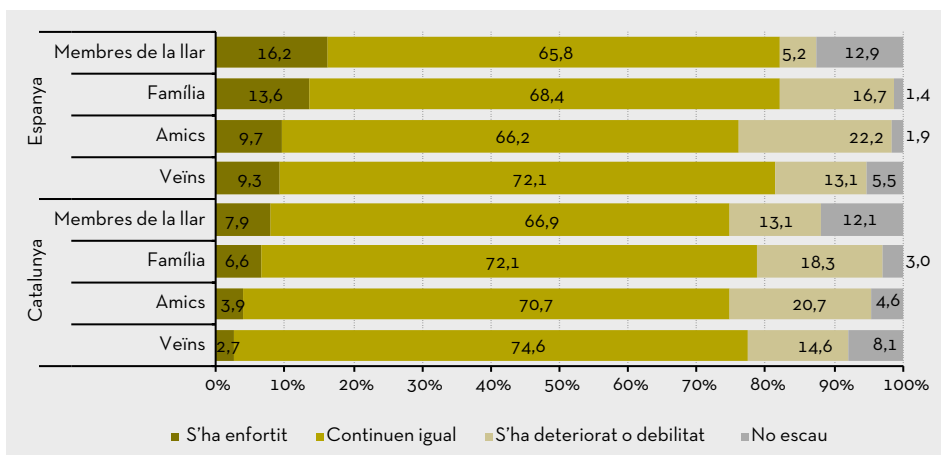
Font: EINSFOESSA 2018 i 2021

A les llars en exclusió, el maltractament també apareix com la contingència més estesa, ja que és present en el 15,1% dels casos, seguit pels problemes d'addiccions (7,2%) i la maternitat/paternitat adolescent els últims deu anys (7%). En termes evolutius, l'augment més notable té lloc en la proporció de llars amb males relacions entre els membres, que el 2021 s'incrementa 3,7 punts percentuals en l'espai de l'exclusió i 7,2 punts percentuals en el cas de l'exclusió severa. El descens més pronunciat es produeix en la proporció de llars amb problemes d'addiccions els últims deu anys, que disminueix 2,7 punts percentuals en l'espai de l'exclusió i 8,9 en el de l'exclusió severa.

6.3. La pandèmia modifica les relacions socials

Sembla lògic, d'altra banda, que la pandèmia i les dificultats que s'hi associen hagin tingut com a conseqüència canvis importants en les relacions socials. El gràfic 31 evidencia que en el conjunt d'Espanya la crisi sociosanitària ha comportat un cert enfortiment de les relacions entre membres de la llar, mentre que les relacions amb la família, amitats i veïnat s'han vist més aviat deteriorades. En el cas de Catalunya, però, les relacions entre membres de la llar han empitjorat més que no pas millorat, tal com declaren el 13,1% i el 7,9% de les llars, respectivament. Una altra diferència notable entre tots dos indrets és que la proporció de llars que senten que les seves relacions socials s'han afermat és menor a Catalunya que a tot Espanya; per contra, a Catalunya el percentatge de llars que consideren que se'ls han debilitat les relacions socials és més elevat.

GRÀFIC 31. Distribució de les llars de Catalunya i Espanya segons la intensitat de les relacions socials abans de la pandèmia i actualment (2021)

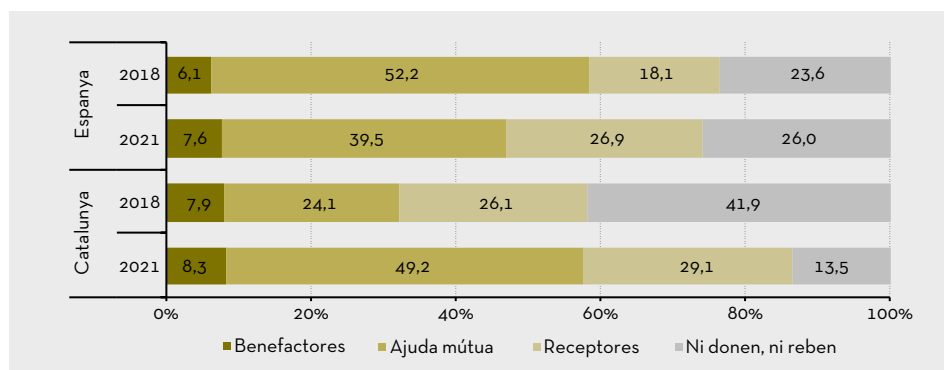


Font: EINSFOESSA 2021

També hi ha hagut canvis destacables, tant a Catalunya com a tot Espanya, pel que fa a la distribució de les llars segons la prestació i la percepció d'ajuda per part d'altres persones. A Catalunya, destaca l'important descens de llars que no donen ni reben ajuda, que passa del 41,9% al 13,5%. El tipus de relacions d'ajuda que ha crescut més és el d'ajuda mútua entre llars, que es duplica (del 24,1% al 49,2%), mentre que la proporció de llars que únicament són benefactores o receptores amb prou feines es modifica (a l'alça, això sí). Contrastant clarament amb aquestes tendències, en el conjunt d'Espanya els canvis més significatius

fan referència, d'una banda, al dèbil increment de la freqüència de llars que ni donen ni reben suport, a l'augment moderat de la proporció de llars receptores d'ajuda i al descens moderat de llars que es presten ajuda mútuament. Com a contrapunt a la notable activació de xarxes socials detectada a Catalunya, convé assenyalar, però, que el percentatge de llars d'aquesta comunitat autònoma que ni donaven ni rebien ajuda el 2018 quasi duplicava el del conjunt d'Espanya.

GRÀFIC 32. Distribució de les llars de Catalunya i Espanya segons l'ajuda que reben i/o ofereixen (2018-2021)



Fuente: EINSFOESSA 2018 y 2021

Finalment, per concloure, convé assenyalar que, tot i que hi ha hagut un cert deteriorament en les relacions socials, a Catalunya el que s'ha produït és un repunt de les situacions d'exclusió en la dimensió del conflicte, però no en la d'aïllament social. Tampoc s'observa una evolució desfavorable en el cas de les xarxes de suport, sinó tot el contrari, ja que entre el 2018 i el 2021 no només haurien disminuït les llars al marge d'aquestes xarxes (llars que ni presten ni reben ajuda), sinó que també haurien augmentat, i de manera molt notable, les que donen i reben ajuda a la vegada.

Capítol 7

La bretxa digital, un nou element d'exclusió

7.1. Introducció

Les mesures adoptades per reduir el risc de contagis i combatre, així, la pandèmia de la COVID-19 s'han basat en la distància social i la limitació dels moviments i contactes entre persones. En aquest context de confinaments domiciliaris i absència de viatges i visites, tant laborals com relacionals, l'entorn digital s'ha convertit en un aliat clau. D'aquesta manera, el fet de treballar des de casa, per a aquelles feines que ho permetien, o la possibilitat de mantenir la relació amb les persones estimades a través de videotrucades es va convertir en una pràctica habitual. També, durant moltes setmanes, nombroses administracions públiques i entitats privades van pujar al carro de la digitalització i van considerar la via digital com l'únic canal obert (educació primària i secundària, tramitació de gestions, formació laboral, entrevistes de feina) per a totes les comunicacions.

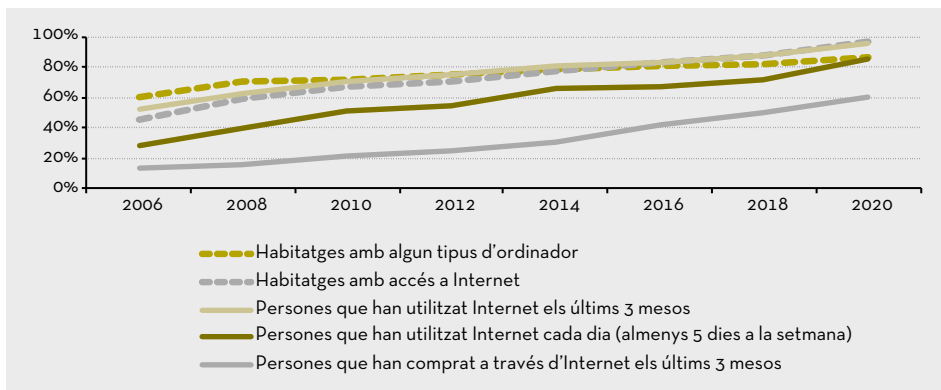
En aquest epígraf, s'analitza fins a quin punt la disponibilitat de les habilitats i els equipaments que donen accés a la inclusió en la societat digital ha evolucionat a Catalunya i, molt especialment, de quina manera la manca d'aquestes habilitats i equipaments es relaciona amb taxes més elevades d'exclusió social.

7.2. La bretxa digital afecta un terç de les llars en situació d'exclusió a Catalunya

Des que es registra de manera sistemàtica, el nombre i la proporció de llars que tenen ordinador, accés a Internet, que utilitzen sovint la xarxa o compren en línia no ha parat de créixer. Si tenim en compte el conjunt de llars de Catalunya,

aquests percentatges oscil·len entre el 60,2% pel que fa a les compres per Internet i el 95,7% pel que fa a l'ús de la xarxa els últims tres mesos. També ha crescut molt notablement el percentatge de llars catalanes que es connecten a Internet cada dia o gairebé cada dia. No es pot dir, d'altra banda, que hi hagi grans diferències entre l'extensió d'aquests equipaments i activitats a Catalunya i a tot Espanya, ja que les dades són pràcticament idèntiques en els dos casos, si bé en algun indicador, com el de la compra en línia, en el conjunt d'Espanya es registren xifres una mica més baixes (53,2%, en aquest cas, enfront del 60,2% que ja hem assenyalat).

GRÀFIC 33. Evolució de diversos indicadors sobre equipaments i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars de Catalunya (2006-2021)



Font: INE. Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars

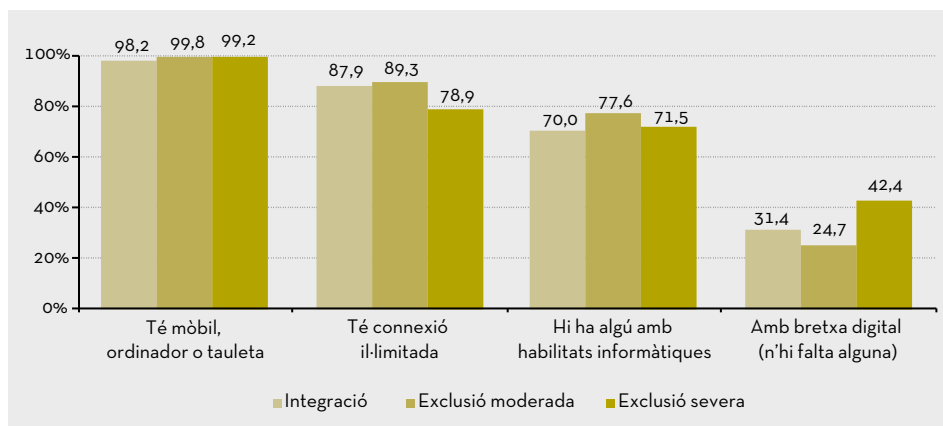
Tanmateix, les dades relatives al conjunt de llars no reflecteixen adequadament l'exclusió del món digital que es manifesta en les situacions de bretxa digital i el seu impacte específic en l'espai social de l'exclusió. En efecte, tenir connexió il·limitada de dades (19), un dispositiu amb connexió a Internet i prou habilitats per manejar-se en l'entorn digital són tres elements que poden marcar la diferència en la societat actual. L'absència d'algun d'aquests elements a casa implica caure en situació de bretxa digital.

Tenint en compte aquests tres elements, el gràfic 34 recull el percentatge de llars afectades a Catalunya per la bretxa digital, definida com la manca

(19) Inclou les llars que tenen connexió il·limitada a Internet per cable o wifi propi.

d'algun d'aquests elements pel que fa a la població en situació d'integració, d'exclusió moderada i d'exclusió severa. Així, el 32% de les llars catalanes pateixen la bretxa digital, que es concentra a les llars en exclusió severa (42,4%), i no tant en els casos d'exclusió, on la prevalença d'aquest fenomen és inferior (24,7%).

GRÀFIC 34. Percentatge de llars de Catalunya en situació de bretxa digital, segons els nivells d'integració social de les llars (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

També convé assenyalar que si la bretxa digital afecta un percentatge similar de la població a Espanya i a Catalunya (aproximadament un terç), entre la població en situació d'exclusió està menys estesa a Catalunya (33,9%) que en el conjunt d'Espanya (45,8%).

La informació recopilada també indica que la bretxa digital no es deriva, específicament, de la disponibilitat dels equipaments necessaris per a l'accés a la societat digital, ja que el percentatge de població en situació d'exclusió que té mòbil, ordinador o tauleta és similar (de fet, una mica superior) al de la resta de la població. Les diferències són, més aviat, en la disponibilitat d'una connexió il·limitada a la xarxa, i la presència a la llar d'alguna persona amb habilitats informàtiques bàsiques.

TAULA 17. Percentatge de llars de Catalunya i Espanya que estan en situació de bretxa digital, segons els nivells d'integració social de les llars (2021)

(%)	Integració	Exclusió moderada	Exclusió severa	Exclusió	Total
Espanya					
Té mòbil, ordinador o tauleta	97,3	98,7	97,4	98,0	97,5
Té connexió il·limitada	81,1	74,5	64,2	69,2	78,6
Algú amb habilitats informàtiques	71,9	73,0	66,3	69,6	71,4
Amb bretxa digital	32,4	40,1	51,2	45,8	35,2
Sense bretxa digital	67,6	59,9	48,8	54,2	64,8
Catalunya					
Té mòbil, ordinador o tauleta	98,2	99,8	99,2	99,5	98,5
Té connexió il·limitada	87,9	89,3	78,9	83,9	86,9
Algú amb habilitats informàtiques	70,0	77,6	71,5	74,4	71,1
Amb bretxa digital	31,4	24,7	42,4	33,9	32,0
Sense bretxa digital	68,6	75,3	57,6	66,1	68,0

Font: EINSFOESSA 2021

7.3. Una de cada deu llars en situació d'exclusió ha perdut oportunitats a causa de la bretxa digital

Convé pensar que, en una societat amb el nivell de digitalització com l'actual, la bretxa digital es converteix en un motor d'exclusió que redueix o limita de manera greu les oportunitats de participació. La taula següent mostra la pèrdua d'oportunitats en diversos àmbits (formatiu, laboral, d'ajudes de l'administració pública o de manteniment de relacions socials i suport mutu) que es pot atribuir a la bretxa digital. D'acord amb la informació obtinguda, l'1,4% de les llars en integració han perdut oportunitats de participació social per no tenir dispositius, connexions o habilitats per manejar-se a Internet. Aquesta mateixa circumstància es dona en el 7% de les llars en exclusió i en el 6,1% de les llars en exclusió social severa. Les diferències amb el conjunt d'Espanya són significatives, amb xifres que, en algun cas, dupliquen les de la comunitat autònoma.

TAULA 18. Distribució de les llars de Catalunya i d'Espanya que han perdut alguna oportunitat a causa de la bretxa digital (percentatges horitzontals i verticals) (2021)

	Integració plena	Integració precària	Exclusió moderada	Exclusió severa	Integració	Exclusió	Total
Espanya							
% horitzontals							
No	43,3	37,8	9,7	9,2	81,1	18,9	100,0
Sí	13,0	24,2	19,8	43,0	37,2	62,8	100,0
Total	41,9	37,2	10,1	10,7	79,1	20,9	100,0
% verticals							
No	98,6	97,1	91,3	82,1	97,9	86,6	95,5
Sí	1,4	2,9	8,7	17,9	2,1	13,4	4,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Catalunya							
% horitzontals							
No	36,3	39,9	11,4	12,4	76,2	23,8	100,0
Sí	0,0	37,1	34,6	28,3	37,1	62,9	100,0
Total	35,3	39,8	12,0	12,8	75,1	24,9	100,0
% verticals							
No	100,0	97,4	92,0	93,9	98,6	93,0	97,2
Sí	0,0	2,6	8,0	6,1	1,4	7,0	2,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: EINSFOESSA 2021

Capítol 8

Pobresa i garantia d'ingressos: l'impacte de l'IMV sobre les situacions de pobresa i exclusió

8.1. Introducció

Juntament amb la implementació dels expedients de regulació temporal d'ocupació (ERTO), una de les respostes principals en l'àmbit socioeconòmic que s'ha donat a Espanya a la crisi provocada per la COVID-19 és la creació i la posada en marxa de l'ingrés mínim vital (IMV), una prestació social no contributiva de la Seguretat Social dissenyada com a dret subjectiu per donar una resposta comuna a les situacions de pobresa estructural i per tancar el sistema de garantia d'ingressos estatal. Com s'assenyalava en l'avançament de resultats de l'EINSFOESSA 2021, des del primer moment aquesta prestació va ser rebuda amb satisfacció per totes les entitats socials, i va rebre un ampli suport social. En efecte, segons el Baròmetre del CIS del maig del 2020, el 83% de la població donava suport a l'ingrés mínim vital **(20)**. Tanmateix, des que es va implantar es van detectar algunes llacunes que impedièren accedir a aquesta prestació a moltes persones en situació de pobresa i exclusió social, així com problemes en el desplegament i l'articulació amb la resta de prestacions de garantia d'ingressos.

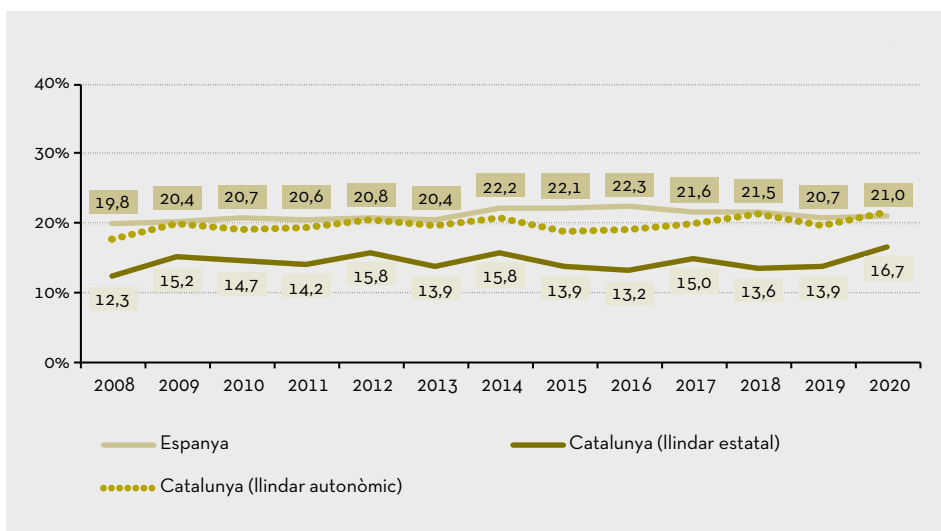
Aquest últim epígraf pretén analitzar, d'una banda, l'impacte de la COVID-19 i de la consegüent crisi econòmica sobre les taxes de pobresa i privació material, així com sobre els nivells de despesa, de la població catalana. A més, analitza el desplegament de l'ingrés mínim vital a Catalunya i la cobertura que ofereix a les persones que viuen en situació d'exclusió o de pobresa.

(20) Un 12,4% dels enquestats el rebutja i un 1,7% creu que caldria «recórrer a altres mesures» per ajudar les persones o els sectors més afectats per la pandèmia.

8.2. Es redueix la despesa de les llars, mentre creix la privació material i les taxes de pobresa es mantenen estables

Les dades disponibles no permeten apreciar adequadament l'impacte de la crisi socio sanitària en les taxes de pobresa, ja que en el moment de redactar aquest informe només es compta amb la informació de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) del 2020, que recull els ingressos de les famílies durant l'any anterior a l'entrevista, és a dir, el 2019. En aquest sentit, les dades de l'ECV posen de manifest una certa estabilitat de les taxes de pobresa a Catalunya, que oscil·len entre el 16% i el 21%, en funció del llindar utilitzat per calcular-les. Si es té en compte el llindar autonòmic, entre el 2019 i el 2020 s'observa un lleuger increment de les taxes de pobresa.

GRÀFIC 35. Evolució de la taxa de risc de pobresa de la població de Catalunya i d'Espanya (2009-2020)

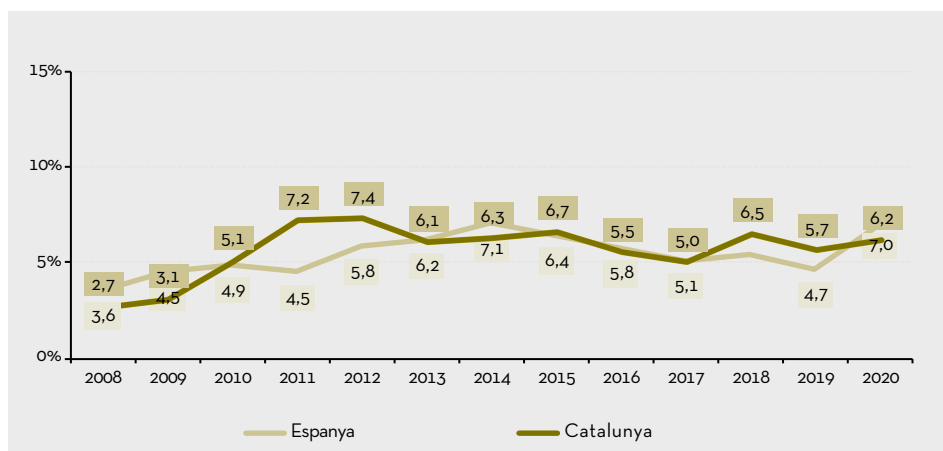


Fuente: INE. Encuesta de Condiciones de Vida (ECV)

Aquesta evolució negativa s'observa amb molta més nitidesa quan s'analitzen les taxes de privació material, que sí que recullen informació pròpiament del moment de l'enquesta (2020). En aquest cas, s'observa clarament que el percentatge de persones afectades per una situació de pobresa material a Catalunya passa del 5,7% el 2019 al 6,2% el 2020, cosa que sens dubte es relaciona amb l'impacte de la crisi socio sanitària. Tot i que de manera més pronunciada,

l'evolució és la mateixa en el conjunt d'Espanya, on la taxa de privació material passa del 4,7% el 2019 al 7% el 2020.

GRÀFIC 36. Evolució de la taxa de privació material severa de la població de Catalunya i d'Espanya (2008-2020)



Fuente: INE. Encuesta de Condiciones de Vida (ECV)

L'Enquesta de Pressupostos Familiars (EPF) de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) permet valorar l'impacte real de la crisi de la COVID-19 sobre la situació econòmica de les famílies i, més concretament, sobre els seus patrons de despesa, ja que les dades de l'última onada de l'enquesta fan referència a l'any 2020. La taula 19 recull la despesa familiar mitjana corresponent al 2019 i el 2020, així com la seva variació percentual, per a diversos perfils, tant a Espanya com a Catalunya.

D'acord amb les dades d'aquesta enquesta, la despesa mitjana de les llars per unitat de consum es va reduir entre el 2019 i el 2020 un 11,3% en el cas de Catalunya i un 10,7% a tot Espanya. Les reduccions de la despesa van ser més importants en el cas dels actius (12,8%) que dels inactius (7,6%). També s'observa que les famílies amb més ingressos van reduir més la seva despesa familiar mitjana, i el mateix va passar a escala estatal: segons l'INE, les llars van reaccionar de manera diferent davant la crisi sanitària en funció del seu nivell d'ingressos. Així, el 40% de les llars amb més despesa (quintils 4 i 5) van ser les que més la van reduir (un 13,4% i un 11,3% respecte el 2019, respectivament). Per contra, el 20% de les llars amb menys despesa (quintil 1) la van disminuir un 5,8%.

TAULA 19. Despesa mitjana, per unitat de consum i per tipus de famílies, a Catalunya i Espanya (2019-2020)

		Espanya			Catalunya		
		2019	2020	Variació	2019	2020	Variació
Nivell d'ingressos mensuals de la llar	Fins a 999	11.643	10.819	-7,1%	13.106	12.668	-3,3%
	De 1.000 a 1.999	15.264	14.294	-6,4%	16.981	15.761	-7,2%
	De 2.000 a 2.999	18.596	16.355	-12,0%	19.112	17.191	-10,1%
	3.000 o més	24.943	20.631	-17,3%	25.857	21.077	-18,5%
Font principal d'ingressos de la llar	Treball per compte propi i rendes del capital	19.665	16.218	-17,5%	20.995	17.517	-16,6%
	Treball per compte aliè	18.525	16.516	-10,8%	19.898	17.423	-12,4%
	Pensions, subsidis i altres prestacions	16.719	15.439	-7,7%	19.254	18.002	-6,5%
Activitat SP	Persones actives	18.159	15.965	-12,1%	19.564	17.065	-12,8%
	Persones inactives	17.658	16.282	-7,8%	20.562	18.991	-7,6%
Total		18.047	16.113	-10,7%	19.842	17.604	-11,3%

SP: persona sustentadora principal de la llar.

Font: INE. Enquesta de Pressupostos Familiars

8.3. El difícil desplegament de l'IMV i el creixement de la renda garantia de ciutadania

Des que es va posar en marxa l'ingrés mínim vital, el juny del 2020, l'evolució de les prestacions que s'han tramitat mostra una eficàcia molt relativa prenent com a referència la provisió inicial de beneficiaris potencials. En la presentació oficial per part del Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions, la xifra de persones potencialment beneficiàries ascendia, per a tot Espanya, a 2,3 milions de persones, procedents de 850.000 llars, que complien els requisits d'accés pre-establerts. Des d'aleshores, aquesta cobertura encara és lluny de complir-se.

A tot Espanya, s'ha rebut, fins al setembre del 2021, segons les últimes dades oficials disponibles **(21)**, un total d'1.322.904 sol·licituds vàlides (91%), de les quals 1.244.029 s'han tramitat (el 94%). Del total d'expedients tramitats, no-

(21) Nòmina del setembre del 2021, Secretaria d'Estat de Seguretat Social i Pensions.

més s'han aprovat el 27,1% de les sol·licituds (336.933), enfront de les set de cada deu que han sigut denegades (888.458). L'1,5% restant està en procés d'esmena, pendent de completar alguna informació (18.638). En el cas concret de Catalunya, s'han rebut un total de 164.199 sol·licituds, i se n'han tramitat 137.080, de les quals se n'han aprovat un 20,6%. D'acord amb les dades del Ministeri, les prop de 28.000 sol·licituds aprovades inclouen unes 63.500 persones beneficiàries.

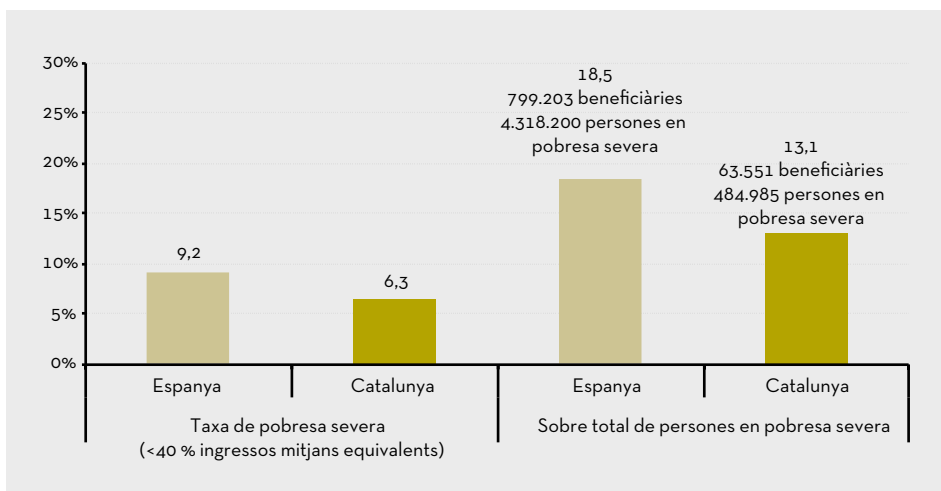
TAULA 20. Nombre i situació dels expedients de sol·licitud de l'ingrés mínim vital tramitats per la Seguretat Social en Catalunya i Espanya (dades a setembre 2021)

	Espanya		Catalunya	
	Nombre	% sobre tramitades	Nombre	% sobre tramitades
Total de sol·licituds rebudes	1.453.652	—	164.199	—
Sol·licituds no vàlides	130.748	—	14.090	—
Sol·licituds vàlides	1.322.904	—	150.109	—
– Tramitades	1.244.029	100,0%	137.080	100,0%
– Aprovades	336.933	27,1%	28.285	20,6%
– Denegades	888.458	71,4%	107.108	78,1%
– Període d'esmena	18.638	1,5%	1.687	1,2%

Font: Secretaria d'Estat de Seguretat Social i Pensions. Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions

Des d'una perspectiva comparada, en considerar el nombre de persones beneficiàries que ofereix la Secretaria d'Estat de Seguretat Social sobre el total de persones en situació de pobresa severa el 2019, d'acord amb l'ECV, el resultat és una cobertura de l'IMV a Catalunya inferior a la que s'observa en el conjunt d'Espanya. El setembre del 2021, mentre a Catalunya un 13,1% de les persones en pobresa severa s'estarien beneficiant de l'IMV, en el conjunt d'Espanya aquesta proporció assoliria un 18,5%.

GRÀFIC 37. Percentatge de persones en situació de pobresa severa i proporció de persones beneficiàries de l'ingrés mínim vital sobre la població en situació de pobresa severa a Catalunya i Espanya



Fonts: elaboració pròpia a partir de la nòmina del setembre del 2021, Secretaria d'Estat de la Seguretat Social i Pensions; INE. Enquesta de Condicions de Vida 2019 i Padró continu provisional a 1 de gener del 2019

Les dades sobre la població perceptora de l'IMV a Catalunya, del maig del 2021 **(22)**, mostren que el 38,2% de les persones titulars tenen entre 36 i 45 anys, i el 29,6%, entre 46 i 55. El 64,6% són dones, així com el 55,9% de les persones beneficiàries, mentre que el 46,4% de les persones beneficiàries són menors d'edat. A més, el 20,8% de les llars que perceben l'IMV són unipersonals, i el 32,6%, monoparentals, i en aquest darrer cas hi ha una clara sobrerepresentació, ja que aquest tipus de llars el 2020 eren el 10,4% del total de llars de la comunitat autònoma **(23)**.

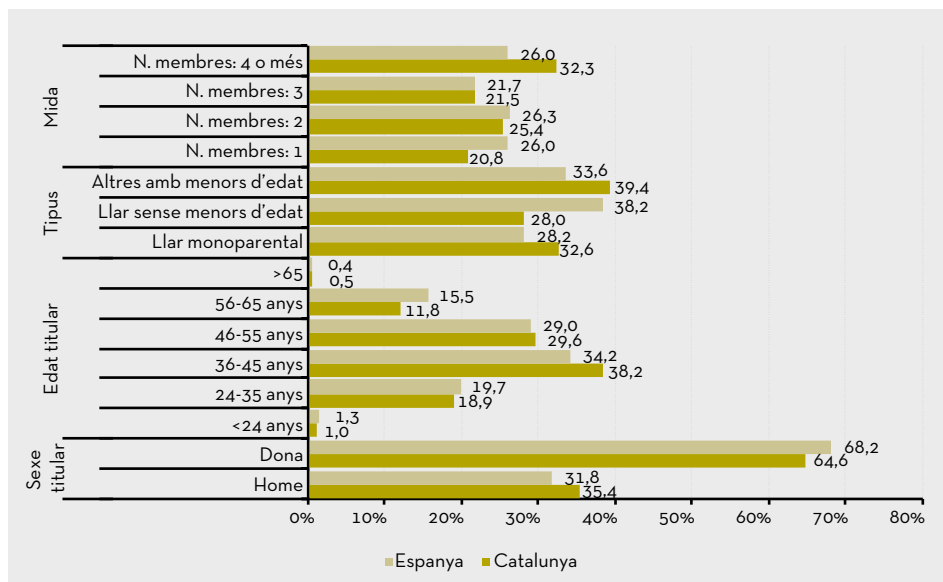
Pel que fa a la quantia mitjana de la prestació, a Catalunya augmenta a 430 euros, i resulta, per tant, una mica inferior que la del conjunt d'Espanya (449 euros). Aquesta quantia representa el 14,7% de la renda mitjana per llar a la comu-

(22) En el moment de l'elaboració d'aquest informe, les dades més actuals, per comunitats autònomes, sobre les característiques de les llars beneficiàries de l'IMV corresponen a la nòmina del maig del 2021.

(23) Segons l'Enquesta Contínua de Llars (INE).

nitat autònoma, i el 24,6% de la quantitat que fixa el llindar de risc de pobresa per a una persona sola a Catalunya **(24)**.

GRÀFIC 38. Percentatge de llars beneficiàries de l'ingrés mínim vital a Catalunya i Espanya, segons el tipus de llar (dades del maig del 2021)



Fons: elaboració pròpia a partir de la nòmina del maig del 2021, Secretaria d'Estadística de la Seguretat Social i Pensions

Convé no oblidar, en qualsevol cas, que el desplegament de l'IMV és compatible amb el manteniment de les rendes mínimes autonòmiques i, en aquest cas, amb la renda garantida de ciutadania (RGC) **(25)**, que gestiona la Generalitat de Catalunya i el nombre de beneficiaris de la qual s'ha anat incrementant a poc a poc des que es va començar a implantar, el setembre del 2017. Catalunya també figura entre les comunitats que ofereixen la seva renda mínima a perfils més amplis que els que estableix l'IMV.

La renda garantida de ciutadania té dos complements associats, que es comptabilitzen per separat: el primer s'orienta a afavorir la inserció laboral (i s'anomena

(24) Segons l'Enquesta de Condicions de Vida de l'INE corresponent al 2020, la renda mitjana per llar a Catalunya era de 35.030 euros, i el llindar de risc de pobresa (60% dels ingressos mitjans) per a una llar formada per una sola persona era de 21.018 euros.

(25) En cas de combinar-se totes dues prestacions, la quantia màxima prevista és la de la RGC.

Complement per a Persones Activables), i el segon està pensat fonamentalment per completar pensions de jubilació de baixa quantia laboral (i s'anomena Complement per a Persones no Activables). Com mostra la taula 21, el 2020 la primera modalitat registrava 37.129 titulars, i la segona, 48.211. En conjunt, la renda garantida de ciutadania beneficiava 135.416 persones, cosa que representava una taxa de 17,40 per cada mil habitants. Per la seva banda, la suma mitjana de la prestació (amb els complements inclosos) l'octubre del 2021 oscil·lava entre els 523 i els 647 euros mensuals (26), superior, per tant, a la quantia mitjana de l'ingrés mínim vital tant per a Catalunya (430 euros) com per al conjunt d'Espanya (449 euros).

Les anàlisis realitzades fins avui en relació amb el desplegament de l'IMV a les diferents comunitats autònomes, i amb la seva interrelació amb les rendes mínimes autonòmiques, permeten ubicar Catalunya entre les comunitats autònomes amb sistemes autonòmics de rendes mínimes que, des del punt de vista del nombre de persones beneficiàries, estan molt per sobre de l'IMV. En aquests casos, «sembla que l'IMV s'ha desenvolupat amb certa lentitud, però encara no tenim prou informació per determinar-ne les raons. Convé pensar que potser ha estat per problemes d'agilitat en l'accés de perceptors de la renda mínima a l'IMV, però també és possible que el fet de disposar ja d'una prestació de quantia superior a l'IMV hagi dissuadit algunes persones de fer un tràmit que suposa duplicar esforços per percebre, en el millor dels casos, el mateix import final» (27). Un informe recent publicat per EAPN Espanya (28) insistia en aquestes dificultats d'implementació de l'IMV a Catalunya en assenyalar, d'una banda, retards de sis o vuit mesos en la resolució, així com una «gran descoordinació» (pàg. 71) a causa de la manca de gestió unificada i les diferències en els requisits per sol·licitar una ajuda o una altra (29).

(26) Departament de Drets Socials, *Renda Garantida de Ciutadania. Principals dades d'implementació de la Renda Garantida de Ciutadania. Gener-Setembre 2021, 15/10/2021*, pàg. 4.

(27) Aguilar, M. i Arriba, A. *El IMV y las rentas mínimas, un año después*. Llei d'Engel, octubre 2021.

(28) Secretaria Tècnica EAPN Espanya, *El Ingreso Mínimo Vital un año después. La perspectiva autonómica*, Madrid, EAPN Espanya, 2021.

(29) Aquests motius, explica EAPN, han portat la Generalitat de Catalunya a sol·licitar la gestió directa de l'IMV.

TAULA 21. Evolució del nombre de titulars i persones beneficiàries de la renda garantida de ciutadania (RGC) i dels complements de prestacions i pensions estatals i taxa per cada 1.000 habitants. Mitjana anual. Catalunya 2018-2020

	Nombre de persones				Taxa per cada 1.000 habitants			
	Titulars de RGC (1)	Beneficiaris de RGC (2)	Titulars de complements per a persones no activables (3)	Destinatari de RGC (4)	Titulars de RGC (1)	Beneficiaris de RGC (2)	Titulars de complements per a persones no activables (3)	Destinatari de RGC (4)
2018	26.878	68.487	45.524	114.011	3,54	9,01	5,99	15,00
2019	30.778	74.794	47.696	122.490	4,01	9,74	6,21	15,96
2020	37.129	87.206	48.211	135.416	4,77	11,21	6,20	17,40

(1) Inclou titulars de complements per a persones activables.

(2) Inclou beneficiaris de complements per a persones activables.

(3) Perceptores de complements de pensions no contributives o d'altres prestacions estatals unipersonals.

(4) Inclou el total de persones beneficiàries de la RGC o complements per a persones activables i el total de persones titulars dels complements per a persones no activables.

Font: Direcció General d'Economia Social, Tercer Sector i Cooperatives i Direcció General de Prestacions Socials. Generalitat de Catalunya

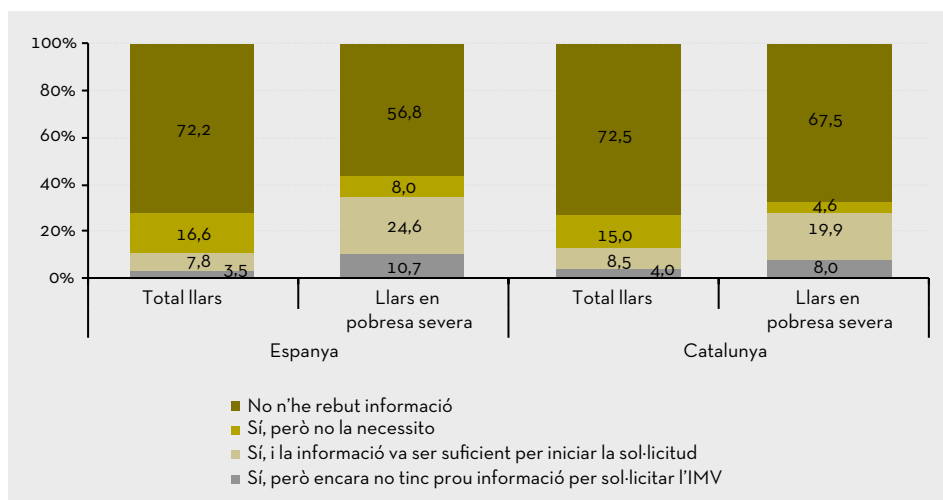
8.4. Dificultats d'accés a l'IMV de la població en situació de pobresa i exclusió

L'eficàcia d'aquest dret subjectiu, l'ingrés mínim vital, es troba en revisió constant des que es va posar en marxa. En aquest sentit, aprofundint en la seva capacitat de resposta per millorar les condicions materials de la població en situació de pobresa severa, a continuació presentem alguns dels resultats de l'EINSFOESSA 2021 sobre el nivell de penetració i cobertura de l'IMV, juntament amb les rendes mínimes d'inserció social o equivalents autonòmics, així com d'altres ajudes econòmiques (ajudes d'emergència, subsidi per atur, pensions no contributives) per garantir un nivell mínim de renda als qui es troben en situació de vulnerabilitat econòmica.

La primera dada d'interès fa referència al desconeixement de la població, fins i tot de la que està en situació de pobresa severa, de la prestació. Poc més d'un any després que s'aprovés, encara un altíssim percentatge de les llars, sobretot

de les que estan en situació de pobresa severa, no tenen prou informació per sol·licitar o tramitar l'IMV. Això vol dir que la mesura no està obtenint la cobertura desitjada entre el col·lectiu per a la qual es va dissenyar, ja que el primer obstacle es produeix fins i tot abans d'arribar a començar els tràmits per sol·licitar-la.

GRÀFIC 39. Distribució del total de llars i de les llars en pobresa severa (llindar ECV 2020) de Catalunya i Espanya, segons la informació rebuda sobre l'ingrés mínim vital (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

Pel que fa al coneixement de la prestació, amb prou feines hi ha diferències substancials entre Catalunya i Espanya quan s'analitza el conjunt de llars. En canvi, si s'examinen les llars en situació d'exclusió severa (les destinatàries), convé destacar que hi ha més desconeixement al voltant de l'IMV a Catalunya, on dues de cada tres llars (67%) declaren que no n'han rebut informació. Un 8,5% diu que coneix l'ajuda, però no en té prou informació per sol·licitar-la, mentre que un 15% assenyalava que la coneix, però que no la necessita. Pel que fa a l'estat de les sol·licituds d'aquesta ajuda, s'observa que gairebé tres de cada quatre llars en exclusió severa (73,6%) no l'han sol·licitat, que un 24,5% ho ha fet i que un 1,9% encara no ho ha aconseguit. A més, es constata que la majoria de llars han fet la sol·licitud telemàticament, però que un 2,1% han intentat fer-la per aquesta via i no ho han aconseguit.

TAULA 22. Distribució del total de llars i de les llars en pobresa severa (llindar ECV 2020) de Catalunya i Espanya, segons l'estat actual de la sol·licitud de l'ingrés mínim vital (2021)

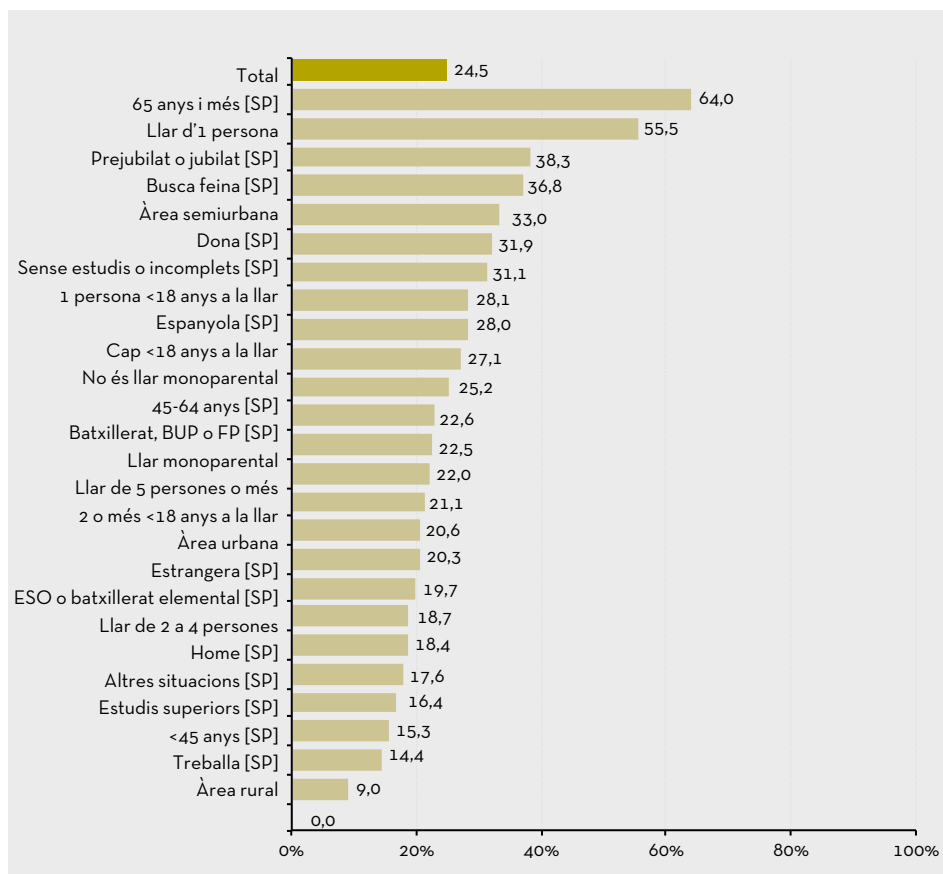
(%)	Espanya		Catalunya	
	Total	Llars en pobresa severa	Total	Llars en pobresa severa
No l'he sol·licitat	90,9	67,8	92,3	73,6
Ho he intentat presencialment però encara no l'he pogut tramitar (no tinc cita o la cita és els pròxims dies/setmanes)	0,9	2,9	0,5	1,4
Ho he intentat telemàticament però encara no l'he aconseguit tramitar	0,8	3,3	0,4	0,5
Sí, l'he sol·licitat de manera presencial	2,7	10,4	1,2	3,1
Sí, l'he sol·licitat telemàticament	4,7	15,6	5,6	21,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: EINSFOESSA 2021

Lògicament, el percentatge de llars que han sol·licitat la prestació augmenta segons les característiques i les necessitats socials de cada llar i de la persona sustentadora principal. En concret, és més elevada la proporció de sol·licitants de la prestació entre les llars en situació de més vulnerabilitat social i/o econòmica.

Així, la mida i l'estructura de la llar influeixen en la necessitat de sol·licitar l'IMV. Dins de cada perfil, les taxes de sol·licitud més elevades es produeixen a Catalunya entre les llars encapçalades per una persona de 65 anys o més (64%), les unipersonals (55,5%) i on la persona sustentadora principal està jubilada o prejubilada (38,3%). També superen amb escreix la taxa de sol·licitud mitjana (24,5% de les llars en pobresa severa) la proporció de sol·licituds provinents de llars ubicades en zones semiurbanes (33%), llars on la persona sustentadora principal no té estudis o només té els bàsics (31,1%), llars amb una persona menor de 18 anys (28,1%) i llars on la persona sustentadora principal és de nacionalitat espanyola (28%).

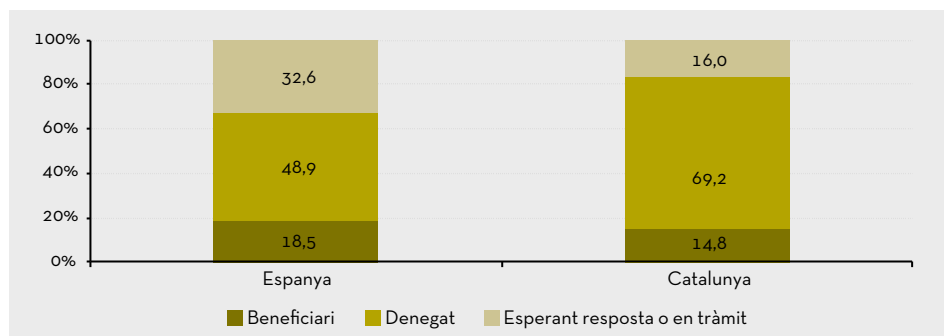
GRÀFIC 40. Percentatge de llars en pobresa severa (llindar ECV 2020) sol·licitants de l'ingrés mínim vital a Catalunya, segons diverses característiques de les llars i/o de la persona sustentadora principal (SP) (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

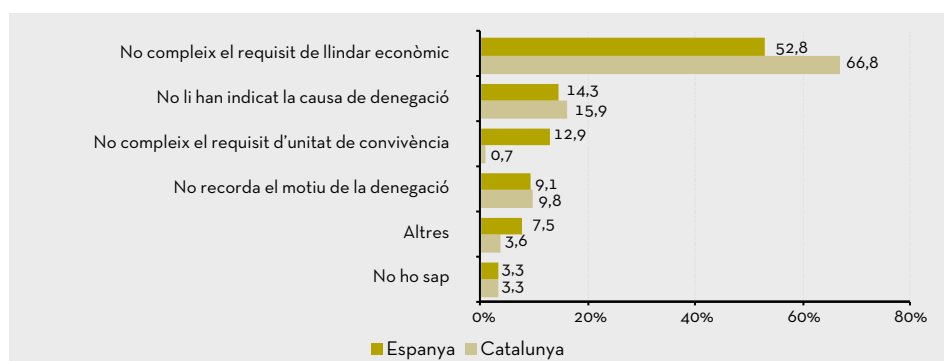
Pel que fa a la situació de les famílies que han sol·licitat l'IMV després de presentar-ne la sol·licitud, el 14,8% l'està percebut (enfront del 18,5% a escala espanyola), gairebé al 70% se'ls ha denegat (enfront del gairebé 50% a tot el país) i el 16% està esperant que acabin els tràmits administratius. Com s'observa al gràfic 42, tant a Catalunya com a tot Espanya el motiu principal per a la denegació de la sol·licitud és el fet de no complir els requisits de renda o patrimoni. Concretament, en el 66,8% de les denegacions de l'IMV a Catalunya, la raó a què es fa referència és la superació del llindar econòmic establert per a aquesta ajuda.

GRÀFIC 41. Percentatge de llars en pobresa severa (llindar ECV 2020) de Catalunya i Espanya, segons la seva situació actual després de fer la sol·licitud de l'ingrés mínim vital (2021)



Fuente: EINSFOESSA 2021

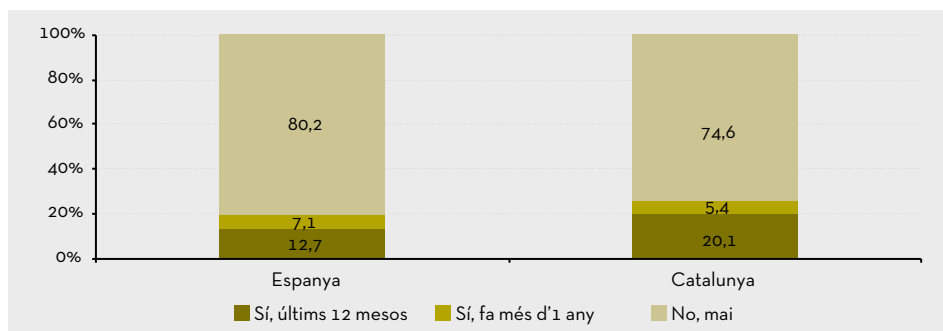
GRÀFIC 42. Percentatge de llars en pobresa severa (llindar ECV 2020) de Catalunya i Espanya, segons la causa principal de denegació de la sol·licitud de l'ingrés mínim vital (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

Les dades de l'EINSFOESSA 2021 també ofereixen algunes pistes sobre l'accés a la renda garantida de ciutadania, que complementen les dades obtingudes de fonts administratives que ja hem assenyalat. D'acord amb les dades de l'enquesta, una de cada quatre llars en pobresa severa hauria sol·licitat en algun moment la renda garantida de ciutadania (d'aquestes, el 20,1% ho hauria fet els últims dotze mesos), enfront del 19,8% que hauria sol·licitat alguna renda mínima autonòmica en el conjunt d'Espanya.

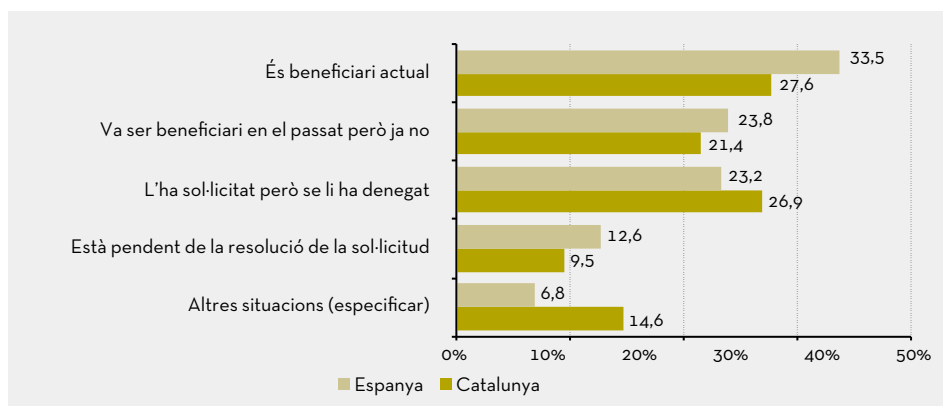
GRÀFIC 43. Percentatge de llars en pobresa severa (l'indicar ECV 2020) de Catalunya i Espanya que han sol·licitat la renda garantida de ciutadania o equivalent autonòmic (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

Més enllà d'aquestes taxes de sol·licitud, les dades de l'EINSFOESSA 2021, en la línia del que ja hem assenyalat, posen de manifest que la cobertura de la renda garantida de ciutadania, en relació amb les persones en situació de pobresa severa, és inferior que en el conjunt d'Espanya, i a més és molt lluny d'assolir la totalitat de llars afectades. En concret, el 27,6% de les llars en pobresa severa assenyalen que estan percebutent la prestació actualment, enfront del 33,5% a tot Espanya. El 21,4% assenyalen que es va beneficiar de la prestació en el passat, però ja no, i el 26,9% ha presentat la sol·licitud, però se'ls ha denegat.

GRÀFIC 44. Situació actual de les llars en pobresa severa (l'indicar ECV 2020) de Catalunya i Espanya sol·licitants de la renda garantida de ciutadania o equivalent autonòmic (2021)



Font: EINSFOESSA 2021

Metodologia

Univers, mostra i marge d'error

L'EINSFOESSA és una enquesta dirigida a les llars d'Espanya que recull informació de totes les persones que viuen a cada llar. Per tant, hi ha dos nivells d'anàlisi principal: el de les llars i el de la població. L'univers de l'estudi el componen el conjunt de llars i el conjunt de totes les persones que viuen en aquestes llars a Catalunya i Espanya.

La mostra de llars de Catalunya està composta per 1.030 enquestes, que han aportat informació sobre 2.954 persones, cosa que implica un marge d'error del $\pm 2,5\%$ per a la informació de la població i del $\pm 3,1\%$ per a la informació de les llars. En tots dos casos, el marge d'error és òptim, la informació és estadísticament representativa del conjunt de l'univers i els intervals de confiança permeten una anàlisi detallada dels nivells d'integració i exclusió social. La mostra d'Espanya està conformada per 7.013 llars i 18.546 persones, i registra marges d'error de l' $\pm 1,2\%$ i del $\pm 0,7\%$, respectivament.

	Catalunya	Espanya
Univers població	7.780.479	47.450.795
Univers llars	3.031.400	18.754.800
Mostra població	2.954	18.546
Mostra llars	1.030	7.013
Marge d'error població	2,5	1,2
Marge d'error llars	3,1	0,7

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'EINSFOESSA 2021 (30)

(30) Les dades de població s'han extret del Padró Municipal, actualitzat l'1 de gener del 2020, publicades per l'INE. La dada de llars d'Espanya s'ha extret de l'Enquesta Contínua de Llars (ECH) del 2020.

Període de referència

El procés de realització de les enquestes va transcórrer entre l'11 de març i el 31 de maig del 2021. La informació relativa a les activitats econòmiques, així com la de pensions i prestacions econòmiques, fa referència al que va passar durant l'any 2020.

Administració de l'enquesta

L'enquesta s'ha fet de manera presencial, mitjançant una entrevista personal, i les respostes s'han recollit en un qüestionari estructurat i precodificat en el 99% de les variables. L'enquesta ha estat administrada per entrevistadors prèviament formats per a la realització de la tasca, que han treballat en 69 rutes repartides en 33 municipis de Catalunya, i en un total de 400 rutes repartides en 262 municipis d'Espanya. Les enquestes s'han fet seguint una selecció prèvia de seccions censal, dins de les quals s'ha establert un sistema de rutes aleatòries des d'un punt de partida i dins de la llista de carrers que componen aquesta secció censal, per la qual cosa s'ha recorregut a la llista completa fins a completar-ne tres voltes senceres o fins a completar el nombre de qüestionaris.

Modificació metodològica

Incorporació de dos indicadors nous

Atès el caràcter dinàmic de la nostra concepció de l'exclusió, s'han incorporat dos nous indicadors a l'ISES. Tots dos compleixen dues premisses fonamentals: d'una banda, que amb la informació recopilada en l'enquesta del 2018 sigui possible reconstruir els indicadors i el mateix ISES per a aquesta onada; de l'altra, que ens ajudin a millorar la identificació de situacions que poden desembocar en casos d'exclusió. Així, s'ha optat per integrar dos indicadors que responen a: llars amb acumulació de deutes **(31)** i llars on la persona sustentadora principal està en situació d'instabilitat laboral greu **(32)**.

(31) Indicador 36. Llar amb acumulació de deutes amb endarreriments en els pagaments dels subministraments, habitatge, pagaments a l'Administració o préstecs que no es podran posar al dia els pròxims 12 mesos.

(32) Indicador 37. Llar amb la persona sustentadora principal activa en instabilitat laboral greu: haver tingut en un any 3 contractes o més, 3 empreses o més o 3 mesos a l'atur o mes.

Modificació en el càlcul dels pesos de cada indicador

El segon canvi metodològic té a veure amb els pesos que s'atorguen a cada indicador en el còmput global de l'ISES. Amb el propòsit de destacar l'acumulació d'indicadors afectats com un clar desavantatge que condueix a l'exclusió, la nova ponderació té en compte precisament això, és a dir, atorga més pes als indicadors que tenen tendència a associar-se amb altres i redueix el pes dels que acostumen a aparèixer sols.

Si bé totes dues modificacions metodològiques fan que la sèrie canviï lleugerament i que calgui recalculer els resultats que es van publicar el 2018, els avantatges superen amb escreix les modificacions necessàries per mantenir la comparabilitat. Així, els canvis a les sèries un cop recalculades són, majoritàriament, mínims, i, a més, ens permeten apropar-nos de manera més precisa als processos d'exclusió i conèixer-ne millor les dinàmiques.

En tot cas, per conèixer més profundament les modificacions que es descriuen, vegeu el capítol de metodologia de l'informe global d'aquesta sèrie, *Evolució de la cohesió social i conseqüències de la COVID-19 a Espanya*, de la Fundación FOESSA.

Glossari

Bretxa digital

Es considera que es troben en aquesta situació les persones que no tenen algun d'aquests tres elements: comptar amb connexió il·limitada de dades (per cable o wifi propi), disposar d'un dispositiu amb connexió a Internet (tel·lèfon mòbil, tauleta o ordinador) i comptar amb alguna persona a la llar amb les habilitats informàtiques necessàries per fer tràmits administratius a través d'Internet.

Coefficient de Gini

El coeficient de Gini mesura la desigualtat de la distribució de l'ingrés entre els individus d'una regió en un període de temps determinat. Com que és un coeficient, pren valors entre 0 i 1, en què 0 correspondria a una economia amb equitat perfecta (tots els individus tenen el mateix ingrés), i s'aniria fent més desigual a mesura que es va acostant a 1.

Privació material severa

La taxa de privació material severa fa referència a la situació de les persones que viuen en unes condicions de manca d'accés a determinats recursos. Concretament, es tracta de persones que viuen en llars que no es poden permetre almenys quatre dels nou ítems seleccionats a escala europea: pagar el lloguer o una lletra; mantenir la casa amb l'escalfor adequada; fer front a despeses imprevistes; fer un àpat de carn, pollastre o peix (o els seus equivalents vegetari-

ans) almenys tres cops per setmana; pagar unes vacances almenys una setmana l'any; un cotxe; una rentadora; un televisor en color i un telèfon (fix o mòbil).

Tot i que el 2021 aquest indicador va ser modificat i reorientat en el marc dels objectius Europa 2030, en aquest estudi s'ha emprat la definició vigent fins a aquest any. En la nova definició, en comptes de nou elements de privació n'hi ha tretze, i l'indicador es configura a partir de les persones que no arriben a complir-ne, com a mínim, set. Entre els nous elements que introdueix aquest indicador hi ha els següents: poder substituir els mobles trencats o vells; substituir la roba malmesa per roba nova (que no sigui de segona mà); tenir dos parells de sabates (o un parell adequat per a qualsevol època de l'any); poder quedar amb amistats o familiars per menjar o prendre alguna cosa almenys un cop al mes; participar regularment en activitats d'oci com esport, cinema, concerts, etc.; gastar una petita quantitat de diners per a un mateix cada setmana, i tenir connexió a Internet. A la vegada, desapareixen de la nova definició els tres elements següents: tenir una rentadora, televisor en color i telèfon (fix o mòbil).

Relació S80/S20

Aquest indicador de desigualtat expressa el quocient entre els ingressos totals percebuts pel 20% de persones amb uns ingressos equivalents més alts i els percebuts pel 20% amb els ingressos equivalents més baixos.

Renda mediana equivalent

La renda mediana equivalent és el valor que, ordenant la renda de les unitats de consum de menor a major, deixa la renda obtinguda pel 50% d'aquestes per sota d'aquest valor, i l'altre 50%, per sobre. La renda mediana representa millor el nivell de vida que la renda mitjana, perquè la distribució de la renda acostuma a ser asimètrica, amb uns valors molt elevats en els grups de rendes altes, cosa que es manifesta en l'obtenció de valors mitjans elevats.

Risc de pobresa

La taxa de risc de pobresa, també anomenada d'ingressos baixos o de pobresa relativa, expressa la proporció de persones que viuen en llars amb uns ingressos

anuals inferiors al 60% de la mitjana per persona equivalent. La mitjana és el valor que, ordenant tots els individus de menys a més ingressos, en deixa la meitat per sota d'aquest valor. La conversió dels ingressos nets d'una llar en ingressos per persona equivalent es fa utilitzant l'escala de l'OCDE corregida, que pondera la primera persona adulta de la llar amb un 1, la resta de persones adultes, amb un 0,5, i els menors de 14 anys, amb un 0,3.

Es tracta d'un indicador relatiu de pobresa i, per tant, es considera que una persona és pobra quan està en situació de desavantatge econòmic respecte a la resta de persones del seu entorn.

Pobresa severa

Aquesta taxa expressa el percentatge de persones que viuen en llars amb uns ingressos anuals nets inferiors al 40% de la mitjana per persona equivalent.

Sustentador principal

A efectes conceptuals, s'ha considerat com el sustentador principal la persona major de 16 anys que aporta la font d'ingressos principal a la llar, encara que sigui mitjançant la retribució de la seva feina o perquè és titular d'una prestació o un altre tipus de protecció social. Si la persona que aporta més ingressos per sufragar les despeses comunes de la llar no n'és membre, es considera sustentador principal el membre de la llar que rep les aportacions econòmiques destinades a sufragar les despeses. En cap cas el sustentador principal pot ser el servei domèstic, un convidat o un hoste.

Taxa d'atur

La taxa d'atur (o desocupació) expressa el percentatge de persones que estan en situació de desocupació respecte al total de la població activa (persones amb feina o buscant-ne). Es considera que els aturats són les persones de 16 anys o més que durant la setmana de referència per a la realització de l'Enquesta de Població Activa (EPA) han estat sense feina, disponibles per treballar i buscant feina activament. L'EPA també considera aturades les persones que ja han trobat feina però que encara no s'hi han incorporat.

Taxa d'atur de llarga durada

La taxa d'atur (o desocupació) expressa el percentatge de persones que fa com a mínim dotze mesos que busquen feina i no han treballat en aquest període respecte al total de la població activa (persones ocupades o buscant feina activament).

Llindar de pobresa estatal i llindar autonòmic

Les taxes de risc de pobresa que procedeixen de l'Enquesta de Condicions de Vida s'han calculat de dues maneres: a partir del llindar estatal i a partir del llindar de cada comunitat autònoma. El llindar estatal és el que s'obté considerant la mitjana de la distribució dels ingressos equivalents de tota la mostra, mentre que per al càlcul dels diferents llindars autonòmics només es considera la distribució dels ingressos en cada comunitat autònoma.

La taula següent resumeix amb les dades de l'ECV del 2020 (si bé les dades fan referència al 2019) les taxes de risc de pobresa de les diferents comunitats autònomes segons els dos llindars.

Les diferències que es poden observar s'han d'entendre en el sentit que en el llindar estatal es poden establir comparacions entre comunitats autònomes, mentre que a la columna referida als llindars autonòmics cadascun s'ha d'interpretar només en funció de la realitat de la mateixa comunitat autònoma, ja que, com hem vist, només s'ha calculat a partir dels ingressos de la població que viu en aquesta comunitat.

	Taxa de risc de pobresa	
	Llindar estatal	Llindar autonòmic
Andalusia	28,5	18,9
Aragó	16,0	18,8
Astúries	22,2	22,1
Illes Balears	14,1	20,7
Canàries	29,9	22,0
Cantàbria	18,0	18,0
Castella i Lleó	15,1	16,1
Castella - la Manxa	25,1	18,9
Catalunya	16,7	21,7
Com. Valenciana	24,6	21,7
Extremadura	31,4	15,9
Galícia	22,1	20,3
Madrid	15,4	19,1
Múrcia	25,0	15,3
Navarra	9,9	17,6
País Basc	10,0	19,3
La Rioja	15,0	17,7
Espanya	21,0	–

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Condicions de Vida del 2020 de l'INE.

